

Nina Berberova

CARTEA FERICIRII

ritas

NINA BERBEROVA (1901-1993). S-a născut la Sankt Petersburg în 1901. În 1925 emigrează în Franța și, de aici, în 1950, în Statele Unite. Consacrarea ei literară a început în anul 1985, când Editura Actes Sud îi publică, în traducere, romanul, *L'Accompagnatrice*, care obține un enorm succes.

A crezut neconținut că e fericită. Prima oară în copilărie, când, găsind în parc un băiat necunoscut, l-a luat acasă, cu gândul să-l păstreze numai pentru ea, ca jucărie. S-a înșelat, nu era fericirea, era numai un pas spre aceasta: prietenia. A doua oară când, luând pe cineva drept altcineva, s-a căsătorit. Nu era fericirea: era o greșeală, care i-a adus milă, tristețe și singurătate. A treia oară, când s-a lăsat iubită, ca să-și dovedească doar ei că este tânără, liberă și... fericită. Nu era: propriul trup îi devenise străin. Și apoi, la un moment dat, a știut sigur că nu se mai înșală. Nu l-a crezut pe el, *atunci* când i-a spus că fericirea e ca aerul, n-o simți.

*

NINA BERBEROVA

CARTEA FERICIRII

*

PARTEA ÎNTÂI

I

Sam, cu ochii închiși, culcat pe spate, zăcea pe marginea patului lat și scund. Se părea că ar fi fost de ajuns să facă o cât de mică mișcare pentru a se rostogoli pe pielea de capră care acoperea mocheta groasă și roșie; mâna îi atârna către blana cu peri lungi, cenușii; în ea ținea, strâns, un revolver; focul tras i-o azvârlise departe de trup. Chipul îi era liniștit și privea spre tavan, doar tâmpla neagră – pe unde pătrunsese glonte (și care nu mai sângera de mult) – dădea valului de păr roșu și frunții livide acoperite cu pistrii un aer de mai rară tristețe.

Era îmbrăcat în frac. Plastronul alb era încă bombat și ieșea din jiletă. Picioarele îi erau desfăcute; încălțat în pantofi ușori de lac, ai fi zis că sunt ale unui om adormit, într-atâta păreau partea cea mai vie a trupului. Mâna stângă îi fusese așezată pe piept (desigur de către doctor, dar atunci de ce lăsaseră să-i atârne mâna dreaptă?), orice puls, firește, îi dispăruse. Iar mâna aceea cam palidă, pistriuată, cu degetele puternice, de muzician adevărat (încă din copilărie), acoperită de un puf imperceptibil, de culoarea bronzului, mână care îi ieșea din manșeta scrobită, se odihnea acolo ca și când pornise să simtă bătăile inimii, dar nu ajunsese atât de sus, se oprise ca să reflecteze și acum dormea. De partea cealaltă a ferestrei, era zgomot, zgomotul unei capitale în zori, iar zgomotul acesta, așa ai fi putut crede, va trezi mâna din somn, mâna va începe să se miște și apoi, sub pleoape, vor începe să se miște și ochii. Doar că vuietul claxoanelor n-a făcut să prindă

viață chipul încremenit. Calmul rece al morții, înfricoșător pentru cei vii, și foarte incomod pentru cei care administrau *Grand Hotel*, iradia din Sam, din trupul lui care continua să se întepenească, riscând, în ciuda zilei însorite de mai, să se transforme într-o stană dură ca gheața.

Medicul legist, care își ascundea chelia sub o șuviță de păr, un agent de poliție, un ziarist ținând în mâinile lui înfrigurate un carnet de însemnări, și un domn robust, cu aerul reținut, chemat de la ambasada americană, se întruniseră acolo, iar între ei se perindau neconținut băieții de serviciu pe ascensor sau pe etaje, cameriste și slujbași de la serviciile funerare. Sam, care ceruse să fie trezit la nouă, n-a deschis cameristei, așa că au fost imediat avertizate poliția și ambasada. Ținând în mâini tava cu micul dejun, ea a bătut întâi în ușă încetișor cu cotul, apoi a ciocănit, zadarnic. Portarul, la rândul său, telefonase unei doamne ale cărei număr de telefon și adresă Sam le lăsase pe noptieră. „Sunteți rugată să veniți, îi spusese un glas străin pe care ea îl găsisese prea imperios. Prietenului dumneavoastră i s-a întâmplat o nenorocire.” „Unde? Cui?” – întrebase doamna cu un aer neîncrezător, sigură că cineva îi făcea o farsă și simțind totodată ciudă și dezgust. „Este vorba de prietenul dumneavoastră de la *Grand Hotel*.” Tăcere. „Nu am niciun prieten la *Grand Hotel*, vă rog să mă lăsați în pace.” „Doamnă, este vorba despre domnul Adler...” Portarul a simțit o clipă bucuria crudă a celui care și-a atins țelul: la celălalt capăt al firului, se lăsase tăcerea. „Domnul Adler este grav bolnav. Ne-a dat adresa dumneavoastră.” Tânăra a vorbit în sfârșit, smulgând câteva cuvinte memoriei sale în derută. „Este la Paris de multă vreme?” „De două zile.”

Doamna aceasta – de fapt, o persoană foarte tânără – stătea acum tăcută în mijlocul marii camere de la hotel; ușa care dădea spre baie era deschisă, se auzeau pași pe pardoseala de gresie. Pe fereastră, se vedea Piața Operei, începutul Bulevardului Capucinilor, ca și când cineva ar fi proiectat pe ecranul geamului o veche rolă cinematografică. Acum, dintr-un moment în altul, de la colțul străzii, într-o trăsură trasă de doi cai albi, urma să apară Max Linder, lansând ocheade unei frumoase trecătoare și ridicându-și totodată jobenul, pentru a se ascunde de agent. Cât a trecut de atunci! Cinematograful în baraca mizerabilă de pe Nevski Prospekt – Uniunea, sau Cinematograful de Artă; pe pânză, în ploaia neagră a peliculei pline de zgârieturi, orașul pietelor, al arcurilor de triumf și al automobilelor, cu profilul turnului de oțel profilându-se pe cerul plin de mici nori albi de pe Ile-de-France. Iar ea cu Sam, în fundul sălii obscure, de nimeni știuți, uniți prin jurământul secret al primei escapade...

Și acum iată-l întins aici, pe patul acesta, cu mâna rigidă care mai ține revolverul și care încă ieri trebuia să țină arcușul; în timp ce, dincolo de geam, este Parisul, răspântia zărită pentru întâia oară, pe ecran, acum zece ani, într-o seară când ninge ușor, când felinarele scânteiau, când florile din vitrina magazinului făgăduiau o viață atât de frumoasă, atât de nemărginită, în seara aceea în care el purta, înfundată pe urechi, o șapcă de lutru, și blana lui veche, puțin uzată la umeri de ghiozdan.

Stă aplecată asupra lui, încercând să regăsească pe chipul acesta pierdut ireversibil în moarte trăsăturile care, până să fi pășit ea în odaie, îi trăiau în amintire. I se părea că e ca într-un vis, că încearcă zadarnic să reazeze un negativ pe o fotografie până la a le suprapune fără să rămână vreo urmă. Are în mână plicul pe care se află scrise adresa și numele ei, poartă mănuși, iar lacrimile care cad peste ele n-o supără, nici nu-i distrag atenția. Se uită la cel alături de care a trăit toată lungă poveste a copilăriei lor, acum un cadavru în frac; atunci, demult, după plecarea lui, a rămas doar vidul – nimeni nu mai

putea să-i ia locul; s-a gândit că de cealaltă parte a ferestrei filmul continuă, viața continuă, că ar trebui să telefoneze acasă, să spună că se întoarce imediat, să-i telegrafieze Paulinei, sora lui Sam, undeva în paradisul muntos al Elveției, Paulina, a cărei imagine rămânea a fetei gingașe, fermecătoare de la Petersburg de dinainte de plecare, dar îi era cu neputință să și-o reprezinte îngreunată, mamă a doi copii și de o gelozie sălbatică față de bărbatul ei greoi și exoftalmic.

Însă, mai mult decât orice, dorea să se întoarcă la ea acasă, la scrisorile lui Sam, pentru că abia acum își amintea perfect aluziile la sinucidere pe care le conțineau: nu amenințări, nu tânguiri, doar câteva cuvinte necruțătoare și ironice ale lui Sam despre sine; pentru el, cuvintele acestea trasau dinainte o linie dreaptă până la moarte, în timp ce ea nu le-a dat importanță, alunecase peste ele și le uitase, începuse să-i scrie un an după ce ea s-a stabilit în străinătate și își dăduseră de urmă. Anii trăiți după despărțire erau o parte de existență, tinerețea lor departe unul de celălalt. Ea era la Paris, el în America. El era protejatul șefului orchestrei filarmonice din Philadelphia. Cândva, Sam îi trimisese o lungă tăietură dintr-un jurnal, cronica primului său concert. Mai târziu, în câteva rânduri, îi expediase fotografii; aici este în frac de concert, cu vioara la umăr, cu arcușul în plin zbor; dincoace e în costum de baie, ridicând deasupra capului un balon enorm (se poate vedea că între timp devenise un băiat voinic); aici poate fi văzut împreună cu un amic (rus și el, acum critic muzical) și două tinere, la marginea unei prăpăstii. Una dintre ele își ține o mână pe umărul lui. Știi, sunt puțin îndrăgostit – scria el – de o micuță idioată care piuie întruna, își poartă părul împletit în niște noduri mici, pur și simplu irezistibile. Apoi a fost așteptat, trebuia să vină în Europa la toamnă, tatăl său voia să-și ia rămas-bun de la el înainte de moarte; dar n-a venit, și l-au înmormântat pe bătrânul Adler în lipsa lui. Da, de-a lungul acestor cinci ani nu se văzuseră nici măcar o dată, însă el n-o uitase; ultima lui scrisoare, scrisă ieri, fusese pentru ea; a citit-o pe nerăsuflăte de cum intrase în camera hotelului, iar acum avea impresia că toate i le spusese cu viu grai, că nu citise, ci ascultase...

Era dimineată. Zgomotul asurzit, semănând cu al mării, urcă până la ferestre. Lustra de sticlă răspunde printr-un ușor clinchet claxoanelor de automobile, vacarmului autobuzelor. Vera se apropie de pat și, cum nu are unde să se așeze – Sam zace întins pe margine –, se așează alături, pe un scaun, îi ia mâna și îl privește. Zace acolo copilăria ei moartă, trecutul ei mort, care i-au fost redade atât de brutal și atât de trist. I-a fost smulsă o parte din viață, și vor îngropa bucata aceea în sunet de cântece evreiești, o vor strivi sub povara celor cinci cărți ale Pentateuhului, iar rabinul, același care l-a înmormântat și pe tatăl lui, va spune câteva cuvinte despre Sam, pe care nu-l cunoscuse, dar îl va așeza în descendența lui Avraam, a lui Isac și a lui Iacob.

II

Cândva, demult, casa fusese o rezidență aristocratică. Pe fațadă, care dădea spre o veche stradă liniștită, era așezată o placă: aici a trăit și a murit cutare înalt demnitar francez de la începutul secolului al XVIII-lea. Acum, se aflau în această casă apartamente – odăi imense și reci, cu tavane foarte înalte, cu ferestre semicirculare îmbrăcate în lemn întunecat, cu perdele din borangic. În casa aceea, nu puteai clinti nimic din loc: să muți o oglindă – erau încastrate în perete –, să schimbi locul unui dulap sau al unei canapele – totul era înșurubat în pardoseală –, și, când voiai să pui în altă parte un tablou, sau numai

să-l îndepărtezi, să-l așezi la păstrare undeva, într-un ungher (portrete de necunoscuți, bătălii napoleoniene), se dovedea cu neputință, în așa măsură se decolorase tapiseria pereților. Covorul gros acoperea un parchet negru, care scârțâia, plin de crăpături, iar în zilele însorite se putea vedea în vârtejul de praf de lângă perdea o molie sătulă zburând greoi de la un ciucure al cordonului la celălalt.

Vera a intrat, ascultând.

Liniștea domnea în casă, ca și de cealaltă parte a ferestrelor uriașe, unde timpul își urma cursul. Un iz de praf vechi, de umezeală de acum două secole se simțea încă de la scară, o imensă scară de piatră, în spirală, peste care plutea ca un hamac o enormă pânză de păianjen. Geamurile fuseseră lăsate multă vreme larg deschise (se aflase acolo un bolnav), dar totul continua să miroasă a secolul trecut, secol care îi făcea rău Verei. De altfel, nu atât de secolul trecut era vorba (acela al „puterii aburului și al electricității”), ci de cel de dinaintea lui, care dormita aici în toată măreția lui ireductibilă și în singurătatea lui copleșitoare. Vera și-a aruncat pălăria și pardesiul pe impozantul portmantou. În apartament, nu era nici măcar un copil sau un animal care s-o primească. S-a îndreptat discret spre camera ei. În bucătărie, se auzea torsul ca de pisică al Liudmilei.

Vera s-a așezat încetișor la birou, ca să nu se audă nimic în camera vecină, și a scos o cutie. Câteodată, încerca să audă ce se petrecea dincolo de perete, dincolo de ușă: un foșnet, o respirație, trebuia să facă în așa fel încât să nu se afle cu niciun preț că se întorsese acasă; să nu răsfioască zgomotos hârtiile. Scrisorile lui Sam, fotografiile, chiar tăietura din presă, totul era intact. Telegrama, primită cu câteva zile înainte – „La Paris sfârșitul săptămânii. Concert 18. Voi comunica ziua și ora sosirii” –, lăsa să se ghicească înșelătoria: o hotărâre luată demult. Vera a scos din poșetă scrisoarea primită astăzi și a recitit-o:

„Micuța mea Vera, iartă-mi, te rog, excesul, însă mă pregătesc să îmi trag un glonte în cap fără să te fi revăzut. Desigur pentru că nu doream prea mult. Și e bine așa. Viața m-a înșelat, faptele stau mărturie. Da, viața a câștigat partida (trădându-mă) și eu mă predau cu onorurile cuvenite până mai e timp. Rămas-bun!

Să mă justific? De ce anume? Și în fața cui? A ta? Dar tu vei spune, e sigur, recunoaște: nevinovat. Au fost la mijloc prea multe promisiuni. Cum de s-a mers atât de departe cu promisiunile? Doar am primit la naștere nu numai capacitățile, ci și «maladia geniului», privirea vagă... tot ce trebuie. Ce a rezultat din toate acestea este un tânăr înzestrat... pentru vioară?... pentru comerț? Totul e doar întâmplare.

N-am devenit cel dintâi, nici măcar al doilea, și nu vreau să fiu al zecelea. Pe vremuri, doream să fiu cel mai bun. Oamenii din preajmă, Dumnezeu, eu însumi, totul arăta că sunt unic. Acum îmi e totuna. M-am săturat. Lucrul pe care îl doream nu mi-a fost dat, iar tot ce mi s-a dat era lipsit de interes. Sunt obosit. Vei spune: e prea devreme, nu e voie să vorbești așa, trebuie să te mai străduiești. Îți voi răspunde: dimpotrivă! Trebuie să mă grăbesc, altfel n-o să mai am timp.

Micuța Vera, draga mea, informează-i urgent pe Paulina și pe unchiul meu (adresele sunt în carnet, n-am chef să le transcriu). Gandelman (prietenul și impresarul meu) va veni și el. Dispozițiile necesare sunt deja luate de el.

Dacă ai ști cât mă ispitește la ora asta (e miezul nopții) să ies din *Grand Hotel* (iarăși, câtă literatură), să iau un taxi, să dau o fugă până la tine, să bat la ușă, să sun, să te devorez cu săruturi, să arunc un ochi asupra lui, a soțului tău, și să exclam: Cât ai îmbătrânit! și să aud o mică vorbă gentilă, de consolare, din partea ta... Numai că, de

fapt, ispita aceasta nu e chiar atât de mare, firește. Am devenit de gheață față de tot, de toți. Chiar față de tine... Micuță Vera, rămas-bun! Nu vreau să mă las în voia vieții, doar dacă nu o să fac burtă, o să-mi petrec serile cântând romanțe nevestei-mii din belșug machiată. Dacă mai este ceva de salvat, e doar deznădăjduirea mea.

Îți amintești – cu atât mai rău pentru sentimentalism, dar acum totul e îngăduit, chiar smiorcăitul –, îți amintești tu, micuță Vera, cum la Petersburg, acasă la noi, tu și cu mine rămâneam în penumbră, întinși pe o blană, stând de vorbă ori tăcând? Este ce-am avut mai bun în viață, îți jur, împreună cu micile împunsături de ac din inimă, la prima mea apariție în public. Cu femeile – nimic de preț, niciodată. Sunt pistruiat pe tot corpul și lucrul e fără îndoială vizibil. Cine știe, poate că însăși iubirea nu este decât o înșelătorie, ca și întreaga viață? (Și, vai, peste ce femei vulgare am dat!)

Îți amintești muntele de gheață, în parcul Taurida¹? Îți aduci aminte de Rusia, care există undeva și pe care, poate, tu o vei mai regăsi cândva, eu, niciodată? Mai ții minte, iubită Vera, cât erai de extraordinară, nu frumoasă, chiar cam trupeșă? Viața nu te merită. Și tu, poate, vei muri cândva, ca mine. Dar atunci tu cui îi vei scrie ultima scrisoare, sărmana de tine? Se poate oare s-o scrii cine știe cărui cabotin, un ticălos nedemn de tine? Vera, micuța mea Vera!

Ce milă mi-e de mine, de tine. Cât de mult te iubesc, și pe mine, și pe toți ceilalți. Viața însă e dușmanul, un soi de hazna, o farsă. Dracul s-o ia! Și totuși e bine că există în ea cineva căruia să-i spui «rămas-bun», și «mulțumesc», și «iartă-mă» pentru toate micile sâcâieli de acolo. Nu plânge, scumpa mea, draga mea, scumpa mea... Să nu plângi!”

Plângea tăcut; privită din spate, nimeni n-ar fi băgat de seamă – nici hohote, nici suspine; respira ca oamenii care nu știu deloc să plângă și nu plâng niciodată, iar lacrimile curgeau atât de îmbelșugat, că nu avea timp să le șteargă și le lăsa să cadă peste tot: pe masă, pe ea, pe covor; s-a ridicat și s-a îndreptat către ușă. Totul era calm. Și în spatele ușii, și în cameră, în bucătărie, Liudmila începea să pregătească masa. O bătrână actriță locuia dedesubt cu tânărul ei amant. La colțul străzii, o prăvălie. Căpșune. Mere. Mai departe era orașul, unde locuiau necunoscuți și oameni apropiați. Nu era însă nimeni cu care să vorbească despre Sam. Să fi fost aici măcar un câine, orice cățel, o micuță Diană, sau un Bobby, sau... cum li se zice de obicei? S-ar fi așezat cu el într-un colț – într-un ungher obscur –, există destule în casă, i-ar fi vorbit despre el, despre Sam, cum s-a ivit în viața ei și ce s-a petrecut. Nimeni. S-a strecurat în salon, șiroind în continuare de lacrimi. Camera asta era veșnic întunecată și, chiar vara, era mereu frig. Din bucătărie, se auzea muzica unui tango cântat prin restaurante cu vreo cincisprezece ani în urmă. Ca o șoaptă. Cum anume se zice? „N-o să lovească oare trăsnetul lui Dumnezeu?” Nu, nu e așa. Iată, Vera s-ar fi așezat în locul acesta, ar fi început să contemple monumentalul șemineu pustiu. Chiar își închipuia cum ar fi fost să-și înceapă povestea. Ar fi zis așa:

„A apărut într-o bună zi, la căderea serii...”, și așa mai departe.

Și iată, aproximativ, care ar fi fost povestea...

III

A apărut într-o zi geroasă, cu ger cam uscat, la lăsarea serii. Aerul avea mirosul curat și viu al iernii petersburgheze.

¹ Sau Tavriceskii; iarna, potrivit tradiției de Crăciun, rușii clădesc în locurile publice imense construcții de gheață, adesea în formă de castele, peisaje etc.

Sub arbori, între trunchiurile negre, unde prima zăpadă a rămas până la începutul primăverii, în locul în care copiii din parcul Taurida alergau să se ascundă sau să-și facă nevoile mici, un băiat zăcea cu fața la pământ. Nu plângea.

— O să te-nchidă-n casă! i-a strigat Vera, din zburdălnicie, dar și din compasiune, fără să știe cine este. E vremea să intri în casă!

Dar băiețelul nici nu s-a clintit. Mâna, îndepărtată de trup, i se deslușea în noaptea care cădea iute.

— Verocica, micuțul a înghețat! strigă Nastia, care s-a repezit sub copaci. Puiule, puiule, Sfântă Fecioară! Guvernanta l-a palmuit peste obraji cu mâna ei mare și roșie, apoi a apucat niște zăpadă și i-a frecat fără cruțare fața. Continua să nu fie nimeni prin preajmă, nici urmă de vreo doică.

Băiatul și-a revenit cu un spasm în brațele Nastiei, a deschis ochii, gura, și stătea să plângă.

— Al cui ești? l-a întrebat Nastia, frământându-i mâinile și înfundându-i căciula pe cap. Unde locuiești?

— Sunt Sam², răspunse băiatul.

— Cum adică „Sam”? Unde locuiești? Hai, spune odată!

Micuțul a început să plângă, ascunzându-și fața cu buze groase, acoperită cu pistrii.

— Așa îl cheamă, sau ce? spuse Vera, făcând doi pași spre el.

— Îl cunoști cumva?

— Nu, nu este de pe-aici.

— Arunci trebuie să căutăm pe cineva, trebuie să fie cineva cu el, n-a avut cum s-ajungă aici singur-singurel, e un băiețel bogat, uitate ce haină frumoasă de blană; are și glugă, iar minutele îi sunt curate.

Nastia l-a dus pe Sam până la drum.

— Dar cine era cu tine? O domnișoară? Care? Vorbește, ce ai, ești idiot sau ce-i cu tine?

Vera îi urma cu pași lenți.

Într-o zi, îi intrase în cameră o vrabie. Era primăvară și deschiseseră prima fereastră. Pasărea s-a zbuciumat întâi prin cameră, a fost până la urmă prinsă, și Verei i s-a dat voie să-i mângâie căpșorul cald și aspru; apoi, s-a avântat spre cer și era ușor de înțeles că nu se va înapoia niciodată, că va fi chiar imposibil de recunoscut printre toate semenele ei, care sosesc în stoluri agitate în curțile orașului; este cu neputință în viață să știi tot, să ai tot, să iubești pe toată lumea și să fii pe placul tuturor. Și, uitându-se cum îl ducea Nastia pe Sam pe drumul bătătorit și plin de hopuri, Vera se întreba: putea să facă oare cunoștință cu băiatul acesta, să-l iubească și să o placă, să-l păstreze numai pentru ea?

Nu era de prin partea locului, nu-l văzuse niciodată până atunci în parc; „ai ei” erau copiii de la manej, care își spuneau pe nume de când se știau, își schimbau săniile între ei și dădeau fuga, doi câte doi, pe podeț să-și spună secrete. Sam era prea mic pentru ei, dar faptul că s-a nimerit astăzi singur în parcul care se cufunda în întuneric îi dădea dintr-o dată un farmec tainic, eroic, în ciuda lacrimilor, a hohotelor de plâns și a aerului său înspăimântat. Cizmulile lui nou-nouțe lăsau urme mici pe zăpada violetă; în două rânduri, la cererea Nastiei, a strigat pe cineva, adresându-se arborilor, zăpezii tăcute.

² Joc de cuvinte, imposibil de redat în română, în rusește, sam este un cuvânt foarte des folosit, care înseamnă „singur”, „eu însumi”: așa înțelege Nastia răspunsul băiețelului, și de aici iritarea ei.

Glasul îi tremura de lacrimi. Dar prin preajmă nu era nimeni, aerul scânteia mut. Pe drum, Vera se gândea la părul atât de roșcat al copilului găsit, până atunci crezuse că numai fetițele pot fi roșcovane.

Au străbătut cu atenție toată această parte a parcului, au ajuns la grămezile de gheață, la patinoar, unde patinatori întârziați, fetișcane ciufulite, cu obraji stacojii și elevi gălăgioși țineau socoteala celor învingători pe gheața răsunătoare a pistei.

— Cred că a fost o indispoziție – spuse Nastia, aruncându-i Verei o privire. De aceea nu reușește să scoată nicio vorbă. Paznicul o să-l ducă până în cartierul lui. – Băiatul își încetineea mersul, cuprins de tremurături tot mai violente.

Se îndreptau acum toți trei spre ieșire și spre ghereta paznicului. Acesta, surd și moțâind, ședea pe o bancă. O cunoștea pe Nastia.

— O franțoscuță, o guvernantă – mormăi el – nu-s în stare să aibă grijă de copilași. Puștiul e înghețat bocnă, trebuie să bea ceva cald. Lasă-mi adresa, Nastasia Iegorovna, și luați-l. Auzi belea! Ca și cum n-aș avea destule!

Numai că Nastia se temea să-l ia cu ea pe copil, așa că se așeză și ea pe bancă: era oare cu puțință ca nimeni să nu vină să-l caute pe Sam? Bezna și gerul se înteteau, era vremea să închidă parcul. Băiatul tremura tot mai rău, și pe chipul lui se vedea că nu-și plânsese încă toate lacrimile.

Vera stătea la o anume distanță, încercând să înțeleagă despre ce vorbeau și examinând băiatul până la cel mai mic nasture al hăinuței.

— Cum vine asta, nu știi pe ce stradă stai? Un băiat mare ca tine! – bombănea Nastia. Bagă de seamă, cavalerie, e vremea să înveți să te porți!

O clipă, chipul lui Sam s-a luminat de un gând, apoi nepăsarea l-a cuprins din nou. Atâta că mai prinsese culoare în obraji, ceea ce îi dădea un aer buhăit și încordat.

— Permiteți-mi să vă invit la noi, spuse Vera, făcând o mică săritură, ca să se apropie. După aceea vor fi toate bune.

— Proasto, lăsa Sam să-i scape printre dinți, prinzând din nou curaj.

Dar nu se mai putea să se rămână multă vreme în parc. Drumurile se pierdeau în întuneric, adolescenții de la patinoar au plecat cei din urmă, într-o zarvă uriașă de patine. Parcul se pregătea pentru noapte și singurătate, în timp ce, de cealaltă parte a grilajului, strada era toată o lumină; cerul se pierdea în neființă, într-un nicăieri din care cădeau din când în când fulgi rari. Nastia i-a luat pe Vera și pe Sam de mână și, cu un pas hotărât, au traversat șoseaua. Sam era prins în cursă, iar Vera, trăgând cu ochiul la el, nu-l pierdea o clipă din vedere, înaintau așa, în neliniște și tristețe, își pierdeau curajul în fața acestui necunoscut și a acestui necaz.

Le-a deschis bucătăreasa, și mama a dat fuga la intrare, într-un foșnet de fustă din tafta: ce era cu ei atât de târziu? Micuțul străin a făcut câțiva pași înainte, și doamna s-a mirat să vadă băiețelul.

„Nu mai poate să scape!” gândi Vera. Trebuie să cercetăm toate ușile și ferestrele, ca să nu poată fugi, pentru a-l păstra pentru mine în amintirea acestei zile de iarnă banală și cenușie. O să trăiască aici, și copilăria n-o să-i mai fie niciodată pustie, numai să nu-și amintească de unde vine, de pe ce stradă, din ce casă. Ea este cea care l-a găsit, acum o să-l păstreze, o să dea totul în schimbul lui: jocurile, cărțile, și atâtea bucurii fângăduite; copilul acesta roșcat o să devină proprietatea ei.

Numai că Nastia vorbea fără întrerupere, iar bucătăreasa scotea câte un ah! în timp ce îl dezbrăcau pe Sam și îl duceau în sufragerie, drept spre laptele cald pregătit pentru

Vera. Sam pășea ca o păpușă mecanică, cu capul plecat.

— Strada ta, strada ta, nu-ți aduci aminte de ea? întreba mama, prinzându-și cu pieptenele o meșă de păr blond care îi căzuse. Ce e cu tine de nu scoți o vorbă, nu trebuie să-ți fie frică de nimic, nu plânge, amintește-ți... Dumnezeu mare, îmi închipui ce-o fi acuma acasă la el. Ai o mamă?

— Da, spuse Sâni și-și ridică nasul.

— Care este numele tău de familie? Cum se numește tatăl tău? Amintește-ți, bobocel, dragul meu, hai, gândește-te, ești băiat mare, nu-i așa?

Încă o dată, o idee lumină chipul lui Sam. A făcut un efort, și-a reținut respirația și, răsturnându-și ceașca, inundă cu lapte fața de masă în jurul lui, după care aproape că a strigat: „Adler!” – și a izbucnit subit într-un hohot de râs, pur și sonor ca un clinchet de clopoțel, apoi a tăcut o clipă și din nou a izbucnit în râs, fără a se mai putea opri din chicoteala aceea: sunetul de clopoțel s-a transformat în hohote de plâns, într-un alt hohot de râs, într-o lungă criză zgomotoasă de nervi, în timpul căreia a început să se izbească nervos între masă și scaun; chipul îi era năpădit de lacrimi și plânsul îi sfășia pieptul de sub bluziță. L-au luat, l-au dus într-un loc unde au început să caute valeriană, din care au vărsat cu precauție câțiva stropi pe o bucată de zahăr.

Deznodământul se apropia, iar Vera, așezată pe patul unde fusese întins băiatul, se uita la ce se întâmplă, reținându-și lacrimile. Mama ei îi înșira cuvinte tandre și ciudate, pe care Vera, uimită, le asculta cu o secretă desfătare. Cu ea, vorbea altfel: mai întâi, ea era fetiță, și nimeni nu-i spunea vreodată micuțul meu drag, bobocel, prostuțule. Apoi, ea nu plângea niciodată atât de amarnic, nu-i era niciodată rău și nimeni nu se ocupa de ea așa, cu atâta îngrijorare și cu atâta tandrețe.

— Nastia, cartea de telefon! strigă mama.

Deznodământul era iminent, încă puțin, și cartea fatidică va da totul pe față, Sam se va întoarce în casa de care se pierduse, și Vera va rămâne singură, ca înainte. Iată de ce trebuia să se grăbească, în timp ce mama ei răsfoiește paginile, Vera se apropie de Sam și se apleacă blând deasupra lui. Își trece degetele peste obrajii lui înlăcrimați, îi mângâie ușor buzele cu părul și simte venindu-i de la el mirosul cald și familiar al vrăbiei de altădată.

— Adler, Aleksandr Semionovici, Strada Marii Seniorii 21 – citește mama, nu, trebuie să fie mult mai aproape. Adler, Albert Grigorievici, atelier de corsete, puțin probabil... Verocica, ce ne facem? Stai! Adler, Boris Isaievici, avocat și jurist... și e pe strada noastră. Uite! La numărul 7, tocmai în fața noastră. Hai, scoală-te, nu stăm de pomană, poate o să-ți recunoști casa, dacă nu, telefonăm.

Storul greu și rece este ridicat, zăpada scânteiază pe marginea ferestrei, sticla neagră dă impresia unei răsuflări înghețate. Ceva mai încolo, luminează un felinar, se văd oameni care merg pe trotuarul înzăpezit. Sam stă nemișcat, cu obrajii buhăiți de plâns, cu ochii ținți într-acolo unde, chiar vizavi – fereastră de fereastră – un candelabru umple de lumină o casă frumoasă.

Și deodată pleoapele umflate de lacrimi se deschid larg, ochii verzi se rotunjesc. Sam deschide gura; în locul unui dinte de lapte căzut, i se poate vedea într-o parte un dinte mare, definitiv. Și-a adus aminte tot, îl străbate un tremur, cuprinde încăperea cu ochii, ba chiar încearcă să explice că i se întâmplă uneori să aibă asemenea leșinuri, în urma cărora uită tot. Subit, pare aproape adult. Repede, repede, trebuie să dea un telefon acasă, mamei sale – vorbește precipitat, stropind-o pe Vera cu salivă; freacă parchetul cu

piciorul când într-un sens, când în celălalt –, vă mulțumesc, mulțumesc, vă rog – nu rostește alte cuvinte, doar cere să fie iertat pentru deranj și, în cele din urmă, se năpustește spre telefon.

Vera rămâne singură, în timp ce glasul lui Sam răsună din sufragerie, un glas îmbătrânit, ferm și clar: Da, mămico, nu, mămică dragă, bine, mămico. Casa de vizavi, asemenea unei corăbii, a acostat la cheiul Verei; parcă azi-dimineață, în locul ei se afla, încă, un teren pustiu – a fost clădită într-o oră, apoi ocupată de oameni, despre care s-au aflat dintr-o dată atâtea lucruri, și băiețelul, venit dintr-o depărtare necunoscută, s-a dovedit a fi un simplu vecin –, cum să-l îmblânzești, cum să-l reții? Acum, vor veni după el să-l ia. S-a auzit o sonerie la intrare, și Vera a privit într-acolo. Și a văzut un domn scund, puternic, îmbrăcat într-o blană de castor, purtând pince-nez și un șal alb cu cele două extremități desfăcute de o parte și de alta a pieptului. Venea dinspre el un miros de parfum proaspăt și tare. Îl luase de-acum pe Sam în brațe, îl strângea la piept, în timp ce mama și Nastia încercau să-i pună copilului haina.

— Vă rog să mă iertați pentru deranj și vă mulțumesc, vă mulțumesc din partea soției mele și a mea. Doamne, ce e și copilul ăsta! I se întâmplă, însă Viajlinski zice că o să-i treacă... Guvernanta e nouă, l-a căutat pe străzi, voia să se arunce într-o copcă de gheață. Iar noi, noi eram disperați, scumpul meu! Cred în Viajlinski ca în Dumnezeu. Hai, încheie-ți paltonul, strânge-ți gulerul... Mulțumesc și iar vă mulțumesc, vă mulțumesc din inimă.

Sam, împăcat și sigur de el, se învârtejea în jurul Nastiei. Când s-a apropiat de Vera, a devenit imediat grav, a întors privirea – ea era doar puțin mai înaltă decât el și, ca s-o privească în față, trebuia să ridice capul.

— Mulțumesc – a spus, frământându-și mânușa.

— Da. Și încă cum! – a suspinat Vera fără să zâmbească.

— Vino la noi, te invit – a zis Sam, care se hotărâse brusc să-și ridice ochii, și a roșit.

— Când? Chiar acum? – a întrebat Vera, tulburată de bucurie.

Sam s-a uitat la tatăl său.

— Roag-o sa vină mâine, în cursul zilei, la ceai și prăjituri. Ce fetiță drăguță! Ia uite ce coadă frumoasă are!

Între timp, Sam s-a apropiat de fața Verei și, frecându-și năsucul suplu de obrazul fetiței, a sărutat aerul de lângă urechea ei.

După ce s-a trântit ușa de la intrare, Vera a rămas nemișcată, iar mama ei, care, Dumnezeu știe de ce, i-a aruncat o privire severă, a stins lumina. Nu exista nicio cetate din lume care să-l poată reține acasă pe un băiat străin, nicio forță care să-i dea Verei posibilitatea de a-l aduce la ea, de a-l pune să se așeze și să se așeze și ea lângă el, să se uite îndelung, îndelung la pistruii și la bluza lui, să-l asculte și să-i spună tot ce-i trece prin cap, să-l alinte. Băiatul nu înțelesese ce este Vera și se trădase, n-a vrut să-și dăruiască viața numai și numai ei, și din toată această teribilă și extraordinară apropiere rămânea doar atât: ea putea acum să petreacă ore întregi privind o fereastră de cealaltă parte a mării străzi cufundate în iarnă, stradă care, și ea, din acea seară, împreună cu orașul, cu lumea, intrase oarecum în stăpânirea ei.

IV

Pregătirile au început încă de dimineață: au îmbrăcat-o cu o cămașă curată, cu râuri, și cu niște pantaloni care fășăiau ca un carton; ciorapi reiați dintre cei mai fini (totuși foarte rezistenți), o rochie scrobită de Nastia, pantofi cu nasturi care scârțâiau și străluceau atât de tare, c. Ți nu puteai să nu-i iei în seamă. După ce s-a spălat zgomotos pe dinți, Vera și-a înnodat și deznodat de mai multe ori panglica de la coadă: prinsă tocmai la capăt, făcea să pară coada mai lungă; înnodată la înălțimea cefei, Vera părea o fetiță mai mare. Tocmai înainte să iasă, a hotărât să-și curețe unghiile, lucru pe care l-a făcut cu o peniță de oțel nouă. Nu s-a apropiat de oglindă decât o singură dată: avea nasul curat? Ea se știa foarte bine și fără oglindă, și nu se plăcea prea mult.

— Lume cu care nu ne-am putea afla în vizită – a zis tatăl ei, uitându-se vizavi, unde plutea, strălucitoare și plină de zgomot, casa lui Sam. Lucrul acesta îi privea bineînțeles pe dl Adler și pe soția lui – tatăl ei nu-l cunoștea pe Sam așa cum îl cunoștea ea. Și iată că în sufragerie sună de ora trei, Nastia își puse pe cap o broboadă care o acoperă până la genunchi. Mama Verei îi leagă fetei căciulița, ciupind-o de obraz cu degetele ei reci și tandre.

— Să te întorci acasă când o să simți că-i inoportunezi. Și nu mai târziu de cinci și jumătate. O să fiu la fereastră și o să mă uit.

Vera zboară până jos, apoi pe zăpada străzii, în sfârșit pe peronul unde trag trăsurile. Portarul în uniformă le închide, pe Vera și pe Nastia, în ascensor; acesta se înalță, scoțând un suspin trăgănat, în prag, lobii verzi ai unor plante artificiale. Tăcerea, în spatele ferestrelor, zăpada se îngămădește tot mai bogată...

O cameristă a deschis ușa, dar nu pe ea a văzut-o Vera: se uita la o persoană înaltă, în rochie roz, cu bucle de culoare închisă, cu o față fină și triunghiulară. „Nici persoana asta nu este o companie pentru tine” – gândi Vera: la prima vedere, părea să aibă cel puțin cincisprezece ani. Și ea se uita la Vera, fără s-o salute, încrețindu-și sprâncenele cu un aer ironic. Când au sunat ele, ea tocmai își puneă cizmele, și acum, cu un picior încălțat, a străbătut camera șchiopătând și a strigat fără altă ceremonie:

— Samuel! Ți-a venit în vizită grășana.

Apoi, s-a întors, s-a îmbrăcat cu un aer nepăsător, și-a strâns centura și, agitând un manșon de hermină, a plecat singură, elegantă, zveltă și glacială.

Atunci s-a auzit un galop în culoar. S-a năpustit către Vera cu agilitatea comică a unui urs, cu un hohot de râs nervos, totuși nu identic cu cel din ajun, apoi s-a avântat spre Nastia, roșu și mulțumit că venise și ea, apoi, dându-se un pas înapoi, a pornit s-o contemple pe domnișoară – ce bătrână era cu ochelarii așezați pe nasul ei minuscul! îi strânge mâna și îi mulțumește pentru ieri. Când Nastia, tulburată de un râs în contratimp, pleacă în grabă, el se atârână încă o dată de gâtul Verei. Ea rămâne țeapănă ca un stâlp, iradiind de bucurie, fără să-și dea seama dacă poate să-l sărute. După ce domnișoara i-a lăsat în camera copiilor (hotărâse dinainte că așa e mai bine, că acesta e „sistemul”) și după ce au rămas în sfârșit singuri, abia atunci îl strânge Vera pe Sam de umeri și se răstoarnă râzând pe canapea, o canapea uriașă și tare veche, semănând cu o corabie care ar fi făcut de trei ori ocolul lumii.

S-au lungit de-a latul divanului, lăsând să atârne patru picioare relativ asemănătoare, și, privind tavanul, stau de vorbă.

S-a tot temut noaptea trecută, înainte de a adormi, apoi în cursul dimineții, că nu va fi destul timp ca să-i spună tot, tot despre ea, și să-l asculte pe el: zece ani trăiți departe unul de altul! încă bine că nu fuseseră douăzeci, treizeci. Se temea că nu va izbuti să-l

vrăjească, cum fusese cazul ieri, și că timpul, care o apropia atât de lent de ora trei, se va revărsa apoi în cascadă, că va trebui să se întoarcă acasă fără a fi povestit tot, nici auzit tot. Dar, îndată ce au rămas singuri în marea cameră de studiu a lui Sam, iar ea a simțit că el se află întins alături de ea, că mâna aceasta era a lui – cu degetelele lui grăsuțe, și acolo, aproape, chipul lui, pe care încă nu-l cercetase temeinic, dar pe care îl iubea deja atât de mult, cu pistrii care formau o placă pe obraz, nările sale puțin negre, ochii plini de râs și de tandrețe –, îndată ce a înțeles că erau împreună, a fost surprinsă de valul de încredere bucuroasă care a năpădit-o: totul va fi întocmai cum visase. Ceea ce o mira și o încânta cel mai tare era că tic-tacul sonor al enormei pendule rotunde de deasupra capului lor continua să fie regulat, că Sam nu fugea nicăieri, departe de ea, că nimeni nu intra să le spună ce să facă. Și, în adâncul sufletului, ea numea toate acestea fericire, pentru că durau.

Sam a pornit de foarte departe: de la primele zile, când, la nașterea lui, era atât de mic, că nu putea fi văzut decât cu lupa. Apoi, a crescut de un *verșoc*³, după aceea de doi. În sfârșit, de cinci. Crescuse din pământ, ca un arbust, cu deosebirea că avea picioare, își aduce aminte de asta și susține că toată lumea – inclusiv Vera, bineînțeles – iese din pământ. „Imposibil!” – se miră ea.

— N-are nicio importanță de unde ies, în orice caz – răspunde Sam, făcând aluzie la pânțele mamei sale –, ceea ce e important este că, atunci când ies, sunt atât de microscopici, că abia poți să-i vezi și, după aceea repede repede-repede, într-o lună, măsoară o *arșină*⁴, înălțându-se de la pământ.

— Imposibil! – repetă Vera, cu ochii ieșindu-i din cap. Ba da. Iar el își aduce foarte bine aminte de pe când avea doi *versori*: îl scăldau în lighean și, într-un rând, pe când se plimba printre ceștile de pe masă, a căzut în dulceață. Tatăl lui îl lua cu el în buzunar la tribunal, iar de dormit, dormea într-un pâslar al surorii sale Paulina. Vera își stăpânește râsul și spune:

— Bineînțeles, e foarte posibil, dar poate e mai bine să nu povestești și altora.

Sam sare atunci pe canapea, strigând:

— Am inventat totul, totul! Bineînțeles că nu e adevărat! – și, încântat, se trânteste din nou pe spate.

Adevărul despre memoria lui este că n-are nicio amintire în general, în afară de muzică; poate de asemenea să înmulțească mental cifre, însă doctorul i-a interzis, în copilărie, la trei ani, avusese o meningită, într-o zi, în timpul convalescenței (era o primăvară strălucitoare, și chiar fereastra de acolo era deschisă), un regiment de soldați a trecut pe stradă; pașii lor se auzeau molcom pe șosea, când, deodată, patruzeci de trompete au făcut să explodeze un marș militar. Se povestește că a scos un urlet atât de puternic, încât i-a curs sânge din nas. Apoi, a leșinat. Acum, asemenea leșinuri erau din ce în ce mai rare. În timp ce-i povestea boala lui, nu se justifica pentru ce se întâmplase în ajun, nici nu se lăuda cu această latură enigmatică, ci doar mărturisea un lucru cam stânjenitor pentru el, inevitabil. Dulăpiorul cu medicamentele lui personale se găsește chiar aici, în camera lui. Și uite, aici îi sunt cărțile, sunt tot ale lui. Iar aceasta e vioara lui.

— Eu sunt violonist. Dar tu, tu cine ești? Și Vera i-a răspuns mașinal:

— Eu nu sunt nimeni.

El își continuă povestea, îl ascultă cu nesaț, i se pare că nu trebuie să lase să-i scape

³ Un verșoc 4,4 cm.

⁴ O arșină 0,71 m.

niciun cuvânt, că are nevoie să se destăinuie pe deplin. Se ridică într-un cot și îl privește îndelung, îi observă chipul cu buze groase, cu care face grimase în direcția ei. Ascultă cu atenție și i se pare că felul în care l-a vrăjit ieri n-a fost zadarnic. O să fie al ei. Îi va aparține...

După ce au luat ceaiul într-un colț al sufrageriei, între fereastră și ușă, au târât pernițele din întregul apartament, cele în piele din birou, cele în mătase din budoar, i-au luat pașnicei doici broboada în carouri, cuvertura roz de la patul Paulinei și și-au construit o peșteră, înădăind cu bolduri și cu piuneze tot soiul de cearșafuri, de pleduri și de storuri. Și, după ce au încheiat această construcție, s-au așezat acolo, în întuneric, obosiți, mulțumiți, și au tăcut. Apoi, cuvintele au fâșnit din nou – din când în când, cineva trecea prin cameră (domnișoara, colaboratorul lui Boris Isaievici), arunca o privire înspre ei, dar fără să se apropie și fără să pună nici cea mai mică întrebare. Pe pian, era aprins un candelabru a cărui lumină abia ajungea până la ei. Începea să le fie cald. Era rândul Verei să povestească. Uimitoare cu-adevărat era fericirea intensă și de necrezut pe care o simțea stând acolo și vorbind. Și el asculta, micuț, aproape cu totul întins, sprijinindu-se doar în coate; câteodată, clocotul de bucurie din pieptul lor era atât de greu de stăpânit, încât izbucneau în câte-un mare hohot de râs, așa, fără noimă.

Îi povestea despre tatăl ei, despre mama ei, locuiau împreună cu unul dintre bunici, îi vorbea despre ultima vară la țară, despre cai, despre vaci, despre câini (Sam se temea de animale, nu le atingea niciodată). Au vorbit apoi despre cărți, despre vise, despre o mulțime de lucruri. După aceea, tăcerea s-a lăsat din nou între ei. Până în clipa când, brusc, undeva aproape, sună, limpede și răspicat, ora șase.

Vera a simțit că i se taie picioarele, se speriasă rău. S-a ridicat cu greutate. „Unde pleci? Deja? Dar abia ai venit!”

— O s-o pățesc – a spus ea cu franchețe.

Dar au aflat că, încă mai demult, totul fusese aranjat prin telefon: Vera nu trebuia să se întoarcă pentru cină, și nici seara... Ea era ca prinsă în cursă, și nu el.

Se plimba acum prin imensul birou al lui Boris Isaievici, așezându-se când într-un fotoliu, când în altul. S-a dus apoi în sufragerie, unde atârnavă pe pereți două tablouri colorate; o mică lampă lumina o femeie goală marmoreeană, aruncând asupra brațelor ei date înspre spate o lumină albă, și o slabă lucire galbenă pe covor. Pe peretele opus, prins în negrul unei rame cernite, Lev Tolstoi privea această femeie despuiată. O catifea de culoarea zmeurii se înfășură în jurul ferestrelor, acoperea fotoliile, amestecându-se, pe pianul cu coadă, cu un șaten purpuriu. Vera plutea, mergea din ce în ce mai departe prin uriașele încăperi rafinate, și era ciudat să te apropii de o fereastră, să ridici tulul brodat și să privești: era cum ai fi văzut lumea în somn, mereu aceeași stradă unde ai trăit atâția ani, unde ai visat atâta la o asemenea zi, în partea cealaltă, prin fereastra aceea de acolo. Sam o urma, rămânea lângă ea. S-au întors în cotlonul lor, cineva le-a adus o farfurie de curmale. Erau așezați pe perne. Și-au continuat povestirile. Bunicul era foarte bătrân, și avea un cap ca de tătar; era bolnav de multă vreme și putea să moară curând.

— Iar eu o să mă uit foarte atent cum o să moară. Neapărat. Vreau să știu cum se întâmplă. E ceva foarte important! Gândește-te puțin. O să mă ascund ca să văd, o să știu totul.

— Ce o să știi?

— Cum se moare.

— Când o să fie asta? Șușoteau.

Nu puteau fi nici văzuți, nici auziți de cealaltă parte a cuverturilor. Când Boris Isaievici s-a întors acasă, au fost chemați la cină.

— Unde sunt copiii? – a întrebat, îndreptându-se, cu pași mici și ușori, spre sufragerie, înveselit să vadă neorânduiala.

Au ieșit din semiobscuritatea lor. „A!” exclamă tatăl, cu gesturi mari. Avea daruri în mâini. „Bună ziua, domnișoară. Ei, cum te simți, îți place la noi?” Din spatele lui, apar dintr-o dată ediția operelor complete ale lui Nikolai Vasilievici Gogol și o pereche strălucitoare de patine. „Sunt pentru tine, fă-mi plăcerea să le primești.”

Sărbătoarea continua. Se aflau din nou în sufragerie. Erau invitați la masă: un cântăreț celebru, un domn cu barbă lungă, fină și neagră, care nu lăsa pe nimeni să vorbească, niște doamne. Pentru Vera, toate se amestecau într-o ceață: domnișoara și asistentul cu nas lung, și Paulina – toate se amestecau, nu-i rămânea limpede în față decât chipul lui, ochii lui verzi de conspirator malițios; bucla care îi flutura pe frunte, golul din locul dintelui când surâdea, șoapta lui: „îți place frișca? într-o zi, am bătut un lighean întreg de frișca, cu o mătură, am stat în ea o noapte întreagă și după aceea am mâncat-o...” Hohot de râs înăbușit în șervet, o înghițitură ceremonioasă de apă cu un strop de vin, băutură fermecată!

Unde se află? Ce caută aici? Ce i se întâmplă inimii? Nu inima-i bate, Vera în întregime freamătă pe dinăuntru, fără ca alții să vadă. Și este așa din pricina acestei senzații miraculoase și sălbatice de viață. Complotul prieteniei.

— Poți să citești pe buzele mele? – întreabă ea în șoaptă de la celălalt capăt al mesei.

El dă din cap că da, uitându-se la gura ei. Servitoarea îi ia de sub mâini farfuria cu pasăre, pe care n-a terminat-o.

— Complotul prieteniei – citește pe buzele ei.

— Parola noastră – răspunde el în același fel. – Fă ceva ca să întărești jurământul nostru.

Ea își bagă în gură o cojiță de pâine neagră. El face la fel. Amândoi înghit în același timp. Se înțeleg unul pe altul.

— Mămico, nu vreau să plece – spune Sam după masă.

— Tocmai că nu pleacă. Tăticul o să vă ducă la teatru. Ne-am înțeles la telefon.

Cum, încă nu s-a terminat? Zăpada fulguiește în lumina felinarelor, spulberată de vânt, calul se leagănă agale sub hamul cenușiu, pătura se dă la o parte. Boris Isaievici, parfumat și înfolfit, urcă primul, îi trage după el în sanie pe Vera și pe Sam. Pătura se potrivește grabnic la loc, se înalță un nor de aburi, ceasul de la centura vizitiului se încetoșează. Vera își pune picioarele, crezând că este o mică bancă, pe piciorul nemișcat al lui Boris Isaievici. E așezată la mijloc, mâinile îi sunt ascunse. Sam, la cotituri, se prăvălește peste Vera, ea îi simte greutatea; suflă aer cald spre ea, ea închide ochii. Calul răscolește zăpada cu copitele; mâna mare îmblănită a lui Boris Isaievici îi strânge lângă el, pe la spate, pe Vera și pe Sam. Cine e prins în cursă de cine, Sam, ea? Nu știe nimeni. Numai să dureze, numai să dureze – fericirea.

Și durează. Mereu mai departe și mai departe. Nu are capăt. Vântul brăzdează obrajii, în ochi, printre lacrimi, scânteiază lumini, mâna din spate îi strânge tot mai tare și cu mai multă tandrețe. Din când în când, Boris Isaievici scoate câte un mic strigăt, mustățile i se umplu de chiciură, și în locul pince-nez-ului are în fața ochilor doi bulgări de gheață.

— Nu vă e frig, scumpii mei? – întreabă el, dar Vera nu răspunde și Sam nu aude. Fetei i se pare că zboară prin văzduh și cântă cât poate de tare, că stă să explodeze și, scăpată din strânsoarea cămășutei și a nasturilor, sufletul ei va zbura spre Dumnezeu.

Tocmai în clipa în care inima ei era gata să se facă mici fărâme, mâna din spatele lor se retrage brusc, vântul se oprește. Au tras la peronul teatrului.

V

— Să fie oare aceeași apă? – gândi Vera, închizând robinetul în baie –, aceeași cu apa lacurilor, nurilor și a mării? Apa asta e fabricată.

Baia era pregătită, și Vera s-a așezat cu precauție. Fără multe vorbe, mama se apucă să-i frece fața, râzând, cu un burete, iar Vera, suflând și scuipând, se întinse în apă, închipuindu-și că blocul spongios care se îndepărta de ea plutind era insula pustie fermecată pe care se va instala degetul ei mare de la piciorul drept.

Aerul fierbinte continua să cânte în coloana de la sala de baie, lumina electrică se topea în arama roșie a țevii, pe pereți se scurgea rouă de aburi, iar Vera, închizând ochii în aburul fierbinte, se acoperea cu spumă de săpun și, cu buretele, se freca până când burtica i se făcea roșie ca racul. După aceea, cuminte, și-a expus întregul spate găleții albastre și a așteptat ca apa să curgă toată peste ea; apoi a ieșit, înăbușindu-se în prosopul gros aruncat peste ea; și-a tras cu greutate ciorapii, i se părea că a crescut subit, apoi și-a pus lenjeria moale de corp, rochia maro.

Arunci, Vera și-a scos din păr singurul ac de coc, imens, care menținuse uscată tot timpul coada ei mătăsoasă, și-a șters obrajii trandafirii, fruntea și năsul; a luat-o spre camera ei, cu genunchii parcă frânți și adormiți, făcând să scârțâie puțin ghetetele înalte, și s-a cufundat în citirea unei cărți; în aceeași clipă, în sala de baie, cârpa aspră și peria spălau și îndepărtau împrăștiurile Verei, și gălgâiturile apei, mereu aceeași, porneau către peregrinări îndepărtate și înăbușitoare.

Mai târziu, s-a adus de la bucătărie un nou braț de lemne de mestecăn și din nou s-au auzit trosnetul și cântecul țevilor – era momentul în care mama ei își lega părul într-o basma, își scotea de sub halat corsetul de satin prevăzut cu două mici cupe pentru sâni și se închidea în baie. Vera s-a întrerupt din citit.

— Mămico, lasă-mă să intru.

S-a auzit un râs și un zgomot de apă.

— Sunt deja... sunt deja în cadă.

— De ce te-ai mai și încuiat?

— Ca să nu intri tu.

— De ce?

— Pentru că nu vreau să mă vezi, mi-e rușine.

— Dar vara, la mare? Râs, noi stropituri.

— Ei, la mare e altceva, acolo toată lumea e dezbrăcată, aici sunt singură.

Vera încercă să se uite prin gaura cheii; se vede un cot alb și buretele plin de săpun care urcă și coboară.

Deodată, ceva zboară prin aer și se agață de mânerul ușii. Nu se mai vede nimic. Asta înseamnă că mama și-a pus deja piciorul, mic, pe covorașul din baie. Și iat-o că începe să cânte încetișor, și ceva, foarte aproape de Vera, se mișcă și respiră.

Avea mireasma tinerelor de odinioară, care nu foloseau nici parfumuri, nici loțiuni

și care purtau rufărie de corp scrobită. Trupul ei era cu desăvârșire lipsit de păr și nu-i ieșea în relief nici cel mai mic os: chiar și fără corsetul de satin trupul ei păstra forma unei amfore. Considera ca deosebit de indecent să-și arate gleznele, picioarele ei frumoase (când vântul îi ridica rochia), dar la baluri se ducea cu pieptul decoltat – așa era moda.

Vera începea să fie grea pentru ea, totuși continua s-o ia pe genunchi, mirată să constate cât de puțin îi semăna fetița ei cea trușă. Erau momente de nesfârșite dezmiardări, se strâneau cu gingășie în brațe una pe cealaltă, sărutările, sonore, nu mai conteneau, și își declarau o dragoste fără margini pentru toată viața.

— Înțelegi tu toate astea? – întreba mama, ținând-o pe Vera strânsă de ea. – înțelegi tu oare că te simt toată, îți știu visele, ghicesc cel mai mic gând al tău, și asta cât o să trăiesc? înțelegi asta?

Vera dădea din cap că da, că înțelege. Și credea că e așa, fără să creadă. I se părea că sufletul mamei sale era făcut dintr-un diamant topit, a cărui culoare chiar o avea.

— Bunicul spune că tu ai logodnici risipiți în lumea întreagă – spunea fetița.

Mama ei pornea să râdă, roșea, prindea din zbor fire de păr căzute din pieptene.

— Să nu crezi chiar tot ce-ți spune bunicul.

Și era totuși adevărat: înainte de a se mărita, refuzase patru bărbați și, unul după altul, aceștia au plecat din viața ei, fără să se știe unde.

— Ce-ar fi dacă, așa, deodată, ar fi găsiți?

— Ei, și?

Ah, avea un fel al ei de a spune vorbele acestea. Nu vorbea așa totdeauna, dar, când o făcea, cuvintele îi dezvăluiau sufletul întreg: așa trebuie să fi fost atunci când îi refuzase pe cei patru. Și nu încapă îndoială că așa va rămâne cât va trăi.

Mirosea a migdale, însă părul ei avea un miros aspru, mai ales când era proaspăt spălat, și atunci mirosul acesta se înstăpânea pe sala de baie, și chiar în odăile în care își usca pletele lungi, ondulate și cenușii. Nastia vărsa, cu imense lighene pictate, apa înspumată într-o găleată, se apleca și muta dintr-un loc într-altul, cu zarvă mare, vasele cu apă pe pardoseala strălucitoare și inundată.

În asemenea momente, fruntea oblică a mamei sale strălucea de atâta prospețime și era atât de netedă – fără un rid, fără urmă de griji –, încât Vera smulgea dintr-un carnețel o foaie mată de hârtie pudrată și îi ștergea fața, ca să nu lucească în felul acela ridicol.

Se alintau de obicei în fotoliul din dormitor. Inima Verei era împărțită între dragostea pentru lumea întreagă și aceea pentru mama ei. Răsfățurile lor se petreceau cel mai adesea la sfârșitul serii, înainte de culcare – prea puțină importanță avea numele pe care-l dădeau oamenii acelui ceas. Acolo, vizavi, candelabrul scânteia în fereastră, ca în fiecare seară papagalul de postav era agățat în camera de studiu a lui Sam – semn că era acasă. Tata citea în sufragerie. Bunicul se târa uneori până la ele și se așeza în tăcere, scoțând lungi suspine, atât de bătrân, măcinat de boală.

— Bunicule, i se striga la ureche (toată lumea îi zicea așa, chiar și Nastia), astăzi ce te doare?

Iar el, cu un zâmbet, își arăta când picioarele inerte, când mâinile torturate de reumatism. Vera se aștepta mereu la ceva neprevăzut din partea lui, Dumnezeu știe de ce! într-o zi, bunicul a zâmbit ca de obicei și așa a rămas timp de aproape două luni, nemișcat, mut, cu gura strâmbă. Apoi s-a ridicat pe picioarele lui umflate, care pâraiau, și a plecat să se plimbe. Dar toate acestea, inclusiv moartea, care nu mai putea întârzia mult,

nu i se păreau Verei nici sumbre, nici înfricoșătoare: considera* că lucrul era tot atât de normal ca și faptul că ea e sănătoasă și vie și că are înaintea ei un lung viitor.

Că va trăi multă vreme. De fapt, aproape veșnic. *Zăpada* pe care o lingea de pe manșetele cojocului ei era insipidă ca pâinea de cuminecătură, dar soarele, în ziua aceea uimitor de lungă și de luminoasă, o topea văzând cu ochii. O să topească totul, întregul oraș; vântul suflă dinspre mare; strada e lacomă: o picătură cade în aer, și iată deja parcul Taurida umflându-se de ploaie, de frunzișuri, de piuituri, pe poduri miroase a Fontanka, a muced, Sam spune – Veneția. E primăvară.

Sam a călătorit la Veneția, la Nisa, la Biarritz, în Elveția: tatălui său îi e dragă Italia, mamei Tirolul, Paulina preferă Franța. Dar copilul a uitat denumirile melodioase și rafinate, pline de atâtea ț-uri, nu-și amintește decât mirosurile, vremea, muzica; un violonist celebru în pantaloni scurți (Paris), concerte simfonice (Viena); sau greaua boală, consecința a rujeolei, care l-a reținut o jumătate de iarnă la Berlin, cu mama lui.

Erau zile când abia dacă mai putea să vorbească, din cauza unei epuizări mentale de neînțeles, îi era interzis să facă matematică, în fiecare dimineață, venea un institutor, care, în iarna următoare, s-a instalat la familia Adler, în locul domnișoarei. Sam studia materii care nu se aflau în nicio programă școlară, nu avea de dat niciun examen. Profesorul lui îi povestea pur și simplu tot felul de lucruri pasionante, pe care le uita foarte repede sau pe care imaginația lui, transformându-le, le făcea de nerecunoscut: îi vorbea despre oameni din diferite țări sau din alte timpuri, despre viața pământului, despre elefanți, despre stele, despre om, despre politica rusă. De două ori pe săptămână, îl duceau să ia lecții cu Awer.

Cel mai greu pentru Vera a fost să se deprindă cu vioara. La început, era mirată de felul în care cânta, fără să înțeleagă nimic. De altfel, Sam nu cânta în prezența ei decât rareori: ea nu venea la orele când el făcea exerciții și nu era invitată seara, când aveau invitați și când Sam, la rugămintea mamei lui, cânta. Duminicile, când stătea la Adieri toată ziua, i se întâmpla să execute câte ceva la instrumentul lui. La început, era doar uimită de goana degetelor lui pe gâtul viorii, de forța și precizia mâinii drepte; într-o zi, a început să audă o melodie în bucata aceea complexă și rapidă pe care o cânta. I-a plăcut mult, căci muzica i se păruse mereu până atunci un lucru prea important pentru a avea un sens pentru suflet, iar Vera avea o relație confuză cu ceea ce era prea sentimental: romanțele țigănești; cuvântările atât de elocvente și de triste ale domnului cu bărbuță neagră care îi vizita pe Adieri, despre Rusia, despre Viitor, despre Umanitate; jurământul de credință, superfluu și ridicol pe care i-l făcuse o fetiță pe care o cunoștea; cartea poștală pe care Nastia o prinsese cu un ac în încăperea comună, reprezentând un domn și o doamnă privind o floare, cu ochii plecați și cu frunțile unite.

Vioara însă o mișca într-alt chip, cam în felul în care o emoționau câteodată anumite versuri, o rugăciune sau, pur și simplu, bucuria fără nume la vederea stelelor pe cer, a florilor pe câmp. Nu puteai să spui nimic despre ele.

Și apoi, nu era nimeni căruia să-i vorbești despre toate astea. Când astrele îi străluceau deasupra capului, când grădina mirosea a micsandre, cât era vara de lungă, Vera era singură. Sam îi scria rar de pe țărmurile Mediteranei, iar ea nu se prea pricepea să-și pună gândurile pe hârtie. Aștepta iarna, papagalul de postav la fereastră, răutatea zilelor din timpul săptămânii, răpite copilăriei și încărcate peste măsură de studii și lecturi, privirile schimbate, semnele, conversațiile telefonice (până îi ardeau urechile), întâlnirile. În așteptare, părăsindu-și cartea sau caietul de exerciții, pleca cu zmeul prin grădină, unde se întâlnea cu două fetițe gemene care locuiau în casa de vară vecină și care

se considerau, Dumnezeu știe de ce, drept prietenele ei.

Vara, putea privi viața din preajma ei, iarna nu avea timp: viața grădinii, a curții, a câmpurilor. Vara, Vera creștea, se schimba. Totul îi aducea bucurie: sosirea, plecarea, talia ei, neîncetata poftă de mâncare, bronzajul regulat. Cu două zile înainte de a se întoarce în oraș, se ducea, împreună cu Nastia, în pădure: își amintea cum, cu trei luni înainte, de cum sosise, dăduse fuga aici, se îmbătase cu aerul acela de care nu s-ar fi săturat niciodată, iar acum, la gândul plecării, se întreba, încă o dată, ce o făcea să fie atât de bucuroasă. Căci îi plăcea totul: casa lor de vară, dar și Petersburgul, vara, dar și toamna, ultimele margarete din grădină, care erau culese chiar înainte de a pleca și pe care le lua mama ei, atelajul unde îl instalau pe bunicul, gara făcută din scânduri mari, plină de muște și de scuipați, în jurul căreia bântuia o omenire toropită, negustori de grâu, de lemn: un tren avea oprire acolo, iar călătorii, mormăind obosiți (plecaseră din Moscova în ajun, seara), se strângeau ca să le facă loc celor care se întorceau din vacanță.

Drumul acesta cu trenul o făcea pe Vera să treacă din vară înspre iarnă, în parcul Taurida, frunzele începeau să se învârtăască într-un dans frenetic și umed. Crengile desfrunzite desenau un motiv delicat pe cerul searbăd, lipsit de orice culoare. Masa de aer cald adus de Curentul Golfului urma să se răcească, blănurile să răspândească mirosul gras de naftalină, covorul uzat era desfășurat din nou. Nu mai era mult, și flăcările din sobă vor scoate pocnete ca de armă. Într-o zi, întorcându-se de la școală, Vera vede că vizavi se spală ferestrele casei, că nostimele figuri desenate de Sam primăvara trecută sunt șterse, husa care transforma lustra în păpușă e îndepărtată. Două zile mai târziu, Sam sună la intrare: cât poate fi de slab! S-a bronzat într-un fel neplăcut, și creșterea lui incredibilă îi dă un aer uscățiv și bolnăvicios!

Trec pe lângă vechile dulapuri, mari cât niște cabine, și se îndreaptă spre cămăruța Verei: are un mic iz de bucătărie și de tutun, care domnește de altfel în întreaga casă, împotriva căruia nu e nimic de făcut.

— Bunicul mai trăiește? – întreabă Sam, așezându-se în fața biroului acoperit cu sugativă, în timp ce Vera ia loc pe taburetul de lângă fereastră, aruncând o privire rapidă peste camera ei: totul e în bună ordine? Cuvertura de pichet, lavaboul cu pedală, cele două portrete de pe perete: Pușkin și bunica.

— Ce bine că te-ai întors! – spune ea. Și că e toamnă. Și lui Pușkin îi era dragă toamna.

El își pune coatele pe masă, ochii i se alungesc și i se întunecă.

— O să dau examen la Conservator, ca extern. Iar Paulina era gata-gata să se mărite.

Vera bate din palme. Povestirea intensă și incredibilă a lui Sam o face să vadă un tărâm îndepărtat, pietre albe, palmieri cu o circumferință enormă, o barcă lungă și roșie și un cuib asurzitor de pescăruși țipători în scorbura stâncii; aude muzica nocturnă a unor străduțe înguste care șerpuiesc printre palate de marmură, și, mai departe, tăcerea, acolo unde se isprăvesc cocioabele mizere, murdare, nude ca niște pereți de închisoare, și unde începe pământul italian, văi și dealuri tot mai înalte, tot mai pieptișe și mai răcoroase; după cotitura aceasta, trebuie neapărat să-ți închei nasturii de la haină, iar după cealaltă să-ți legi la gât o eșarfă. Un măgar coboară în sens invers, copitele lui mici și ascuțite își dibuie calea prin pietrișul abrupt. Pâlcuri de măslini poleiesc cu argint cele două laturi ale drumului, și un vin auriu – un eșantion din nouăzeci și șase, pe cuvântul meu de soldat! – curge în marile pahare de metal. Chiparoșii stau neclintiți pe marea colină: de acolo, îți

amintești, a zburat în spațiu Rector Servadac, în Jules Verne, ducând cu el un petic de pământ.⁵

Sam a schimbat ordinea obiectelor de pe birou, a rupt vârful ascuțit al unui creion, a meșterit la ceasul deșteptător. Apoi, și-a pus capul roșcat pe masă, peste caietele Verei, și a adormit imediat. I se mai întâmpla. Dumnezeu, dar ce nu i se întâmpla!

VI

În seara de Anul Nou, Vera a rămas singură. Părinții ei erau invitați, și-au lăsat camera într-o dezordine de necrezut: rochia cea veche a mamei aruncată pe pat, cu mânecile întoarse pe dos, și, azvârlit pe deasupra, cum s-a nimerit, sacoul lui papa. Botinele mamei, pe care le-a păstrat, neuzate, până la sfârșitul vieții, zăceau în mijlocul camerei, iar cizmele tatei, în aceeași dezordine, păreau să calce peste ele; toate sertarele mesei de toaletă erau deschise – își căutase evantaiul. Pe hol, încă își mai trăgea lungile mănuși glasate, apoi și-a pus peste cocul înalt un șal de Orenburg, fin ca o dantelă. Cu o vulpe cam uzată, dar încă elegantă, pusă pe umeri, a plecat alergând, continuând să tragă de mănuși, tata s-a repezit după ea, pe cap cu chipiul nou-nouț, cu gulerul de astrahan ridicat.

De cealaltă parte a străzii, la Adieri, erau oaspeți.

Dincolo de tulpul ferestrelor, Vera o ghicea pe Paulina, pe musafirul trist cu bărbuță și pe mulți dintre cei pe care avusese prilejul să-i întâlnească acolo. Din când în când, întrezărea printre invitați mica umbră fugitivă a lui Sam. Un șir lung de sănii și câteva automobile se aliniau în fața intrării. Vizitii nu auzeau, de bună seamă, nimic din ce se petrecea sus, nici pianul, nici glasurile, în ce o privește, Vera auzea zgomotele de la etajul lor; acolo, în apartamentul doctorului Borman („Nu intra la idei, nu este nici măcar o rudă de-a lui George”), se tropăia, se alerga, era zarvă și se auzeau sunete de ghitară, oameni exclamau și cântau, pe scurt, se sărbătorea Anul Nou în veselă companie. Nu era nevoie să te uiți la pendulă sau să-ți încordezi auzul ca să-ți dai seama când sună miezul nopții, nu puteai să te înșeli: întâi, toată lumea de vizavi a dispărut de la ferestre, invitații Adierilor au trecut în sufragerie (patruzeci de tacâmuri, șase lachei angajați pentru acest prilej); apoi, la Borman, s-a dat la o parte ceva; subit, s-a lăsat un minut de tăcere. Afară, felinarele clipeau, stelele erau scânteietoare. A urmat îndată un zgomot ca de tunet, un zgomot de scaune date la o parte. Ah-ah-ah, au urlat deodată o duzină de glasuri.

Bunicul era alături, urma să moară.

Agoniza de o lună și jumătate, și în preajmă-i viața mergea mai departe, nimic nu putea s-o oprească, și de altfel de ce s-o oprești? Numai că de data aceasta chiar murea, înainte de a se culca, Vera a ascultat la ușă.

— Legoză⁶, draga mea – l-a auzit suspinând și a intrat imediat, așa îi spunea el.

— Legoză, draga mea – dar mai mult decât atâta nu izbutea să deslușească.

A crezut că vrea apă. I-a adus un pahar. Apoi, i s-a părut că vrea să-i înalțe puțin picioarele.

Sus, zarva continua, se executa o polcă, se dansa. Noroc că bunicul era surd.

Și-a lăsat mâna să alunece spre ea, gemând încet.

— Vrea să sting lumina – a înțeles ea. Lampa, acoperită cu o foaie de ziar, era

⁵ Hectar Servadac. Călătorii și aventuri prin lumea solară, roman de Jules Verne, 1877.

⁶ Persoană neastâmpărată, sfredeluș, spiriduș (lb. Rusă)(n. Ed.).

aprinsă în spatele lui. În cameră, te apăsa un miros stătut și acru, al medicamentelor, al unei ierbi – care era păstrată, Dumnezeu știe de ce, în noptieră – și al căciulii bunicului, pe care, culcat în pat, o purta din când în când. Verei începea să-i fie somn. A numărat douăzeci de picături dintr-o sticlă, pe care flutura ca o trenă lipită de sticlă hârtiuța cu modul de administrare, și i le-a turnat cu grijă în gura bunicului. Bătrânul o privea cu un aer surprins, ca și când n-ar mai fi văzut-o de multă vreme.

— Legoză, măicuță, câți ani ai? – a întrebat-o, fără s-o slăbească din ochi.

— Doisprezece ani, bunicule.

— Ah.

A închis ochii, a oftat. A oftat și ea și l-a văzut pe bunicul apărându-se cu mâna de cineva, cu o expresie de spaimă mută și nedumerită.

Fusese doar un vis de o clipă, și Vera a deschis iar ochii.

— Ce-i cu tine, bunicule? – dar răsuflarea lui era slabă și n-a răspuns.

„Numai să nu adorm – s-a rugat ea. O să se întâmple acuma. Și nu e nimeni...” Nu îi era frică. „Pot să chem la telefon, pot să urc după doctorul Borman... S-o trezesc pe Nastia... N-are rost... Nu trebuie făcut nimic.”

Pleoapele Verei se îngreunau. Ieșea, încercând să evite scârțâitul ușii, urca un etaj prin frigul scării. Se deschidea o ușă. *Zarva* și muzica se revărsară. „Cu domnul doctor, vă rog”, spunea ea încercând să vadă de la intrare (unde mirosea a cozonac) ce se petrece înăuntru. Niște persoane îi veneau în întâmpinare (printre care Sam), o târau cu ele și dădeau năvală în coridor. Era sufrageria Adierilor, invitații lor, firește! Deodată, simte o izbitură în inimă: e acolo, cântărețul cu obraji de catifea, cu ochii ca două lacuri, al cărui glas... îl auzise pentru întâia oară în Hermunn, *apoi* în Faust. *El*, bineînțeles, nu o vede. N-are a face. Într-o zi, o s-o vadă, și-i va spune: Iubiți-mă, frumoasă doamnă, mi-am pierdut tot, viața, glasul, tar ea îi va răspunde: Vă iubesc de mult timp, o să vă iubesc mereu.

A deschis din nou ochii. Bunicul era acum întins, cu gura întredeschisă; la fiecare respirație, firul de salivă care-i curgea într-o parte se alungea. Vera l-a șters cu colțul prosopului. Nu, n-o să urce la doctorul Borman, nu va suna acolo unde se află mama. Atâta că nu se mai poate ridica. Bunicul o ține strâns de mână. Are impresia că o ține cât poate el mai strâns.

— Spune o rugăciune pentru mine, legoză, măicuță – aude Vera.

Biruindu-și somnul, încet, cu un glas când îngăimat, când limpede, ea spune Tatăl Nostru și simte că bătrânul doarme, că doarme de mult, că doarme adânc...

Mai târziu, nu i s-a spus în ce anume clipă a încetat bunicul să asculte și să respire: cât timp a stat lângă el sau, mai târziu, după ce au dus-o la culcare, și mama ei a rămas să se ocupe de el, fără ca măcar să-și scoată rochia argintie, dantelată. Dimineața, Nastia a intrat în camera Verei, a sărutat-o pe păr și i-a spus că „bunicul a răposat”. Vera a sărit. Credea că o să se petreacă același lucru ca în basmele germane: cineva se va năpusti în casă, va opri toate pendulele, va stinge toate focurile din sobe, va opri pe toată lumea să răsuflă... N-a văzut nimic din toate acestea. Soarele bătea pieziș în fereastră, de pe pervaz, pe dedesubt, intra apă în cameră. Era dimineață, o dimineață de ianuarie, în casă domnea în chip ciudat aceeași tăcere ca într-o biserică în care ai intrat prea devreme, când preotul abia își pune sfintele veșminte.

Începând cu anul care a urmat, primul an de război, Vera a învățat să se uite cu cea mai desăvârșită indiferență la cântărețul cu obraji de catifea care venea în vizită la Adieri. Acesta mânca mult, bea și mai mult, portofelul îi era acoperit cu monograme și cu motive decorative, purta o grămadă de brelocuri, dintre care unul era gravat; Vera însă nu-l mai iubea, pe el și podoabele lui, întreaga ei atenție era acum concentrată asupra Paulinei.

Nu mai avea de ce să se jeneze, putea să între în camera ei, să se rezeme de ușă, să respire din când în când liber și să observe cum în jurul acestei fete subțirele, care purta mereu numai roz, domnea o lumină strălucitoare, scânteietoare, apropiată de frumusețea însăși.

— Pleacă, mă deranjezi.

Vera roșește, se face stacojie, capătă culoarea zmeurii, încremenită într-o poziție nefirească: cu vârfurile pantofilor spre înăuntru, cu gâtul tras între umeri, cu brațele depărtate de trup, care îi atârnă ca doi butuci.

— Pleacă, mă jenezi.

Paulina își taie unghiile, fără ca măcar să ridice capul. Vera se dezlipește de ușă și face câțiva pași. (Paulina a înălțat o sprinceană.)

— Doar o clipă – zice Vera, care ia unul dintre lungile și delicatele capete de unghii de pe măsuța de toaletă și le măsoară pe propriile sale degete, cum ai măsura un inel.

— Pleacă, mă plictisești – zice Paulina pentru a treia oară, și Vera iese tot atât de încet cum a intrat.

Mai târziu, va trece și asta. Iubirile vor trebui lăsate deoparte. Sam și Vera ajung la concluzia că, pur și simplu, nu au timp pentru asemenea lucruri.

Paisprezece, cincisprezece. Și trece vremea în care, culcați în biroul lui Boris Isaievici, în fața șemineului, cu capetele pe botul blănii de urs și cu ochii ațintiți la foc, ca niște adevărați visători, își spuneau că lumea era, fără puțință de tăgadă, o oglindă, că universul se reflecta într-un alt univers și că undeva, la miliarde de ani-lumină depărtare, exista un băiețel la fel ca el și o fetiță ca ea, care erau și ei prieteni și care, exact în clipa aceea, în același întuneric... Era imposibil ca omul să fi fost creat singur, fără reflexul său... Trece vremea aceasta. Acum, Vera, cu obraji în flăcări, cu ochii scânteietori, devenită zveltă, mai înaltă, dar incredibil mai puțin frumoasă, stă așezată pe un colț al canapelei din camera de studiu (în locul pupitrului, se află un birou, cu totul inutil de altfel, Sam nu trage niciodată vreo linie), în timp ce el stă cocoțat pe scaun.

— Țări străine. Ai văzut țări străine. Și ce-i cu asta? Oamenii sunt pretutindeni aceeași, peste tot aceeași murdărie, minciuna, jaful?

— Evident. Și pe deasupra meschinăria. Cincisprezece, șaisprezece. Au citit ziarele. Totul, de la anunțurile din mica publicitate, „văduvă plinuță”, până la „ne-am retras pe pozițiile dinainte pregătite”. Au aflat tot ce era de aflat. Și au scotocit cu aceeași curiozitate frenetică prin cărți, și cele autorizate, și cele care nu erau. Emisfera occidentală continuă să atârne deasupra canapelei, iar Rusia, țara aceasta care devine tot mai mare, este colorată în verde, ceea ce e un abuz, căci n-a existat niciodată o Rusie verde.

Se indignau: era trimis la ocnă un mare scriitor rus, oamenii cei mai buni și mai cutezători putrezeau și mureau la Petropavlovsk (la fel fusese și cu nouăzeci de ani înainte), Tolstoi era îngropat fără cruce, cel ce fusese uns de Dumnezeu⁷ și care spunea

⁷ Este vorba probabil de țarul Nicolae II.

„noi” avea un chip atât de stupid, molâu și neconvingător, în toate – în şușotelile servitorilor, în conversațiile furtunoase dintre comeseii Adierilor, în conversațiile fierbinți pândite în afara casei –, ei căutau un răspuns la îndoielile lor privind țara aceasta sălbatică și plină de taină, în clocot, care se clătina sub picioarele lor, căznindu-se să iasă din amorteala tulbure a satelor și din inerția orașelor înconjurate de o gloată neagră, privind lumea aceasta pe care sărăcia, obscurantismul, absurdul spirit de turmă, mortalitatea infantilă și făcliile acoperite de funingine o făceau să răcnească și să urle din ce în ce mai tare.

Sam, cu ochii încrețiți, privea în jurul lui, continua să inventeze ca și altădată tot felul de istorii, nu-și aducea aminte de nimic, punea uneori să fie ras bine-bine, ca un bătrânel; slab, roșcovan, de cincisprezece ani, era acum un violonist recunoscut, i se făgăduia o glorie fără pereche. Pe chip o umbră de zâmbet, cu o strălucire zănată în ochi, fura din poșetele drăgălașelor prietene ale Paulinei batiste, mănuși și dădea fuga să le ascundă sub saltea; dimineața, când ieșea, le arunca, întotdeauna de pe același pod, în Moika, mereu cu același gest, rapid și dezgustat. Acum ieșea singur, deși ai lui continuau să se teamă pentru el; își făcuse câțiva camarazi, frecvența tinerimea muzicală, unde trecea drept talentat, dar deja foarte sigur pe el și plin de trufie.

În primăvara revoluției, Vera a împlinit șaisprezece ani: le plăcea să-și petreacă serile mergând de la podul Liteini la agenția forestieră Gromovski, cât era lumină, adică până la miezul nopții. După pasajul Voskresenski, malul era pustiu, nu era țiipenie de om, umblau doar patrule care supravegheau nu se știe prea bine ce, palatul Taurida sau Smolnâi. După ce se lăsa întunericul, pe drumul de întoarcere, lângă ruinele tribunalului, se simțea încă izul lipicios de fum. Cerul nu ajungea să se stingă cu totul, nici ei să se despartă, să pună capăt statului de vorbă, să-și ia rămas-bun. „Tu și cu mine”, „eu și cu tine” auzeau trecătorii. Ea continua să fie puțin mai înaltă decât el, rochiile îi erau acum hotărât mai lungi, dar coada nu și-o răsucise încă într-un coc. Sam știa că jumătate din viața Verei se petrecea în afara lui, departe de el: colegiul, pe care stătea să-l termine, profesorii, prietenile, o anumită Surka Vențova, destul de neobrazată, cu un piept mare, fata care dădea fumul de țigară pe nări, și o Schleiffer, brunetă, nervoasă: le întâlnise într-un rând la Vera și tare se mai plictisise în compania lor. Până și viitorul Verei era departe de el. Nu știa nimic din toate astea și nici nu dorea. Dinspre partea lui, erau multe lucruri cu care Vera nu avea contact, îndeosebi păienjeniișul familial, despre care n-avea chef să vorbească cu ea. Și dacă ar fi fost întrebați amândoi: ce vă leagă, de ce nu pot să petreacă o zi fără să se vadă sau să vorbească la telefon, ar fi răspuns într-un singur glas că, firește, dragostea, dar nu o iubire extraordinară, cu parfum de Spania sau de Scoția, nu, o dragoste omenească foarte obișnuită, care pentru el avea o forță „mai mare decât dragostea față de Paulina”, iar, pentru ea, „ca față de tata”.

— Ce spui? Nu mă iubești mai mult decât pe el? – exclamă tatăl ei, strângându-și fiica prea tare de braț, cu degetele lui uscate și puternice, când i-a făcut mărturisirea aceasta. – Hai, vino aici. Așa e? E adevărat?

Ochii îi străluceau, dinții de asemenea, își tăiase barba și mustățile în felul tăăresc – deveniseră la fel de lungi ca ale bunicului –, acum îi rămăsese un contur de păr negru în jurul gurii și al bărbiei.

— Știi bine că o să crească și o să se însoare cu o evreică, sau cu vioara lui, poftim, iar tu vei da fuga să te măriți cu cine știe ce personaj clandestin, cu vreun prinț de sânge. Praful se va alege de dragostea asta, praful. Te-ai gândit?

Nu avea aerul că glumește, părea că vorbește serios.

— În timp ce tu și cu mine... Dar lasă, vei simți tu asta peste douăzeci de ani, când o să-ncepi să îmbătrânești și când copiii tăi se vor pune să încerce pe mine o operație de vivisecție, cum făceai tu cu bunicul. Legătura dintre vremuri... ai citit Hamlet?

A dat în tăcere din cap că da. Simțea un fel de frică și de confuzie. Pielea și părul le moștenise de la mama ei, chipul nu îi semăna cu al nici unuia dintre părinți, dar ce mai era în ea dincolo de toate acestea?... A simțit pentru întâia oară că prin vinele ei nu curge numai sângele mamei, ci și acela al tatălui ei, și s-a simțit cuprinsă de teamă.

Și-a lipit obrazul de vestonul de lucru al tehnicianului și a rămas așa multă vreme, fără să vrea să se desprindă. Un nasture o privea drept în ochi.

VIII

Surka Vențova își pierduse mama, tatăl ei era preot; încă de pe când avea paisprezece ani, colegii fratelui ei începuseră s-o pipăie prin colțurile mai întunecoase și o învățaseră să sufle fumul pe nas. În fiecare clasă sunt fete de tipul acesta, cu doi sau cu trei ani mai mari decât celelalte, care își îngrijesc coafura și au sâni mari încă din clasa a patra, care joacă rolul de mari emancipate și își îngrijesc unghiile. Surka se deosebea de aceste repetente pentru că viza premiul întâi, știa de fiecare dată tot și se distingea mai ales la trigonometrie, își aducea aminte cu atâta precizie și exactitate tot ce auzea și citea, încât, atunci când, prin pauze, explica vreun lucru neînțeles (la fizică, la latină), colegele înțelegeau mai bine decât de la profesor, în afară de manuale, Surka citea și romane de dragoste și visa să scrie și ea cândva.

— Ți se întâmplă uneori să fii deprimată fără motiv? – o întreba pe Vera, sub efectul unui pahar de porto, uitându-se, cu ochi frumoși și rotunzi, la mâinile ei îngrijite, de doamnă. – Așa, pentru nimic anume, îți vine așa... să plângi...

— Nu, răspundea Vera, care nu înțelegea despre ce îi vorbește.

Surka ședea, la școală, în spatele Verei, lângă care își avea locul Schleiffer. Erau toate trei în aceeași clasă și se constituiseră într-un grup. Legate una de alta din prima zi, așa au rămas.

Prima lor conversație a fost despre Dumnezeu. Schleiffer știa cu cea mai mare siguranță că nu există Dumnezeu.

Avea un unchi care scăpase de la ocnă și trăia acum la Londra, pe jumătate orb. Toată viața scrisese și susținuse că nu există Dumnezeu. Era marxist. Era atât de emoționată când vorbea despre asta, că la sfârșit izbucnea în plâns; degetele ei fine, pătate cu cerneală, frământau tot ce găseau la îndemână, și privirea ei de mioapă, cu ochi negri ca niște prunișoare, despre care ai fi zis că sunt acoperiți cu o foaie de mică irizată, tremurau și se făceau și mai întunecați.

— Dacă ar exista Dumnezeu, o clasă socială n-ar asupri-o pe cealaltă – a spus, cu un glas tremurat, înainte să tacă.

Pe Surka o amuza mult să declare, cu o voce solemnă:

— Bineînțeles că Dumnezeu există. Cum s-ar putea altfel? Toți oamenii ar începe să jefuiască, să ucidă. Ce e supărător în asta? Evident că există Dumnezeu.

— Dar de ce – a întrebat Vera –, dacă îl rogi pe Dumnezeu să săvârșească un lucru rău, de pildă: Doamne, fă ca pe omul acesta să-l lovească nenorocirea, am observat că Dumnezeu îndeplinește și răul?

Surka a privit-o pe Vera cu un aer înspăimântat.

— Ai cerut ceva rău într-o rugăciune? Și ți-a îndeplinit dorința?

— Da, mi s-a întâmplat o dată. Și am fost tare mirată. Schleiffer i-a cerut să povestească, dar Vera a refuzat și au trecut la altceva.

Prietenia aceasta, născută în colegiu, nu trecea dincolo de zidurile lui, fiecare își avea propria ei existență: Surka se ducea la cinema, iar duminicile la biserică, apoi la Obukov, la nașa pe care o avea acolo. Schleiffer locuia la fratele ei, dentist, însurat și tată de familie, și nu avea așadar unde să-și primească prietenii. Pentru Vera, duminica era ziua lui Sam. Încercarea de a-i face cunoștință cu prietenele ei nu fusese concludentă: cea mai stânjenită s-a simțit Vera, se temea de manierele fiecăruia dintre cei trei: să nu scape Surka vreo enormitate despre gramofon, să nu se apuce Schleiffer să descifreze o partitură a lui Sam, Sam să nu se apuce să povestească vreuna din istoriile lui fantastice. S-au mulțumit însă cu toții să se plictisească din plin.

— E bolnav? De bună seamă rahitic? – a întrebat Surka. – Vă sărutați?

— Ești nebună! E mai mic decât mine cu unsprezece luni.

— Ești de-a dreptul idioată, zău! – s-a mirat Surka, ciupind-o tandru de obraz pe Vera.

Câteva zile mai târziu, Schleiffer i-a povestit Verei că Boris Isaievici era un palavragiu înrăit, care se face de râsul prietenilor săi „mai mici”; că nu trăia cu soția lui, ci cu aceea a unui alt avocat, și multe alte lucruri de același soi. Însă Vera îi ierta orice lui Schleiffer și nu l-a mai pomenit niciodată pe Sam. În viața ei minunată, de bucurie și de trudă, el, Sam, era în ochii ei lucrul desigur cel mai minunat, știa însă totodată, și asta din prima zi a întâlnirii lor, că nu putea fi tradus în nicio limbă. Și, dacă cineva insinua că ea îl făcea să fie așa, îi răspundea (acum, că era mare și găsise timp să reflecteze la toate):

— Ei, și? Eu l-am făcut cum este. Înseamnă că s-a întors spre mine, ca floarea-soarelui, înspre partea de care avea nevoie.

Și era lucru de-a dreptul mișcător, dacă țineai seama de înfățișarea roșcovană și plină de pistrii a lui Sam.

— Tu ce crezi: ce poate fi mai minunat pe lume? – o întreba el, așezat pe terasa casei lor de la țară, la Okulovok (era vara anului 1918, Paulina și mama ei se mutaseră în sudul Petersburgului, într-o pensiune costisitoare și ponosită, Boris Isaievici era, Dumnezeu știe de ce, la Moscova). Poți să spui care e lucrul cel mai frumos din lume, fericirea supremă? – întreba el, legănându-se cu scaunul, cu nasul într-o floare, respirându-i tulpina, pentru ca apoi degetele sale să facă planta terci.

— Paradisul, de bună seamă – a oftat ea.

— Așa e. Atunci gândește-te, dar te implor, fără întortocheri imaginare.

— Întortochere a imaginației ești chiar tu...

— ...imaginează-ți: ai ajuns la fericirea supremă. Timpul nu există – ca pentru peștii dintr-un acvariu. Fericirea eternă. I-ai cunoscut pe toți cei pe care voiai să-i cunoști, ai avut viziunea lui Dumnezeu. Și totuși, este ceva pe care nu-l ai și nu-l vei putea avea: lucrurile, în locul acela, nu există lucruri, nu pot să existe, și cum să trăiești fără ele? Ia gândește-te puțin: nu tu vioară, nu rochii frumoase cum ai tu, nu vei putea lua cu tine nici cea mai mică fotografie de ansamblu din copilăria ta. Dar dacă tocmai astea sunt lucrurile care îmi sunt dragi? Ce trist aș fi acolo! Doamne, ce tristețe!

În vara aceea (ultima vară), venise pentru două săptămâni; în prima seară, când câinele s-a repezit la el în tăcere, în timp ce Vera stătea pe peronul casei cu un sfeșnic de

aramă în mână, privind flacăra umflată de vânt, el a spus că „era gata să înnebunească” acasă, în singurătatea și dezordinea de acolo, dar că nu putea să se ducă la mama lui pentru că... în fine, pe scurt, pentru că îi promisese tatălui său să nu meargă, punct.

La cină, a mâncat cu mare poftă. Luna strălucea în fereastră. Lungul pian cu coadă, ireparabil dezacordat, ocupa un colț; luna urma să bată în oglindă, pe podea, apoi, a treia întrupare, în sfeșnicul abandonat. Au ieșit în grădină. Lacul scânteia, o pasăre de noapte scotea țipete sfâșietoare. Dar Sam i-a cerut să-l conducă în camera lui: Vera nu i-a dezvăluit noaptea de iulie, în schimb, i-a arătat unde să se spele, unde să-și pună lucrurile, unde să se culce.

I-au dat bani pentru drumul de întoarcere – totul era pe cale să se prăbușească, lustrul și strălucirea vieții Adierilor erau luate de ape, cu Rusia cu tot.

„Curând o să plecăm spre Sud, în străinătate – i-a scris el Verei, din Petersburg. – Mai deunăzi, am avut iarăși un leșin (cum nu am mai avut de doi ani, știi bine). Revino repede, te rog. În timpul verii, iarba a crescut pe taluz și închipuie-ți că portarul ține o capră, care paște...”

IX

Tot lustrul și toată strălucirea vieții Adierilor au părăsit Petersburgul, împachetate în cutii. Boris Isaievici revenise de la Moscova și grăbise plecarea. Era o zi cenușie de octombrie petersburghez, după calendarul de stil nou: se făceau confuzii cu cel vechi, și unii ar fi spus de bună seamă că era încă septembrie.

În camera ei roz devastată, unde pe tapet se vedeau urmele triste ale fotografiilor luate, unde nu mai rămânea nimic din parul ei rafinat, cu dantele, Paulina trăgea sertarele de la masa ei de toaletă, când ștergându-și o lacrimă, când mai punându-și puțină pudră, și îi oferea Verei sticlutele ei pe jumătate goale și niște cutii cu o destinație nedeterminată.

— Și parfumurile mele – spunea ea cu o voce monotonă și tristă. – Dă-mi mâna ta. Miroase plăcut, nu?

Vera își mirosea mâna, de pe care se degaja parfumul confuz al unui amestec.

— Alifia mea – și punea sub nasul Verei o cutiuță de porțelan.

Dar pe Vera n-o durea nimic, și nu știa sigur la ce-o să-i folosească alifia aceea.

— Pudra mea – și Paulina pudră nasul Verei cu ajutorul marelui puf din pene de lebădă.

Vera o luă pe Paulina de mână și își apăsă pe obraz degetele acelea fine și acoperite de pudră.

Plecau. Paulina, pe care n-o scăpa din ochi într-o vreme, atât de mult o admira, nu va mai fi curând aici, și nici nu va mai fi niciun „aici”, pentru că viața locului fusese spulberată.

— Ai ajuns la anii să te pudrezi, să porți corset – spunea Paulina –, să te coafezi. Ah, când o să ne revedem vei fi o domnișoară în toată legea.

— Nu spune asta, Paulina.

— La anii tăi, aveam deja talie, pe când tu, tu ai picioare de subofițer.

Vera a dat la o parte mâna Paulinei și s-a așezat în fotoliul de șaten năpădit de praf.

— Puțin îmi pasă – a spus, cu un aer absent. – Vreau să se pună la loc storurile la ferestre, să fie așezate din nou la loc toate flecușoarele tale. Gluma a durat destul.

Cu coatele sprijinite pe genunchi, și-a pus obrajii în mâini.

— Curând, nu va mai fi nimic aici – a declarat Paulina, cu vocea mamei ei.

Oamenii treceau pe culoar, prin camerele învecinate, împachetau ultimele obiecte, treceau în revistă dulapurile și scrinurile, strigau unii la alții despre chei, bilete, vizitii. Se lăsa întunericul. La ferestre, stătea să plouă.

Aici, odinioară, grație perdelelor acum smulse, grație portretelor și pernțelor, nu-i păsa nimănui de vreme sau de lumină: iarna, încă de la amiază, se aprindea mi² ca lampă cu abajurul din mărgelile de sticlă violetă, vara domnea penumbra. Veniseră adesea aici prietenii Paulinei, tineri și fete care n-o remarcău pe Vera și îl tachinau pe Sam, tratându-l de viitor Kreisler. Când se întâmpla ca Vera să se afle în mijlocul meselor joase încărcate cu vin și cu flori, avea impresia că este un elefant.

Din mica sufragerie de alături, privea spre odaia aceasta, al cărei mobilier verde-pal era acum împins într-un colț, ca să facă loc obiectelor uitate, care serviseră cândva, adunate aici din toate ungherele apartamentului Adierilor: cutia primei viori a lui Sam, sabia din tinerețe a lui Boris Isaievici, un soi de farfurii imense din sârmă, vechi pălării, în micul terariu, acum uscat, al lui Sam, în care trăiseră broaște țestoase, fuseseră puse vechi jucării hărăzite distrugerii, o cutie ușoară de carton conținând podoabele pomului de Crăciun, și chiar – cum de supraviețuise? – păpușa mecanică a Paulinei, într-o rochie după moda anilor nouăzeci, care își ridica brațele depărtate către obrajii ei dolofani.

Resturile prânzului zăceau uitate pe un colț al mesei din sufragerie, ușa care dădea spre curte era deschisă, o bucată de unt împachetată în hârtie, agățată de ochiul ferestrei, se legăna ca o pendulă; cuferele și coșurile, îngrămădite în mijlocul odăii, îi jenuau pe toți cei ce treceau, și fiecare, ca să nu se împiedice de o cutie, se lovea cu capul de lustra de bronz care nu putuse fi atârnată mai sus.

Boris Isaievici era în biroul său, în palton, și privea pe fereastră. Tocmai deșurubase cu mâna lui placa de alamă de la intrare pe care era gravat numele lor de familie; Vera adunase șuruburile în căușul palmei. Amândoi tăcuseră în timpul acestei acțiuni.

Bucătăreasa – tot ce mai rămăsese din servitorimea Adierilor – și o namilă de dezertor, complicele și amantul ei, înghesuiau în oficiu un balot enorm cu pernțe. Vera a intrat în camera de studiu a lui Sam, care, și ea, își pierduse orice existență, biroul, cărțile, totul fusese luat și dus de acolo nu se știe unde, rămânea numai vechea canapea verde – aceeași.

Vera a luat un creion de pe tocul ferestrei, s-a cocoțat pe un scaun de lângă ușă și a început să scrie pe tapetul cenușiu și încrețit de sub tavan: „În această cameră, Sam și Vera au fost prieteni, 1912-1918. Copilăria petersburgheză. Rămas-bun tuturor”...

— Așa că rămas-bun, micuță Vera, e vremea să plecăm la gară – a spus Sam intrând.

Totuși, s-a așezat alături de ea și, timp de un minut, au tăcut.

— Ne-am împăcat bine aici – a spus Sam, privind-o. – Îți aduci aminte cât ne-a fost de bine?

— Da, Sam.

— Poate n-o să ne mai fie niciodată atât de bine?

— Cum poți să vorbești așa! Imposibil.

— Totuși, închipuie-ți. Închipuie-ți că nu va mai fi atât de minunat de bine niciodată în viață.

— Nu va mai fi la fel, va fi altceva.

Sam a luat-o de mână.

— N-o să mă uiți? – a spus el dintr-o dată, aproape în șoaptă,

— Nu, Sam.

— Nici peste zece ani?

— Nici peste zece ani.

— Dar peste o sută de ani?

L-a luat în brațe și s-a uitat lung la chipul lui. Cât e de palid și de slab, atât de drag și atât de aproape!

— Nici peste o sută de ani. Sam i-a mângâiat degetele.

— Și, dacă n-o să ne mai revedem niciodată, ce-o să se întâmple?

— Taci, Sam, e imposibil.

— Totul e posibil, draga mea Vera.

I-a luat mâna, a ridicat-o și și-a trecut-o peste față.

— Rămas-bun, micuță Vera, rămas-bun, rămas-bun... Nu, nu există nimic care să mai poată fi la fel de limpede, la fel de frumos ca tot ce a fost.

— Nu spune asta.

— Trebuie să înțelegi că am trăit împreună ceva fără seamăn.

Vera simțea că o să izbucnească în plâns. Sam și-a lipit obrazul de al ei.

— Înțelege că totul s-a terminat, înțelege că nu se va mai repeta niciodată, înțelege, micuță Vera, că începe viața.

— Da, da.

A luat capul fetei în mâini și i-a sărutat lacrimile.

— Ce-o să se petreacă cu noi nimeni nu știe. Trebuie să trăim, să vedem... Te rog să nu plângi. Aș fi vrut să fiu toată viața lângă tine.

— Și eu, toată viața, Sam.

— N-aveam nevoie de nimeni altul, nu-i așa?

— Desigur, de nimeni altul.

— De nimeni pe lume. O, draga mea Vera, peștișorul meu de aur! Rămas-bun, micuță Vera.

Vera plângea lipindu-se de el, strângându-i mâinile în ale sale.

— E bine că au fost toate acestea – a zis el. – Ai ceva de luat cu tine, în afară de candelabre și de veselă. Iar tu știi acuma, și știi și eu, ce este prietenia.

— Da, Sam.

— Și n-o să vorbim despre asta cu nimeni. Lasă-i să-și închipuie că e cu neputință, ce zici?

— Da.

— Și o să râdem de ei, peste zece ani, peste o sută de ani. Și o să ne pară bine...

— ...că a fost cum a fost!

— Da... Vera. – A strâns-o, brusc, din răspuțeri. Ea a avut în ochi scântei de durere și a simțit că plânge și el.

— Sam! – a strigat Paulina. – E vremea.

— Plângi, Sam?

— Nu, nu plâng.

— Ba da, plângi. Am plâns împreună, așadar. Vera s-a îndepărtat de el.

— Poți să-mi dai un capăt din coada ta? – a întrebat el.

— E sentimental.

— Știi ce? Binecuvântează-mă. Vera a roșit.

— Știi bine că nu sunt foarte credincioasă... uneori – a spus ea, stânjenită, dar i-a făcut semnul binecuvântării pe frunte, la rădăcina nasului –, Dumnezeu să te aibă în pază și să-ți vină în ajutor. Doamne, dacă există, fă să ne mai revedem.

S-a repezit din nou la el.

— Sam, unde ești? – îl strigă cineva de departe. Vera s-a ridicat.

— Amintește-ți ce-ai spus: nici peste zece, nici peste o sută de ani...

— Da, da.

— Și dacă ajung la tine dracul știe cum, olog, râios...

— O să ajungi un muzician celebru.

— ...sărac, fără nas...

— Prostule!

— Juri?

— Jur. Și dacă eu voi fi cea care va veni așa?

— Tu... Stai, nu pleca, Vera, să fii prudentă, să fii, cum să zic... Dumnezeule mare, ar fi fost mai bine să te iau cu mine.

Ea i-a pus mâinile pe umeri, l-a luat de coate.

— Rămas-bun – a zis Sam, sărutând-o.

— De ce nu te-am sărutat mai demult? Mă iubești?

— Da.

— Doamne, ce bine era cu tine!

Ea l-a tras spre intrare. Poarta scării era larg deschisă: erau scoase lucrurile. Trei birje așteptau jos, cu prelatele ridicate: ploaia biciuia caii, pânza trăsurilor. Vera n-a văzut cine unde s-a așezat, tremura ca de febră, într-o clipă rochia i s-a făcut learcă. Roțile primului atelaj au început să se învârtă.

— Rămas-bun, viața mea. Amintește-ți de mine! – a citit ea pe chipul lui Sam.

— Rămas-bun, și, dacă trebuie să fie pentru sute de ani, așa să fie – i-a răspuns ea într-un chip abia audibil.

A doua trăsură, apoi a treia au pornit sub potopul de ploaie spre gara Nikolaiev. O, cum se învârtteau acele roți, cum tresăltau echipajele, cum se legănau ca pe valuri prelatele, cu o strălucire cernită!

PARTEA A DOUA

I

Vera și-a venit în fire. Privea înaintea ei, înspre vatra goală, așezată, ca într-o romanță nemiloasă, pe un scaun, în mijlocul sufrageriei unde trăise cândva un înalt demnitar francez din secolul al XVIII-lea. Filmul acestei copilării despre care chiar nu era nimeni căruia să-i vorbească, se desfășurase pe ecranul negru al căminului. Lacrimile i se uscaseră pe obraji, care îi amortiseră puțin.

— Ah! în sfârșit! – a exclamat Liudmila, când Vera a intrat în bucătărie. – Unde ai fost? De când ai plecat, aici n-au fost decât plânsete, țipete, toane.

Ochii ei iuți și pătrunzători au parcurs chipul Verei. Ea i-a răspuns cu o lungă privire atentă, ca și când ar fi văzut-o pentru întâia oară. Un chip obosit și încruntat, ochi

negri. O gură stoarsă de atâtea lacrimi. Femeia asta slabă și tăbăcită avusese de ani și ani, dintotdeauna patruzeci de ani. „Ce să-i faci! – s-a gândit Vera. – Poate ar fi putut trece drept frumoasă în alte locuri, în alte timpuri. Nu e vina ei dacă genul acesta de față a ieșit din modă la Paris din anii douăzeci; mustăcioarele, sprâncenele stufoase care se unesc, privirea de jărat, cocoașa pe nas. Acum, pe gustul zilei sunt nasurile mici și răsfărte, gurile cărnoase, fețele rotunde. Nimic de făcut...”

— E uimitor să vezi cum în zilele noastre lacrimile unei femei n-au absolut nicio valoare, nu fac nici cât un fanon de balenă sau o pană de struț. Produsul acesta nu mai folosește nimănui – spusese într-o zi Liudmila.

— De unde-ți vin ideile astea? întrebasese atunci Aleksandr Albertovici. Ce prostii!

Însă Liudmila a ținut-o pe a ei. Soțul ei o părăsise cu trei ani înainte, după optsprezece ani de viață comună. Când se vorbea despre el, deplâns era întotdeauna soțul ei, Dumnezeu știe de ce.

— Unde ai fost plecată? – a întrebat ea din nou. – Câteodată, mi se pare, când pleci așa, fără să știe omul unde, că n-o să te mai întorci niciodată.

Vera a avut un zâmbet larg.

— Dacă n-aș reveni, ar trebui, neapărat și foarte iute, să te măriți cu Aleksandr Albertovici. Dar am să mă întorc de fiecare dată.

În ochii Liudmilei, au scăpărat scânteii.

— Nu ți-e rușine! Nu ți-e rușine să mă sperii în halul ăsta! Gata să chem poliția, să te aducă acasă.

— Voiam doar să spun că nu mă pregătesc să mă duc nicăieri – a răspuns Vera, surâzând din nou.

— Mi-e bine aici.

— Nu-i adevărat.

Vera s-a așezat lângă ușă.

— Tocmai am pierdut un prieten din copilărie – a zis ea, cu ochii plecați. – S-a sinucis.

Liudmila tace.

— Nu l-am mai văzut de la Petersburg, am fost foarte prieteni. Și-a amintit de mine. Tăcere. „Să vorbească, repede, altfel nu va avea timp”, părea să spună Liudmila.

— Era violonist, venise la Paris din America.

— Vera! a strigat Aleksandr Albertovici din cameră.

— S-a spânzurat? – a întrebat Liudmila cu aviditate.

— Vera! – a strigat din nou Aleksandr Albertovici, și Vera a sărit în picioare. – Ce înseamnă asta, Doamne? De ce nu vii? Unde ești? Unde erai? Cu cine? Te-ai plimbat? Nu mi-ai spus nimic. M-ai părăsit... M-am trezit, nu erai aici, era amiază. Liudmila îmi zice: Nu știu. Am tușit mult. Uite – și i-a întins Verei un lighean de faianță plin de lichid.

Ea s-a uitat la recipient, apoi la el.

— Te rog, nu-ți face griji, dragul meu, scumpul meu – și, luându-l de umeri, l-a culcat la loc. – Nu s-a întâmplat nimic. – Totuși nu putea să nu spună chiar nimic. – S-a întâmplat o nenorocire, nu te speria, mie, nu ție. Îți amintești? Îți vorbisem cândva despre Adler.

— Bine, și ce e cu Adler? Povestește-mi acum. Dar să știi că nu mai pot. Am tușit. Și am spart termometrul, l-am scăpat pe jos.

Vera a trimis-o pe Liudmila la farmacie, să cumpere altul, l-a ajutat să-și facă

toaleta, i-a aranjat patul. Apoi, a adus de la bucătărie supă și o fiertură de arpacaș. S-a ocupat de lighean, îi interzisese Liudmillei să se apropie de el.

El avea treizeci de ani. Ochii, imenși, erau lipsiți de viață – ca aceia ai unui orb din naștere; imposibil să fii sigur dacă îi îngăduiau să vadă. Părea să-i folosească pentru a asculta. Erau ca două pete limpezi pe chipul lui fin și lung, iar imensitatea lor transparentă avea ceva totodată feminin și morbid. Era slab ca o fantomă, frumos ca și copiii bolnavi, și de bună seamă nebuni, ai regelui Eduard, reprezentați în catifea și dantele în vestitul tablou al lui Delaroche. După ce a mâncat, a avut un acces de tuse și a scuipat sânge. Vera l-a învelit bine, să-i fie cald, și a deschis fereastra.

— Piciorușele mele – a mormăit el, pe jumătate adormit. I-a adus o buiotă, să și le încălzească. Atunci, orele treceau – orele vieții sale. Erau numeroase asemenea momente. Liudmila lustruia cu o bucată de stofă robinetul bucătăriei și pleca. Afară, era luna mai, sau decembrie – însă Verei îi era drag totul, hotărâse o dată pentru totdeauna să adopte față de viață acest fel de a simți. Ce importanță avea timpul de afară, cine se afla lângă ea, ce o aștepta în spatele acelei file de calendar, de vreme ce nu exista nimic și nimeni pe care să nu-l iubească?

„Înțelegi tot.” – „Te place toată lumea.” „Ești mereu mulțumită de tot” – i se spunea. „Să continuăm, să continuăm (iată ce poruncă își dădea în nopțile când se trezea pradă spaimei), să continuăm dragostea aceasta criminală și neînduplecată de viață, pentru că nu ne rămâne nimic altceva, numai ea nu ne va părăsi, nu ne va trăda și va pleca o dată cu noi...” Iar timpul tălăzuia dincolo de ferestrele acestei case ca un violent val de adânc.

„Și totuși florile din vitrina florăresei făgăduiau o viață atât de necuprinsă și fericită”...

De unde îi veneau cuvintele acestea?

Ea le compusese, aplecată deasupra trupului lui Sam. Erau doi ani, nu mai mulți. Amintirea cu Paulina care sosește (singură – fără soț și fără copii), amintirea cu ele două, ducându-se s-o pregătească pe doamna Adler, la spitalul de boli nervoase. Era așa de puțină lume la înmormântare. Era, parcă, primăvara. Nu primăvara asta, cea dinainte. Astăzi e decembrie.

Trecuse un an și jumătate.

Liudmila limpezește rufe; Aleksandr Albertovici deschide ochii lui mari, plini de lacrimi; Vera este în mijlocul camerei, cu ligheanul de faianță în mâini.

II

Vera încerca să-și aducă aminte când simțise pentru întâia oară dorința ca el să moară, își amintea viața ei cu Aleksandr Albertovici – trei ani. Își punea memoria la încercare. Anul trecut: toate erau ca acum, iar dorința aceasta exista deja; cu un an mai devreme, când se mai scula din când în când și făcea câțiva pași; și primul an, cel de la Davos, loc pe care nu-l suportase – n-avea chef să se ducă acolo – și de unde a plecat cât a putut de repede. Era, fără îndoială, între cele două pleuri te, la o lună după sosirea lor de la Moscova; atunci a simțit dorința ca el să moară. Nu, nu se poate, a fost chiar mai devreme, înainte de plecarea lor, când era încă sănătos. Se năpustește asupra ultimelor luni petersburgheze. Își aduce aminte de logodna ei, la biserică, și încetează să-și mai aducă aminte, să gândească, să-și răscolească întreaga viață.

Acum, el își petrece timpul dormitând cât e ziua de lungă. Doctorul vine din ce în ce mai rar. Liudmila cere ca Vera să angajeze o infirmieră care s-o ajute, însă oamenii din afară o stânjenesc.

— Singura persoană pe care o suport ești dumneata – îi răspunde Liudmilei –, și numai pentru că pleci la timp.

— Dar chiar nu ți-e frică? – întreabă ea, mai sumbră și mai colțuroasă în ultimii ani. – Mă aștept mereu să intri în panică, dacă ți se întâmplă asta, îmi aduc lucrurile și mă instalez aici.

— Pentru moment, nu e nevoie – răspunde Vera privind pe fereastra larg deschisă zi și noapte. – În curte... ar trebui să fie iarnă. Dar nu e iarnă.

— Primăvară amăgitoare – spune doctorul –, așa cum există angine pectorale amăgitoare. Decembrie e o lună cu surprize. Pentru tuberculoși, este fatală.

O ploaie caldă susură fără întrerupere în streșini, suflă un vânt domol, dulce și greu, soporific; se luminează la zece dimineața, la două trebuie deja aprinse lămpile prin case. Se spune că într-un loc, pe un bulevard, castanii sunt în floare. Uneori, noaptea se aude vînd și tunînd o adevărată furtună de primăvară, o firmă smulsă îl amenință pe trecător, geamuri se fac țandări, un horn de piatră e smuls și dus. Dimineața, toate se potolesc. Norii acoperă orașul; Sena, umflată, duce lin cu ea, de pe maluri, cărămizi, nisip și câte o gheretă.

De la o vreme înapoi, Vera se ducea în fiecare zi să se plimbe pe malurile Senei: așa îi prescrisese doctorul.

— Înțeleg, înțeleg tot: eroismul, dragostea, sacrificiul, însă ai nevoie neapărat de o oră pe zi de activitate fizică. Ești o femeie tânără.

„Sunt o femeie tânără” – își repeta ea în sine. Dracul știe ce urât sună! Ce idioțenie!”

Totuși, într-o zi, i-a dat ascultare și a ieșit după micul dejun, așa, fără vreun scop precis, cu impermeabilul și pantofii ei butucănoși. A mers o oră și jumătate, a trecut pe malul celălalt, a intrat în Tuileries, și era atât de puțin obișnuită să se miște, să respire aerul blând și tandru, încât s-a întors acasă cu ochii sclipitori și cu obrajii calzi, ca și când ar fi băut ceva tare. O oră și jumătate! Aleksandr Albertovici nu a vorbit cu ea toată ziua, și a declarat doar seara că a uitat și că a iertat-o. Și să se mai ducă să se plimbe și a doua zi.

De acum încolo, avea două vieți. Cea dintâi era mereu aceeași, aici, cu Liudmila, cu doctorul și cu el, cu el pe care nu mai era timp să-l ducă nicăieri, pe care era prea târziu să-l trateze, care devenea de o transparență fantomatică, înfricoșătoare în întuneric (iar acum era mereu întuneric) – din adâncul camerei, ochii lui se așteptau la ea, la seringă cu camfor. Nu mai era tratată boala propriu-zisă, ti suferințele care erau legate de ea: istovirea, spasmele, hemoragiile. Și nu i-ar mai fi fost rușine să spună primului venit că îi dorea moartea. Dar când a început dorința asta? Să nu-și fi dat seama? Se insinuase în existența ei, așa cum pătrunsese fără voia ei și Aleksandr Albertovici: nu-l remarcase, el e cel care o văzuse... „Un bărbat a întrebat cine ești – spusese într-o zi Surka Vențova (era așa de mult de-atunci) –, îți amintești, bărbatul acela înalt și slab. Era singurul, se pare, care nu era beat în momentul acela.”

Iar Vera, albă ca varul, descumpănită, cu o senzație de deprimare și de greață din cauza emoției, a întrebat:

— Și i-ai spus cum mă cheamă?

A doua ei viață începea dincolo de zidurile casei. Băcănia. Portocale. Mere. Burnița ușoară, trotuarul ud și, dintr-o dată, o băltoacă în care se reflectă cu atâta precizie și calm ceva limpede; aerul care trece peste ea, mecanismul îndărătnic al trupului, senzația de viață, indispensabilă, fără care nu poate exista și se rățăcește, pierе; „vântul și mine”, „cerul și mine”, „orașul și mine”, tot atâtea experiențe care nu-i aduceau fericire – nu despre fericire era vorba –, ci odihnă, răgaz. Mergea fără să se gândească la nimic, pe drumul de întoarcere își zorea pașii și, spre sfârșit, simțea oboseala. Intra în cameră fără să-și scoată haina și se oprea în prag. Nu se întâmplase nimic, era tot acolo, dormitând, cu ochii închiși, era mai bine așa.

Nu-i dădea voie decât ei să-l ridice și să aranjeze în spatele lui.

— S-a saturat de mine – a murmurat într-un rând, arătând-o pe Liudmila care trecea prin cameră mai zgomotos decât s-ar fi convenit. – Vrea să-i dau zor, să mor mai repede.

Vorbea în șoaptă acum, nu mai avea glas. Într-o zi, când erau împreună și se scurgeau acele ore fără capăt, ea cosea, desprinzându-se în fiecare clipă de lucrul ei ca să-l privească sau să-i spună ceva, când el a rostit lent și șoptit aceste vorbe:

— Să plecăm împreună.

Și-a pus lucrul deoparte și l-a privit, în timp ce el adăuga:

— Și curând.

Ea se gândi că, din tot ce îi spusese, nu asta era cel mai rău și că nu se va lăsa impresionată atât de ușor.

— Tu o să rămâi aici... O să ai o viață lungă, atât de lungă...

El făcu o nouă pauză. Ea tăcea.

— Nu vrei să pleci cu mine?

Ea și-a pus mâna pe pieptul descărn timer al bolnavului, degetarul îi strălucea pe un deget. Tăcea, fără să-și ia ochii de la el.

— Nu vrei! – a suflat el, închizând pleoapele. Acoperindu-i fața cu palmele, a rămas o vreme așa, așezată; când l-a privit, dormea. Somnul lui era acum atât de ușor, că nu cuteza nici să respire mai adânc în prezența lui. Și faptul că nu putea să tragă acum o gură mare de aer i s-a părut cu adevărat cumplit.

„Dacă ar putea să se întâmple în noaptea asta!” – s-a gândit ea. Însă în noaptea aceea, el i-a cerut să-i arate cutia cu fiole de camfor. Privirea îi slăbise atât de mult, încât n-a putut citi ce scria pe ele, însă le-a contemplat îndelung, strângând în mâini cutia până când un spasm de plâns i-a crispat fața.

— Dragul meu, scumpul meu – a zis ea –, nu trebuie să plângi. Slavă Domnului, astăzi n-ai avut niciun fel de dureri, iar temperatura a fost foarte mică; mâine n-o să ies.

Și a înfipt acul seringii în coapsa uscată și ciuruită de înțepături.

De atunci încolo, nu se mai ducea noaptea în camera ei. Se culca pe un divan scund și îngust, vechi de două secole, ca tot ce era în casa aceea; se învățase să audă în somn ce se petrece în odaie. De la fereastră, venea o răcoare umedă; între două case, apărea uneori câte o stea. Când îi venise pentru prima oară dorința să scape? Demult, foarte demult, îi venise o dată cu mâhnirea, cu furia. Poate era înainte de căsătorie...

— Văd că ai petrecut o noapte din acelea! – i-a spus Liudmila dimineața. – Te-a istovit de tot?

— Nu, nu de tot.

— Ascultă, nu vreți să vă ușurați, și unul, și celălalt? Oricum, nu mai are importanță.

— Nu, nu vreau.
— Știi bine ce trebuie făcut.
— Știu, dar n-o s-o fac.
— Frumoasă viață ai avut! Ce tinerețe fericită! Dacă n-ai fi stat lângă el, s-ar fi dus deja de un an. De ce trebuie să ți se întâmple dumitale asta?
Vera n-a răspuns. Deodată, și-a adus aminte: începuse din prima clipă când îl văzuse pe Aleksandr Albertovici. Surka deschisese înaintea ei ușa „salonului mic” al Vențovilor.
— Iată. Faceți cunoștință, cetățeni.
Iar omul pe care l-a văzut Vera pe un scaun, lângă colivia canarului, având drept fundal un ficus care fusese cândva superb, nu era cel la care se aștepta.

III

Singurătatea și tăcerea care s-au așternut după despărțirea de Sam erau uimitoare. Petersburgul tăcuse: tramvaiele nu funcționau, între pietrele de granit ale caldarâmului creștea iarba, clopotele bisericilor nu mai băteau, sirenele uzinelor erau tăcute; lumea întreagă amuțise, nu mai ajungea până aici niciun ecou: nu se știa nimic despre cutremurul din Filipine, despre invenția unui savant american, despre pacea încheiată între Aliți și germani. Vera tăcuse pentru că nu mai avea cu cine să stea de vorbă, să râdă, să sușotească, nu mai avea pe nimeni pe care să-l aștepte, la cine să dea fuga, nu mai era nimeni de iubit. Colegiul rămăsese în urmă, Sam plecase Schleiffer era la Ceka, nu ca deținută, ci ca funcționară: tatăl Surkăi Vențova, preotul, fusese trimis la Ladoga, și fiica lui se ducea să-l vadă, astfel că dispărea săptămâni întregi. Vera era tânără, dar nu-i mai rămânea din cei doi ani nicio amintire în afară de aceea a lupilor și a unei existențe de oameni ai caverelor: foamea niciodată potolită, tigaia, cozile, mâncarea de kasa care se lăsa serile în cuptor și care era devorată dimineța, ciripitul copiilor străini care fuseseră instalați în camera bunicului, cu tatăl lor, un muncitor de la uzinele Putilov, și mama, o femeie blondă și cumsecade, care nu învățase cu adevărat cum se folosește toaleta.

Pe Nastia o concediaseră; făcându-și bocceaua înainte de a pleca, spunea că niciodată nu vărsase atâtea lacrimi pentru nimeni. I-a lăsat Verei broboada ei, aceea care o acoperea de la cap până la genunchi, pe care și-o puneă ca să dea fuga la prăvălia de vizavi sau la Adieri. Vera a purtat-o toată iarna, punându-i deasupra blana ei veche, rămasă prea mică. Nu mai rămăsese în casă nicio pălărie, fuseseră toate, rând pe rând, schimbate pe arpacaș.

Fuseseră trocate covorul, tacâmurile și mașina de cusut. Chipul tânăr și plin de bucurie al mamei, fără umbre, căpătase o expresie de oboseală și de tristețe. Tatăl nu lăsa să se vadă nimic: se situa la stânga, încerca să găsească o explicație și o îndreptățire pentru toate. Mama îl credea pe cuvânt, dar Vera își dădea bine seama că face un efort, și nu-i împărtășea vederile decât străduindu-se din greu. Un fir de păr alb a apărut deasupra unei tâmpile; se cârlionțase și strălucea. Vera i l-a smuls fără milă. Apoi, firele albe s-au înmulțit și chiar se asortau cu ochii atât de triști ai mamei.

Erau cărțile, teatrul și, în câteva rânduri, printr-o întâmplare inexplicabilă, Vera s-a pomenit așezată în loja țarului, la Aleksandrinka: catifeaua fusese smulsă de pe balustradă și un simplu scaun de fier se amesteca anapoda cu fotoliile roșii. Viața era

plină de familii și liota lor de copii plină de vestoane militare; beznele iernii și nopțile albe de vară, în anul acela, cine știe de ce, deosebit de lungi și de luminoase. Acasă, a fost mai întâi un mic patinoar în sufragerie, apoi stalactite de apă înghețată în sala de baie, care ieșeau dintr-o țeava spartă; apoi, afară a început agonia, ruina orașului, atât de ciudată, ale cărui frumuseți Vera le-ar fi dat pe toate în schimbul unei cutii cu lapte concentrat, pe care o găurești cu un cui pentru a-i suge lichidul gras, în schimbul prafului de cacao care desfată gâtul și pe care îl înghițea cu lingurița când tatăl ei aducea o rație de la institut. Dar, mai ales, singurătatea: nimeni de vizitat, de așteptat, de iubit. Lumea, viața, tot ce se află prin preajmă e mut. Și totuși, Vera nu vrea să se stingă, ea vrea să se dezlănțuie. Are douăzeci de ani; visul ei este pe cale să se împlinească, seamănă cu mama ei, o să fie din ce în ce mai frumoasă. E ca o floare care se deschide în taină: știe să cânte, știe și să deseneze – a pictat de curând ceea ce se vede dacă te apleci pe fereastră (gardul de fier al grădinii, un vestit palat particular, pus la dispoziția unui distribuitor de grâu, un arbore) –, știe să danseze, ba chiar, într-o zi, a compus un poem. Dar, dintre toate, lucrul cel mai însemnat este că nu se teme de nimic.

A, să iubești pe cineva... este pradă unei efervescente secrete, ar ajunge un fleac, așa i se pare, pentru ca planta – ca în povestea lui Garsin – să spargă cușca ei de sticlă, să o facă să cadă într-o ploaie de fărâme. Să se spargă odată geamurile astea! Ar fi minunat. Măreț. Fără pereche. Atâta doar, vă rog, să nu aud de căsătorie. Nu vreau să aud de niciun domn corect, de prezentări pe la prieteni, de vreun acord părintesc. Fără declarație, nici primă sărutare... Ceea ce vrea ea nu seamănă cu nimic din toate acestea; ceea ce vrea – ea nu știe încă limpede.

Și iată că, într-o zi, în golul și în tăcerea acestei existente încremenite, apare Surka Vențova: își colorase ușor buzele cu sfeclă, purta o insignă și cizme înalte și roșii legate cu șireturi pe picioarele goale. Se plictisea. Și voia să știe ce mai e cu prostuța ei adorată și dacă n-o acoperiseră muștele.

Stătea picior peste picior, cu un genunchi foarte ridicat, mâna ei lăsa să atârne departe de ea o țigaretă, mirosea a un parfum franțuzesc; vorbea despre ea. Zâmbetul i se schimbaseră, era amuzant. Lasă la vedere ceafa ei frumoasă, decoltându-și cămașa până unde încep sânii. Vocea îi e provocatoare, gura umedă. Ai vrea să n-o mai pierzi din ochi.

— Nu mă ocup de politică – spunea –, viața mea e un film! Am scris un roman: o femeie nu foarte tânără, o actriță, se îndrăgostește de un tânăr medic. Simte că nu are dreptul, dar... o clipă de pasiune și și-l însușește, ca pe un obiect. Se dovedește apoi că doctorul este fiul ei. Se sinucid... Am întâlnit-o pe Schleiffer și i-am povestit (apropo, este pe cale să-și piardă vederea). Mi-a spus că muncitorii țărani nu au nevoie de așa ceva. Ca și când n-ar mai fi pe lume decât muncitori țărani! Dar mai suntem și noi.

Cu gura întredeschisă, Vera dă din cap că da.

— De fapt, avea deja un început de cataractă încă din liceu – perorează Surka –, acum, salut: ce caută la Ceka? Dumnezeu există! M-a întrebat: Ce se aude cu tatăl tău, era un slujitor al bisericii, nu...

— Cum se află că doctorul e fiul ei? – întreabă Vera cu un fel de întârziere. Mai bine să se descotorosească de ea ca de o vechitură și s-o lase să se sinucidă doar ea.

Surka reflectează, încruntând din sprâncene.

— Poate. O să mă mai gândesc. Acum, nu am vreme: mi se întâmplă ceva dur.

Se duce și se instalează pe pat, alături de Vera, și începe o lungă narațiune, la fel de amănunțită ca și când ar fi elaborat un scenariu cinematografic: „El era așezat la stânga,

eu puțin mai în spate, cu o lampă între noi. El s-a întors și a zis: Nu, nu-i așa: întâi a zâmbit, și m-am gândit că se gândește că eu mă gândesc că el se gândește... De fapt: nimic din toate astea!”

Și așa mai departe, despre anumite sentimente, cuvinte, sărutări, despre experiența adevăratului roman al Surkăi, despre o seară cumplită, când a fost salvată de o rochie strimțată ca o teacă, și despre o altă seară, aceasta mai puțin penibilă, când n-a mai salvat-o nimic.

Surka adulmecă, se destinde și, după ce a strâns-o pe Vera în brațe, se calmează.

— Îți bate inima teribil de repede – spune ea subit –, e chiar comic. Așa bate mereu?

— Probabil... îl iubești?

— Bineînțeles.

— Dar el?

— Nu încapă îndoială.

— Ce fericire!

— Cinema! – iar Surka dă din umeri. – Dar e într-adevăr de necrezut cât zgomot face inima ta. Ai zice că-i o cale ferată.

IV

De câteva luni, în apartamentul preotului se intra numai pe scara de serviciu. Ușa bucătăriei era întredeschisă, se degaja de acolo un miros dulce și lipicios, de vin fiert. O femeie, rudă a preotului, stătea în mijlocul bucătăriei, roșie foc, cu nasul înfundat, gata să se repeadă, dacă ar fi trebuit, în toate părțile, dar care pentru moment străbătea cu ochii masa acoperită cu felii de pâine de seară pentru tartine și plita pe care clocotea vasul de aramă plin de vin. Pe fereastră, se afla un sfert de rachiu făcut în casă, iar fratele Surkăi, Jenea Vențov, cândva elev în clasa a doua într-o școală de comerț, în prezent tânăr cu activități imprecise, se ocupa de sticlă cu un tirbușon; prietenul său, Matreninski, nu contenea să-și lăngă degetele și să se legene pe scaun, de frică să nu se păteze; tăia bucăți de scrumbie și de babușcă pentru tartine. Mai era acolo și un cârnăț lung și țepăn, de o culoare violacee.

De foarte multă vreme, Jenea Vențov hotărâse să organizeze un ospăț de Anul Nou. Cu ajutorul lui Matreninski, își procurase tot ce trebuia, de la lemnul pentru plita de la bucătărie până la maiaua pentru pâine. În ajun, frământaseră aluatul împreună și, începând de dimineață, o coceau: Surka și Jenea trăiau în sufragerie și în salonaș, celelalte camere fuseseră date unor locatari pe care, vrând-nevrând, i-au primit unul după altul. Invitaseră și o rudă de la Obukov. „Mătușico, atâta-ți cerem, să nu te miri de nimic și să-ți ții gura” – îi spusese Jenea sărutându-i mânuțele dolofane. „Nimic de zis, ai mai îmbătrânit nițel, mătușica, dar chiar avem nevoie de dumneata pentru gospodărie.” Femeia își luase un aer jignit și așa rămăsese. Invitații erau: Vera, două noi prietene ale Surkăi, Matreninski, cei trei locatari, un domn cu soția lui, chemați din vecini. Masa din sufragerie era acoperită cu o față de masă, erau pe ea tacâmuri, resturi de argintărie: se strânseseră mobilele în salonaș și fusese instalat gramofonul. Surka purta o rochie superbă, scoasă dintr-un cufăr, un colier de imitații și niște ciorapi de un violet ciudat; ea îi întâmpina pe musafiri și îi instala într-un colț al salonașului. Portretele unor înalți prelați atârnavă pe pereți.

Vera a intrat în bucătărie tocmai în momentul în care mătușica aducea în sufragerie o mare salată plină cu ghiveci de legume, în încăpere nu mai rămăsese decât Matreninski. S-a prezentat, și-a lins degetele, a ajutat-o pe Vera să-și scoată blana și a condus-o pe coridor.

— Vinul fiert – a zis, ridicând capacul oalei. Clocotit! – și i-a aruncat Verei o privire grea de subînțelesuri.

Pentru seara aceasta, a primului ei bal, cum spunea tatăl ei, își făcuse o rochie dintr-o bucată de șeviot bleumarin pe care o avea de multă vreme în comoda ei și adăugase la guler o veche bucată de dantelă fină, plină de găuri, care îi cobora pe umeri. Rochia aceasta, așa i se părea, se înfățișa ca o adevărată ținută de bal. Nu avea pantofi, s-a dus în cizme de postav, dar Jenea, prevenitor, a uimit-o pe Vera, aducându-i imediat o pereche veche de papuci ai Surkăi, cu vârful ascuțit, care au fost declarați pe loc proprietatea ei. Jenea a pus-o să ciocnească un pahar cu el și cu amicul lui, chiar acolo, în bucătărie. Cei doi băieți s-au privit cu înțeles și au scos de după fereastră o sticlă de alcool interzis. I-au dat Verei o bucată de cârnat pe un coltuc de pâine. A înghițit o gură și a rămas în picioare, fără să clipească, „îmi spui tu?” – a întrebat Jenea, care, vădit lucru, apucase să bea câte un pahar cu toți musafirii. „Lasă-mă” – a protestat Vera, care observase plecarea grăbită a lui Matreninski, în timp ce mătușa tot nu se întorsese, însă Jenea își strecurase mâna pe sub cotul fetei, care a băut atunci încă o gură și a pus paharul gol unde s-a nimerit, cu gura în jos. Ușa care dădea spre celelalte încăperi a primit-o ca o trapă lăsată deschisă.

În salonaș, urla gramofonul. Pe pâlnia aparatului, se deslușeau reflexele rochiei Surkăi, fața lui Matreninski și picioarele invitaților, care i s-au părut Verei foarte numeroși. A fost imediat invitată să danseze. Cavalerul s-a dovedit mai scund decât ea și foarte tăcut. Apoi a dansat cu un altul, apoi cu un al treilea, pe care i s-a părut că-l cunoaște deja.

— Am mai dansat împreună astăzi, nu-i așa? – a întrebat ea, zburând prin salonaș în sunetul valsului.

Însă acela tăcea. Și n-o ținea în același fel ca dansatorii dinainte; îi simte mâinile pe ea. Ceva o împiedica să-și amintească trăsăturile fetei, să-l distingă de ceilalți, și nu-i știa nici măcar timbrul vocii, pentru simplul motiv că nu i-o auzise. Și avea de altfel și impresia că nu era foarte tânăr. Când s-a desprins de ea, începutul lui de chelie i-a sărit Verei în ochi și de asemenea – în ciuda acestui lucru sau tocmai din cauza aceasta – ceafa lui îngrijită, pe care ea a găsit-o atrăgătoare. „El e al meu” – i-a murmurat la ureche Surka, arătându-i-l cu ochii pe Matreninski, dar Vera n-a părut mirată. Era gata să întrebe: Iar el cine este? Dar s-a reținut.

Cina era gata. Invitații au dat năvală în sufragerie; cavalerii își făceau de lucru în jurul celor cu care, dansaseră, ștergându-le scaunele de praf cu batista, spuneau cu glas tare că sunt deja learcă, luau sau le serveau pe doamne cu ghiveci. Erau mai mulți oaspeți decât se așteptase Surka: Jenea invitase și niște domni pe jumătate militari, unul dintre ei venise cu o fetișcană de paisprezece ani, frumoasă, dar destul de beată. Cel care venise cu soția lui își adusese și chitara. Rachiul făcut în casă a fost servit, toți s-au repezit pe tartine. Matreninski a început să bată în vasul de cositor în care era dulceață. „Ah-ahah”, au urlat câteva glasuri. Salutau noul an.

„Asta s-a mai petrecut o dată” – și-a spus Vera într-o străfulgerare. – De bună seamă, într-un vis. Oricum, n-avea timp să se gândească la asta. Era printre oamenii aceia

străini deja beți, era adultă, curajoasă, și totul era bine. După rachiul, i s-a turnat vin fiert. La dreapta ei, era așezat comunistul care venise cu fetișcana, la stânga – îl vedea bine de tot acum! La prima vedere, avea patruzeci de ani, fața îi era bronzată, falca ieșită în afară.

Deși părea să nu se uite la ea niciodată, își dădea seama că, într-un mod ciudat, o vedea tot timpul. Stăteau la masă înghesuiți, și din când în când umărul Verei îl atinge ușor pe al lui – dar ea luase hotărârea fermă să nu se teamă în niciun caz de nimic. Adunarea era zgomotoasă și, ca să-și vorbească, ar fi trebuit să se apropie și mai mult, dar el nu scotea o vorbă și rămânea distant. La un moment dat, a apucat-o de mână și a silit-o să ia paharul lui și să-l golească, și a privit-o; nu se uita la ochii, ci la gura ei, apoi a zâmbit, i-a trecut în revistă – mereu tăcând – pe toți cei de la masă, fără ca nimeni să-l ia în seamă; Vera a remarcat atunci că nimeni nu era preocupat *de* ei: Surka și Matreninski dispăruseră deja, erau beți cu toții, chitara scârțâia, cineva, așezat la un capăt al mesei, de o sobrietate suspectă, privea țință la coardele instrumentului; fetișcana beată era sfătuită să nu-și arate sânii. Fața de masă, arsă de țigarete, se distrusea.

„Hotărât lucru, nu se află aici nimeni de iubit” – s-a gândit Vera, ridicându-se, în timp ce vecinul ei se ridica și el – „sau poate omul acesta?” A trecut în salonaș; în mintea ei, mija o lumină.

Cele două prietene ale Surkăi erau așezate într-un colț al camerei și se sărutau cu cavalerii lor. Din când în când, Jenea dădea fuga în dosul ușii, ca să stingă lumina, și se înălțau atunci strigăte intermitente.

Subit, omul cel tăcut a întrebat:

— Nu știți dacă este pe-aici vreun loc unde să ne așezăm și să stăm de vorbă?

Vera nu l-a privit.

— Te pomenești că nu știi să vorbești! și omul a izbucnit în râs.

Vera știa unde să meargă: culoarul dădea în câteva camere, dintre care una fusese pe vremuri a Surkăi. Au întâlnit-o pe mătușă, care venea, târșâindu-și picioarele, în direcția lor.

— Pe aici – a spus Vera, deschizând o ușă și întorcând întreprupătorul.

Dar nu s-a făcut lumină. Au rămas în prag, până li s-au obișnuit ochii cu întunericul și au deslușit canapeaua lungă și joasă, la stânga, lipită de perete.

— Să rămânem puțin aici – a zis Vera –, nu-i așa de cald.

S-a apropiat de divan și s-a lungit brusc pe el, sprijinindu-și capul pe mâini. El s-a dus la fereastră și a întredeschis storul. Era lună, și în odaie s-a mai luminat.

— Spune ceva, orice – i-a cerut ea. Dar el continua să tacă. – Unde ești? Mai ești aici?

— Da.

— De ce nu spui nimic?

A făcut câțiva pași spre căpătâiul divanului, rămânând între Vera și fereastră.

— Nu dorești nimic? – a întrebat-o.

— Vreau să trăiesc, să cheltuiesc bani. E ceva rău?

— Nu.

— Este de râs?

— Puțin. Dar e firesc.

Ea și-a lăsat capul pe spate și i-a fixat chipul.

— Ești un înțelept, sau ce? El a zâmbit.

— Dă-te puțin mai încolo – i-a spus.

S-a așezat lângă Vera, foarte aproape de ea; fața lui aspră și obosită se schimba în penumbră, ochii îi ținea ațintiți în sus, atrași de lumina ferestrei.

Vera a început să-i aștepte privirea. Și-a trecut mâna peste a ei; era o mână uscată și grea. În tăcere, și-a ridicat-o până la gâtul ei, apoi până la obraji, iar atunci degetele i-au devenit ușoare ca aerul, Vera îi simțea mângâierea, lângă ureche, pe tâmple, spre sprâncene.

S-a ridicat și s-a îndepărtat și a devenit din nou insesizabil; stătea în picioare lângă fereastră. Vera nu putea să-l vadă.

— Să presupunem că ești un lunatic – a zis ea. N-a răspuns.

— Ai dispărut prin ochiul ferestrei? I-a răspuns cu o voce serioasă:

— Nu, sunt aici.

Vera a început să râdă și și-a dat seama că râsul o trădează. A tăcut, dar era prea târziu. Bărbatul a apărut lângă canapea și s-a întins lângă Vera.

Mâna lui acoperea chipul fetei, ea îi simțea palma pe buze, îi respira mirosul. Era o mască înaintea unei operații; sângele bate puternic în vene, curând totul o să se răstoarne... acum o să... încă o clipă...

Vera a deschis ochii și fața bărbatului care se mișca deasupra ei a înăbușit-o mai mult decât mâna lui. A sărutat-o de câteva ori pe buze, a doua sărutare (știa bine, da!) era mai dulce decât prima, și a treia decât a doua. A simțit că un fior de frig îi străbate picioarele goale; „Nu trebuie”, a spus ea brusc, încercând să se degajeze. „Ba da, ba da, trebuie” – a murmurat un glas chiar deasupra urechii. Nu știa că va dura atât de rău și a scos un țipăt; el i-a acoperit gura cu mâna, în timp ce ea se zbătea, fața ei nu mai recunoștea mâna aceea.

O tăcere intensă a cuprins încăperea.

— Iartă-mă. Doamne, de ce nu mi-ai spus! – a îngăimat el cu greu, detașând cuvintele și luând-o pe Vera de braț. Ea nu și l-a retras – și nu-l privea.

— Atât de beat și atât de politicoș – a zis ea.

— Iartă-mă. Dumnezeuule, dacă aș fi știut!

— ...a fost o surpriză neplăcută?

— Nu vorbi așa. De ce spui asta?

— Iar tu nu mai vorbi atâta. Erai tare tăcut mai adineori și uite că acum devii palavragiu.

I-a pus rochia la loc cu multă grijă și i-a luat din nou mâna.

— Măcar spune-mi cum te cheamă.

A ridicat ochii spre el. Era în continuare lungită, el ședea alături. Era din ce în ce mai lumină în cameră: lumina albă și piezișă a lunii intra pe fereastra pe jumătate izolată de perdea, într-un colț, se deslușea o sobă de faianță. Și Vera a avut impresia că nu mai rezista, că o emoție (pe care o socotea umilitoare) o cuprinde. Hohote de plâns i se frământau în piept.

— Marusia – a spus ea în șoaptă.

El a privit-o strângându-i mâna. Nu știa nici el ce să zică. Brusc, luna a tipărit pe pardoseala văruiată un pătrat mare de lumină. Abia atunci au ajuns până la ea zgomotele dansatorilor și ale gramofonului.

— A cui este odaia? a întrebat ea, stăpânindu-și glasul.

— Nu știu. E prima oară că sunt invitat aici.

— Deci nu locuiești la Vențovi?

— Nu.

Au tăcut din nou.

Ridicând mâna Verei, a sărutat-o cu blândețe, în timp ce, cu cealaltă mână, ea o lua pe cea a bărbatului, o ducea spre fața ei și și-o punea pe frunte.

— Anul trecut, când eram la Arhanghelsk – a spus el cu un glas limpede și deschis, era acolo un om care străbătuse tot traseul dintre Groenlanda și strâmtoarea Bering.

Culcată pe spate, ea îl fixa cu atenție.

— Mi-e și așa destul de frig. Nu-mi mai vorbi de Groenlanda.

— Apoi omul a plecat ca să facă înconjurul lumii.

— S-a întors?

— Încă nu.

— N-o să se mai întoarcă.

— De ce?

— Pentru că, dintr-o călătorie în jurul Pământului, nu te mai întorci niciodată.

Se auzea acum o voce urlând la sunetul chitarei, în același timp cu gramofonul.

— Când aveam zece ani, am făcut o călătorie în jurul lumii. Și nu sunt în stare să-mi spun când mă voi întoarce.

El a zâmbit.

— Marusia, tu ești tare, tare drăguță. Ca să-ți spun drept, nu mă așteptam să fii așa.

Vera a simțit că o lasă inima, încă o vorbă a lui, și știa că o să-i sărute mâna pe care și-o ținea lipită de obraji.

— Nu ești supărată pe mine?

Nu, deloc, deloc! A făcut semn că nu.

— Atunci e bine. Dar e adevărat că atunci când beau sunt îngrozitor de tăcut. Ai observat?

S-a ridicat, scuturându-se puțin, și s-a apropiat de sobă.

— Complet rece. Vera s-a ridicat și ea.

— Te rog să rămâi aici, până plec eu – a zis ea. De acord?

A găsit un papuc ascuțit de-al Surkăi în spatele divanului, și-a orânduit părul, și-a aranjat gulerul de dantelă pe umeri.

— La revedere.

— La revedere, Marusia. Nu ești supărată, nu?

A strâns mâna pe care i-a întins-o Vera, chiar a scuturat-o puțin. Ea s-a întors pe culoar și de acolo în sufragerie. Surka, cu fața somnoroasă și umflată de lacrimi, stătea cu capul aplecat deasupra unei farfurii murdare de pe masa plină de vin, iar alături de ea era Matreninski, tot atât de treaz și cu părul ciufulit: era întuneric în salonaș, de unde se auzea un cor melancolic și disonant; erau de fapt opt persoane care cântau din diferitele colțuri ale odăii, fără să se urmeze unele pe altele. Vera și-a descoperit blana și broboada la intrare, și-a schimbat papucii cu cizmele ei de postav și a ieșit prin bucătărie. Mătușa dormea acolo, pe cuptorul cald încă, cu o pernă sub cap și cu fața acoperită cu un fular. Vera a ridicat cu precauție cârligul ușii de la intrare.

V

Era șase dimineața, și întunericul era încă adânc. Norii acoperiseră luna. Era ger. Vera a luat-o spre casă, înaintând în tăcere prin zăpadă, erau cam zece minute de mers,

timp în care n-a întâlnit niciun om. Și-a adus chiar aminte că era interzisă circulația la asemenea oră prin Petersburg. Și-a amintit că, foarte de curând, lângă uzina aceasta acoperită de afișe, unui trecător i-a fost smulsă blana de pe el, tatăl ei îi povestise. Dar ei nu-i era frică. Chiar îi plăcea să fie singură, absolut singură, pe străzile acestea largi și pustii. Dacă, de pildă, cineva ar privi-o din înalt – nu Dumnezeu, bineînțeles, nu la el se gândea în clipa asta, ci, să zicem, om dintr-un balon – ar fi mirat de labirintul acesta imens și de acest mic rozător sau de șopârla care se vedea în el, pe care l-ar fi putut socoti drept om, adult, neînfricat, pornit să facă ocolul pământului... Și dacă se întâmplă ceva, orice, în timpul acestui drum, este pentru că așa trebuie să fie. Dat fiind că tot ce se petrece este bine.

Numai că ce simte ea nu seamănă cu dragostea. Cine știe, poate dacă ar fi lăsat-o să plângă, sau dacă i-ar fi spus ceva care, o dată scris, de pildă, ar fi părut ridicol, cuvinte atât de comune, dar atât de neînlocuit, atunci ar fi fost dragoste. N-o făcuse, îi mulțumesc că n-a făcut-o. Ce bine că n-a făcut-o!

Dar ce trist că n-a fost așa. Noaptea trecuse, primul ei bal se sfârșise (Natașa Rostova, Andrei Bolkonski, unde sunteți?), ea se întoarce singură acasă și, din câte se pare, plânge. Și nu i-a spus nimeni: „Aș vrea să știu cine ești, unde locuiești, ce gândești, când o să revii.” „Mariusia.”

Atâta tot. Și totuși, ar fi putut face cu inima ei orice-ar fi vrut, și ea ar fi căzut în cursă. Doamne, mulțumescu-ți, n-o făcuse!

Avea cheia apartamentului, a intrat fără zgomot, s-a dezbrăcat și s-a strecurat cu precauție în camera ei, temându-se să nu facă ușa să scârțâie. Cineva era culcat în patul ei, sub pătură.

— Mamă!

A deschis ochii.

— Știam că n-o să mă trezești, micuță ticăloasă, de aia m-am culcat aici, să aflu absolut tot. Povestește.

— Mai bine povestește tu, cum era pe vremea voastră. Muzica vuia, pintenii zăngăneau, perechile lunecau pe parchet...

— De obicei, era chemat un pianist.

— ...el spunea: te iubesc. Ea răspundea: Vorbește cu mama.

— Nu, așa se vorbea cu bunicile noastre.

— ...ieșeau pe balcon, mâncau o înghețată. Răceau și mureau. Sau nu, se măritau și aveau copii.

— Cu voi nu se întâmplă la fel?

— Deloc. Și nu ți-ar fi plăcut.

— Să nu-mi spui că era acolo un acordeon!

— Nu, era un gramofon.

S-a dezbrăcat, și-a făcut toaleta în spatele paravanului, stropind în toate părțile, și s-a ghemuit lângă mama ei, ținând-o strâns în brațe.

— Miroși a tutun și a vodcă. Și cine era acolo? Își suflau nasul cu degetele?

Vera a îndepărtat-o puțin pe mama ei.

— Era lume de tot felul: din cei care își ștergeau nasul cu degetele și alții care, deși beți, rămâneau foarte politicoși.

— Îmi închipui.

— Își cereau scuze pentru orice fleac. Ba era unul care n-a băut un strop; pe pereți,

atârnau portrete de înalți prelați.

Și au rămas încă multă vreme șușotind, dar nu mai vorbeau despre ce se petrecuse acolo, își spuneau cât de mult se iubesc. Și, din când în când, mama izbucnea într-un râs blând și bucuros, ca și când n-ar fi avut părul cărunt, ca și când nu i-ar fi fost vândută capelina de vulpe; chiar și Vera râdea din când în când, ștergându-și ochii și nasul de pernă, ca și când nu s-ar fi întâmplat nimic.

Când a plecat mama ei, după ce a îmbrățișat-o strâns o ultimă dată, Vera a simțit că se destinde în ea un resort invizibil, comprimat în spirală. Și-a pus mâinile la ceafă, ca în clipa aceea, și a avut impresia că cineva aproape de căpătâiul patului îi acoperea fereastra. A încercat din răsuputeri să nu-și amintească nimic – dacă nu-ți aduci aminte, înseamnă că n-a fost nimic –, conveniseră asta de pe vremea lui Sam. De-ar fi putut, în loc de tot ce s-a petrecut, să nu rețină în închipuire decât figura băiatului cu capul roșcat care dispăruse din viața ei... Prietenia! Pierdută în trecut. Ceva pe care n-ar mai fi fost în stare să-l înceapă din nou. Era peste puterile ei să se mai trezească încă o dată orfană într-o clipă, să se simtă, în asemenea crudă măsură, cu torul zadarnică.

Culcată, privea înaintea ei, gândurile ei făceau noduri, revenind fără încetare la aceeași oră cumplită din camera aceea străină, în apartamentul Vențovilor. Tot ce citise sau auzise despre dragostea fizică îi revenea în minte, o copleșea, o înăbușea, fără să poată găsi în toate acestea un loc pentru ea sau pentru omul pe care îl întâlnise. Un om străbătuse ghețurile din Groenlanda până la strâmtoarea Bering. Blocurile de gheață se ciocneau unul de altul. Țipa un copil. Era al muncitorului de la Putilov care locuia în camera bunicului (nevastă-sa era însărcinată cu al patrulea). Pe fereastră, se vesteau zori calmi, pustii, iernatici. Un verset uitat din Evanghelie îi colinda dureros prin cap. Ghețurile vuiiau; era singură în deșertul înghețat și sonor și aluneca... pe săniuța ei indigo, acolo unde poate o mai aștepta încă, printre troiene, băiețelul care purta căciulă cu urechi lungi, însă departe, undeva, un tren ieșea dintr-o gară cu nume comic. Liliacul era în floare și cineva de la fereastra unui vagon flutura o ramură înspre ea...

VI

„Cineva” a întrebat de tine – a zis Surka o săptămână mai târziu, intrând în camera Verei –, „cineva” vrea să te întâlnească din nou. Era întuneric, „cineva” n-a avut cum să te vadă bine.

Inima Verei a început să bată ca în momentul care precedase nenorocirea.

— Și i-ai spus cum mă cheamă?

Nu, Surka nu-i spusese, și de altfel el n-o întrebese. Dorise pur și simplu să fie neapărat reinvitată într-o zi tânăra aceea înaltă și frumoasă care purtase un guler mare de dantelă.

— Vorbind despre mine a spus „frumoasă”?

— Da.

— Era cu adevărat întuneric.

Astfel că Surka venise s-o ia pe Vera la ea.

— Nu, n-o să merg, n-am timp. Și cum, așteaptă?

— Locuiește la noi.

— Cu atât mai mult poate să aștepte o altă zi. De fapt, mi-a spus, în seara aceea, că nu locuiește la voi. Înseamnă că a mințit.

Întoarcerea aceasta schimba totul. Era atât de descumpănită, că nu simțea nicio bucurie. Ea, care, cum spunea mama ei, se bucura din te miri ce, tăcea acum, rămânea în picioare nemișcată, când de fapt ar fi avut motiv să se arunce de gâtul Surkăi, să înceapă să cânte și să urle; încremenită, se uita cu ochi de piatră la privirea radioasă a prietenei sale. De ce pusese să fie chemată, ce însemna această întoarcere, ce voia de fapt? Era prea târziu. Nu trebuia.

Însă Surka a silit-o să se îmbrace, și au ieșit. „Să facem un ocol, e-asa de frumos afară”, propuse Vera. Și au făcut un ocol.

Era o dorință obscură de a amâna. Cine era omul acela? Un Peciorin, care o martirizase cu o săptămână înainte și acum reapărea (de altfel, nu suferise deloc și îi va spune asta acum)? Sau, doar un om foarte ocupat (să zicem că fusese plecat în misiune și nu se înapoiase decât ieri), care n-ar avea nimic împotriva unei noi aventuri de același fel? Sau poate în cursul acestei săptămâni uitase tot ce se întâmplase-între ei și nu păstrase despre Vera decât o amintire cu totul diferită, minunată, vrând acum să reia lucrurile de la început, un alt început, de bună seamă unul foarte complicat?

— Să intrăm aici – zise Vera, trăgând-o pe Surka într-o ceasornicărie care se deschisese de curând, probabil singura din tot orașul. – E mult de când vreau asta.

— La noi nu este un magazin, e un atelier de ceasornicărie – spune, convulsiv, un omuleț înspăimântat de vorbele Verei.

— N-are importanță. Vreau să-mi vând inelul.

— Este de aur?

Vera și-a scos de la degetul mic un inel aurit cu un rubin și diamante.

Omulețul îl examinează cu lupa: rubinul e lipsit de luciu, pietricelele de diamant n-au nicio valoare. Extrage rapid, ca pe plomba unui dinte, rubinul, îl aruncă pe o balanță.

— De ce faci asta? – întreabă Surka.

Vera își vâra banii în poșetă și, ajunsă în stradă, îi explică: trebuie să facă niște cumpărături, nițel ridicole, însă strict necesare, și nu are bani. Pudră, parfum. O pereche de ciorapi. Ace pentru coc. Un colier de perle. N-are nimic din toate astea.

— Las-o baltă – răspunde Surka.

Un lucru era de netăgăduit: dorise s-o revadă. Pentru întâia oară, ceva din inima acestui om ajunsese până la ea.

Avea o inimă. Gândul acesta i s-a părut atât de dulce și de vag, încât era imposibil să te agăți de el și să te lași să atârni cu toată greutatea. Doar atât, să fie atentă să nu sfâșie nimic prea gingaș! Prin dorința lui de a o revedea, umpluse vidul pe care el însuși îl crease.

Surka continua să-i povestească scenariul ei, suferințe și extaze care depindeau, toate, numai și numai de Matreninski. Era o zi limpede și luminoasă de iarnă, pe Nevski trotuarele erau năpădite de zăpadă, și trecătorii mergeau prin mijlocul bulevardului. Erau numai două sau trei zile de când, în subsolul unei case, vizavi de hală, se deschisese prima cofetărie, cu niște măsuțe la care să te așezi. Vera o trase după ea înăuntru pe Surka. De-ar fi putut ține mai mult!

Era ceva surprinzător să se vadă așezate una în fața celeilalte, într-o încăpere cam întunecoasă, unde era foarte cald; servanta a adus două pahare cu cafea și două prăjituri, ornamentate cu cremă. O cupă conținea biscuiți și se simțea miros de nucă de cocos.

— N-o să fim arestate? – a întrebat brusc Vera, căreia Surka i-a răspuns răstit:

— Grăbește-te să bei, faci mereu aceeași figură.

Dar cum o să decidă ea singură să răspundă la toate acestea? Iat-o ducându-se spre el la prima chemare. Da, se duce, simte deja în ea ceva din supunerea unui câine. De ce? Dragoste... Și nimic altceva. Vrea dragoste. Se gândise, acolo, la Vențovi, când îi pusese mâna pe față, că dragostea ar putea exista. După aceea, când a întrebat-o cum o cheamă, ea crezuse că, în ciuda a tot, era cu puțință. Iar acum credea din nou.

Până la urmă, s-a simțit fericită și, când au ajuns la Surka, sufletul Verei era calm, destul de senin. Surka a deschis în fața ei ușa salonașului.

— Iată. Faceți cunoștință, cetățeni. Scuză-ne pentru întârziere, Aleksandr Albertovici.

Omul pe care se aștepta Vera să-l vadă nu era acolo.

Mosorul cu amintiri s-a depănat instantaneu: sobru, tăcut, foarte serios, nici nu dansase, nici nu băuse, ci își petrecuse vremea când examinând corzile chitarei, când manifestând curiozitate, dar nicio repulsie, față de oamenii care îl înconjurau și cu care nu avea nimic comun. „Absolut din întâmplare – i-a explicat el mai târziu Verei –, prietenii unor prieteni mi-au vorbit de o cameră la Aleksandra Gurievna. Mă mutasem deja în 1920, după ce tatăl meu...”

Era o poveste lungă.

VII

Doi ochi imenși și luminoși, o față palidă și mică, părul ușor și fin, mâini prelungi. Părea în vremea aceea mai tânăr decât era cu adevărat. Și era îmbrăcat cum se îmbrăcau oamenii cu patru ani înainte – guler îngust, cravată și cărare pe o parte –, torul fără vreo pată sau urmă de praf. Dar latura aceasta cam bătrânicioasă – prin raport la tinerețea lui – nu avea nimic ridicol sau respingător. Chipul lui era de ajuns să așeze lucrurile la locul lor.

— E frig astăzi? – a întrebat după ce Vera s-a așezat.

— Drept să spun, n-am remarcat, pare-se că da.

— Am crezut că n-o să vii. Era deja cinci. M-am temut că ești bolnavă.

— Nu sunt bolnavă.

Și-a încrucișat mâinile pe genunchi, apoi și-a adus aminte brusc de ceva și a izbucnit în râs.

— A, da, cred că am găsit ceva! Vera l-a privit țință.

— În camera mea, sub sofa, am găsit – și a râs din nou. A scos repede din buzunar un pieptene mic, al Verei, pe care ea îl căutase, acasă, toată dimineața de după petrecere.

— Așa am aflat că ai fost invitată la mine.

Ochii lui au fixat-o, și era în ei ceva neomenesc, biruitor și maladiv. Erau așezați lângă fereastră, a cărei perdea nu era trasă, lampa ardea în tavan; Vera și-a așezat o mână cu palma în jos pe fața lăcuită a măsuței care se afla în fața lor, pe cealaltă lăsând-o să-i atârne de-a lungul scaunului. Se uita la ea, la braț, apoi din nou la fața ei. Mersul prin aerul înghețat colorase obrajii Verei într-un roz-închis, dar ochii ei i s-au părut lipsiți de veselie, în timp ce ea făcea acum tot ce-i stătea în puțință să nu li se încrucișeze privirile.

— Toată săptămâna m-am gândit – a zis el cu un glas blând și cam trist –, că dacă este cineva pe care să-l poți iubi în lumea asta groaznică și respingătoare, de răutate și de murdărie, acela cu siguranță nu poți fi decât dumneata.

Vera își încruntă sprâncenele și își îndreptă privirea și mai departe.

— Te rog să nu te superi. N-am spus că este sigur, am spus doar că așa mi se pare. Firește, nu sunt pe cale să-ți fac o declarație de dragoste. Ferească-mă Domnul!

A fixat din nou, cu atenție, chipul ei, Vera și-a retras mâna de pe masă, fără ca el să încerce să i-o rețină.

— Ei bine, o să-ți vorbesc acum puțin despre mine. Tatăl meu este francez, sau mai bine zis a fost francez, apoi a devenit rus. Și închipuie-ți că a fost împușcat, l-au luat drept spion, însă lucrul cel mai surprinzător este că poate chiar a și fost, căci după revoluție era foarte deprimat: spunea că toate mijloacele sunt bune, totul este să lupți.

Vera asculta. Era mulțumită că nu-i cere să vorbească.

— Mama – închipuie-ți, e chiar ciudat! –, mama e nemțoaică. Eu vorbesc germana la fel de bine ca și rusa. Era traducătoare de romane la modă: Schnitzler, Hofmannstahl. Știu chiar și toate cântecele idioate ale nemțșorilor, mi le cânta. Eu însă prefer Franța. Dar în străinătate n-am fost niciodată. Mama era mai vârstnică decât tata, a murit în timpul războiului. Fusese foarte afectată de război. Mă ascuți?

— Te rog, continuă.

— Am avut și un frate, era mai mare decât mine cu șaisprezece ani. Da, închipuie-ți, șaisprezece ani! Trăia la Paris, era foarte bogat. A fost ucis în război. A rămas după el o văduvă care vrea să mă duc la Paris. O cheamă Lizi. Nu demult, mi-a trimis un pachet.

— Ce bine! – n-a putut să se rețină Vera. – Ce era în el? A

— Întâi, un mantou de lână groasă, apoi apă de Colonia, trei mosoare de ață, ciocolată, două perechi de chiloți (iartă-mă că sunt trivial) și mănuși călduroase. Ciocolata și mosoarele i le-am oferit Aleksandrei Gurievna, iar mănușile tânărului Jenea. Cât despre dumneata, dacă îmi permiți, as vrea să-ți torn într-o sticlură puțină apă de Colonia. Miroase minunat.

Vera a simțit că i se frământă ceva în piept și îi urcă spre ochi.

— Mulțumesc – și-a plecat capul –, ai face mai bine s-o păstrezi pentru dumneata.

El și-a luat un nou avânt.

— Acum, o să-ți vorbesc despre mine. Locuiam cu tata și, după ce am terminat Annenschule⁸, am intrat la facultatea de filologie.

— De ce filologie? Ce-aveai de gând să faci?

— Nimic. M-am înscris acolo pentru că voiam să am un nivel de pregătire superior, indiferent în ce disciplină. Tata avea bani, iar eu nu dovedeam capacități deosebite pentru vreun anumit domeniu. Am urmat cursurile un an. Apoi, uite. Revoluția, am rămas singur, m-am îmbolnăvit.

— Bine, dar acuma din ce trăiești?

— Dau lecții. Și apoi, drept să-ți spun, am nevoi atât de mici. Niște rude îndepărtate vor avea grijă de mine la Moscova. Plec curând acolo.

— Doamne, Dumnezeule, ce triste sunt toate astea! – a exclamat Vera.

— Rusia este o țară teribil de tristă – a răspuns el. Și în încăperea s-a așternut o tăcere totală.

Era așezată alături de el, și avea impresia că omul nu respiră, că inima nu îi bate, atât de mare era tăcerea. Lumea, așa de împrăștiată, de îmbucătățită, de frământată cum era, se aduna în clipa aceea într-un singur punct: perplexitatea ei în fața acestui om. S-a trezit în ea o nevoie atât de reflexă și de oarbă de bunătate, că toate celelalte sentimente,

⁸ Unitate de învățământ secundar de băieți la Sankt Petersburg.

pe care le încerca atât de intens, abia schițate, au dispărut de îndată. Ea a înțeles că ceea ce o stăpânise în ultimele luni, și poate în ultimii ani, era nevoia arzătoare de a fi bună cu cineva, își dădea seama că doar bunătatea putea s-o salveze de pasiuni și de însingurarea ei de orfană, s-o facă din nou fericită ca în copilărie, bunătatea era pentru ea singura iubire. Tot restul era doar trădare și singurătate.

— Și de ce boală suferi? – a întrebat ea după o clipă de tăcere.

— Sufăr de plămâni – și de data aceasta i-a prins privirea cu o hotărâre clară. – Sunt fragili. Și tata avea plămânii fragili. O să-ți arăt niște fotografii. – A ieșit din odaie cu pași mari și s-a întors foarte repede. – Uite-l pe tata – a spus, întinzându-i o fotografie: un domn arătos, cu mustața bogată, cu guler înalt și scrobrit.

— Tata a fost bolnav, apoi a reușit să se vindece. De bună seamă, o să mă vindec și eu. Era un om foarte vesel și, închipuie-ți – mi-e cam rușine să-ți spun asta –, pentru el lucrul cel mai important în viață erau femeile. Și erau de fiecare dată niște doamne foarte frumoase, îmi amintesc că într-un rând a trebuit să găsească liliac alb în plin decembrie... Dar o să-ți povestesc asta cu alt prilej. Și uite-o pe mama. Vezi ce aer serios are?

Fotografia arăta un chip sever, cu pince-nez. Bustul doamnei, susținut de un corset, îi urca până spre umeri.

A pus la loc fotografiile într-un plic și a căzut pe gânduri. Au rămas din nou tăcuți.

— Unde crezi că e Surka? – a întrebat Vera, deși era sigură că prietena ei nu mai era acasă de mult.

— Cred că Aleksandra Gurievna a plecat cu domnul Matreninski. Când ai sosit dumneata, el ședea în sufragerie.

— De ce nu stătea și el aici, cu dumneata?

— După părerea mea, avea un motiv de nemulțumire.

— Împotriva dumatăle?! – a exclamat Vera. – Dar cum poate fi cineva supărat pe dumneata? – Simțind că întrebarea putea să pară prea tandră, a moderat-o râzând scurt: – Ei bine, mai povestește ceva.

Și-a luat încă o dată avântul.

— Tot ce dorești. Liliacul? Sau cum, într-un rând, am readus la viață un înecat?

— Dumneata ai readus la viață un înecat?

— Da. Dar o să-ți povestesc asta mâine.

— Dar ce, crezi că mâine voi veni din nou?

— Nu, n-aș îndrăzni. Dar voiam să-ți cer îngăduința să vin mâine la dumneata.

Vera s-a întors brusc spre el, punând mâna pe mâneca hainei sale.

— Singur, fără tata și mama? Și fără să știi de ce naționalitate ești? Și fără nicio profesie. Cu plămânii bolnavi. Și... ce încă?

Ochii Verei erau foarte triști, străluceau ca niciodată. I se părea că îi curge din inimă ceva fierbinte și sărat.

A pus mâna pe mâna ei. Pe buzele lui fine și de un roz-palid, era un surâs. După aceea, pe coridor, a ajutat-o să se îmbrace, și fiecare dintre mișcările lui i se părea Verei plină de o noblețe inutilă și orgolioasă.

VIII

A început să vină zilnic, îmbrăcat cu un pulover gros și cu mantoul său de lână din străinătate. Suferea de frig în ținuta aceasta, însă nu-și putea explica ce se întâmplase cu

blana lui. (Mult mai târziu, s-a adevărit că Matreninski era cel care i-o ceruse.) Nu avea absolut deloc pretenția să rămână singur cu Vera: dacă era lângă el, puțin îi păsa dacă mai era cineva în odaie. De obicei, se așeza pe un scaun din sufragerie, cu degetele strânse între genunchi, și n-o părăsea din ochi. Era încăperea cea mai caldă din tot apartamentul; era acolo o sobă de fier îmbrăcată în cărămizi pe care era așezat ceainicul și, în cuptor, vasul cu fiertura de casa. Aleksandr Albertovici sosea după ce lua masa de prânz și refuza de fiecare dată invitația să mănânce și el.

Tatăl Verei rămânea așezat în aceeași cameră, în capul mesei. Datorită statutului său de inginer, se bucura de tot mai multă stimă. Ciufulindu-și părul des și cărunț, scoțând mici râsete înfundate, răsfoia niște foi volante, cu un creion gros în mână, își vârâ nasul puternic în câte o carte sau, dând la o parte toate astea, deschidea *Pravda*. Când i se punea o întrebare, apărea imediat de după ziar, chipul lui galben, tătăresc, era iluminat de strălucirea încă tinerească a ochilor și a dinților, însă glasul, care îi fusese destul de sec, răspundea cu un ton răgușit; era imposibil de știut numărul de cești de ceai (de multă vreme fără zahăr) pe care le bea în cursul după-amiezii, în niciun caz mai puțin de zece.

Așezată în fața tatălui într-un fotoliu cu perniță, mama făcea pasiențe, folosindu-se de niște vechi cărți de joc rusești, pe dosul cărora figura un motiv roz și albastru. Ocupația asta n-o prindea, o îmbătrânea, dar nu-i păsa; munca zilei o obosea și, după ce spăla vasele și avea mâncarea pentru a doua zi gătită, după ce ștergarele erau din nou curate, camera comună curățată (după trecerea muncitorilor de la Putilov), iar mâinile ei, gingașe și reci, erau spălate și bine uscate, se așeza în fotoliul cu perniță și își începea jocul de cărți. Vera se așeza lângă ea, cu un ac și cu vechea ciupercă de cârpit, și prin mâinile ei trecea când haina de stofă lucioasă și trainică a tatii, când rochia ei de demult, din liceu.

Aleksandr Albertovici vorbea cu glas scăzut ca să nu jeneze citirea *Pravdei*, și, de fiecare dată, în povestirile lui era ceva atât de neașteptat, de uimitor și de înduioșător, că Vera nu se putea împiedica să nu ridice ochii spre el, în timp ce mama ei, după ce-și termina pasiența, rămânea aplecată deasupra cărților de joc, ascultându-l, sau începea să râdă în fața figurilor de pe cărțile răvășite. Râdea foarte încet acum, dar cu un râs la fel de lung și de pur ca odinioară. De-a lungul acelor seri, a fost vorba despre liliac, despre înecat și despre multe alte lucruri.

Uneori, vorbea despre ultimii ani, povestea cum l-au târât pe tatăl său pe zăpadă, cum fuseseră tăiate transmisiile dintre Grohivaia și Șpalernaia (în închisoare, li se dădea să mănânce ovăz), cum prieteni francezi expatriați plecaseră, vara, prin Polonia, prin Europa, ca să ajungă în țara păcii, a victoriei și a libertății: când vorbea de asta, în privirea lui era ceva insuportabil, în asemenea momente, vorbea și mai încet, ca să nu-l audă tatăl Verei: o dată, porniseră să discute politică și fusese destul de penibil. Vera avea atunci (deja!) impresia că el era cel mai nefericit dintre toți, mai nefericit decât toți oamenii dezlăcuți, rămași numai piele și os, decât toți bătrânii istoviți care erau târați spre plutonul de execuție.

A venit martie, și apartamentul s-a mai încălzit puțin. Puteau să stea acum în camera Verei. Înfășurată în vechea broboadă a Nastiei, se instala într-un fotoliu scund, cu trei picioare, iar el indiferent unde, dar neapărat pe scaunul cel mai inconfortabil. Stăteau împreună. Vera citea. Avea în epoca aceea o poftă nesățioasă de lectură, și se apuca de scrierile cele mai diverse. Aleksandr Albertovici ținea și el o carte pe genunchi. Nu se putea spune dacă citește sau nu, dar indiferent ce pagină făcea să-i treacă peste față un

nor de reflecții efemere și – era el însuși conștient de asta – inutile.

— Și nu ți s-a întâmplat niciodată, chiar niciodată – întreba Vera, apăsându-și mâna pe genunchiul lui –, să simți că leșini pe dinăuntru pentru un lucru prostesc, rouă, un rășărit de soare, gândul că nicio moarte nu poate să-ți ia ce e mai important? Ei?

Gândește-te.

— Nu.

— Nu-ți amintești de nimic care să te fi făcut să-ți pierzi cunoștința sau rațiunea?

— Nu.

— Și n-ai striga „încă o clipă” dacă te-ai afla sub spânzurătoare?

— Nu... Știi, nu m-aș sinucide niciodată, dar dacă cineva m-ar omorî...

— Cu neputință, nimeni nu te poate omorî. Câteodată, noaptea, Vera îl însoțea până la colț și se uita după el cum trece strada, cum își mai ridică o dată pălăria și cum dispare. A încercat de câteva ori să se roage pentru el. Într-o zi, urmărindu-l cu privirea, se gândise că era ușor, foarte ușor și că nu i-ar face niciun rău dacă l-ar lăsa să treacă peste ea, călcând-o. În ziua în care a început dezghețul, i-a propus să se ducă împreună la Neva.

— Mi-e absolut imposibil – răspunsese. Zilele acestea sunt cele mai cumplite pentru mine.

Vera a simțit că i se strânge inima. „Atunci, nu e cazul – a spus ea – și n-o să merg nici eu.” El i-a aruncat o privire neliniștită. „Nu, dumneata să te duci, pentru dumneata e bine să te duci.”

Dar ea nu s-a dus. „Toate cu măsură, și-a spus ea. Dacă am fi putut să mergem împreună și să stăm acolo, în soare și în vin t, și să ne iubim așa, n-aș fi suportat șocul. Nu trebuia. Toate cu măsură.”

Într-o seară, a venit, ca de obicei. „Să mergem în camera dumatăle – a zis – am ceva să-ți spun.”

Vera a deschis cu greu ușa sobei, care nu mai fusese deschisă de mult, și-a suflecăt mânecile și, dibuind, a scos cheile, apoi a adus din debara un pachet cu zăbrele vechi. S-a apucat să răsucescă șomoiage de hârtie și să le dea foc înainte de a le arunca în sobă. Aerul șuiera în coș. Focul s-a ridicat sprinten în aer, năvalnic, s-a făcut chiar puțină căldură trecătoare și, desigur, în cer, deasupra hornului, s-a văzut o strălucire trandafirie.

— Am primit astăzi o înștiințare – a început el, simțind plăcere din cauza căldurii și o neliniște la gândul că funinginea va lua foc și că se va isca un incendiu, și că Vera era ghemuită în apropiere, cu spatele la el. – Am primit de la Moscova autorizația de plecare. O așteptam de mult. Dar, dacă nu vrei să pleci cu mine, nu mai plec nici eu.

A tăcut, în vreme ce ea continua să rupă și să răsucescă hârtie.

— Știi cum ai putea să vii cu mine? în calitate de soție. Vei fi înscrisă în pașaportul meu. Trebuie să-ți mai spun că la Paris nu-ți va lipsi nimic. Fratele meu mi-a lăsat de toate. Lizi e acolo.

Vera s-a întors spre el.

— Ce poveste mai e și asta – a spus ea, repezit și cu un aer preocupat –, pot foarte bine să rămân aici. Pot să mă lipsesc de Paris. – El o privea în față, fără urmă de sfială, cu cea mai mare seriozitate.

— Știu că poți trăi în indiferent ce situație, pentru că ai douăzeci de ani. Și ai putea la fel de bine și la treizeci, la patruzeci de ani, pentru că vei fi avut douăzeci de ani, pentru că, în clipa asta, ai douăzeci de ani. Știu că faci parte dintre aceia pe care nu-i sperie nimic și care nu cedează nici unei tentații... Știu... Te rog, nu mă întrerupe. Te

iubesc. N-am iubit pe nimeni înainte de dumneata.

„Cred” – și-a spus ea.

— Voiam să nu iubesc pe nimeni, nu mă credeam în stare. Nu știu să fac nimic și nici nu vreau să știu. Dumneata ești însă pentru mine viața.

— O viață care nu pare să-ți fie prea dragă. A stat o clipă pe gânduri, privind într-o parte.

— Dumneata reprezinți mai mult.

Soba era plină de vâlvătai și camera părea cuprinsă de flăcări.

— Înainte de dumneata – a continuat Aleksandr Albertovici –, mă gândeam că lucrurile se vor petrece astfel: îmi reprezentam dinainte diferitele „gesturi” ale iubirii: să îngenunchezi la picioarele iubitei; îmbrățișarea; și nu mai știu ce. Și știi care a fost gestul meu, ce-am făcut eu? M-am cramponat de dumneata, închipuie-ți un om care moare de atâta viață. Are gheață pe frunte, pungă cu oxigen pe piept, cineva apropiat îl ține de mână. Ei bine, dumneata ești toate acestea: gheața, oxigenul, mâna...

Vera a aruncat ultima răsucitură de hârtie în sobă și, așezată pe jos, cuprinzându-și genunchii cu brațele, nu-și lua ochii de la focul care începea să se stingă.

— Te iubesc. Te rog să-mi fii soție. Așteaptă, nu răspunde, nu ți-am spus încă lucrul cel mai important.

În clipa aceea, chipul i s-a transformat sub efectul unei emoții neașteptate. S-a ridicat, a străbătut de două ori camera, mică și îngustă, și s-a așezat la loc.

— Nu-ți propun acea unire respingătoare, lamentabilă și animalică despre care Leonardo da Vinci a spus că e un lucru monstruos, ridicol și întotdeauna umilitor pentru ființa omenească. Dacă totuși vrei asta, așa va fi. Numai că asta n-are nimic de a face cu iubirea. De altfel, se poate oare clădi o viață pe o atracție fizică datorată întâmplării, care îți convine astăzi și mâine te va copleși cu povara ei?

Continua să vorbească; cuvintele treceau acum pe lângă Vera; îi clănțăneau dinții, se înfășură mai bine în broboadă, își strângea genunchii în brațe. Leonardo da Vinci. Așadar, cineva s-a gândit la asta înaintea ei... Leonardo da Vinci... Gioconda... se pare că a fost furată o dată. Va pleca la Paris, și se va duce s-o vadă. Boris Isaievici Adler considera că Gioconda era o femeie cu totul neinteresantă. Aleksandr Albertovici spune „să ne logodim” în loc de „să ne căsătorim”. Comic. Doamne, cât poate să fie de slab și ce uzați îi sunt pantalonii!

Îi venea greu să-și stăpânească fiorul, ce o cuprindea din ce în ce mai puternic. Nu îi cerea răspuns și ea nici n-ar fi putut să i-l dea. Se plecă asupra ei și o sărută pe cap, frecându-și obrazul de părul ei des, adunat într-un coc, pe ceafă. Un ac de păr a căzut, cu un mic zgomot, el i-a mai scos unul, și părul i s-a desfăcut, îl frământa în degete, îl înfășură în jurul lor, își cufunda în el amândouă mâinile.

— Ce păr des ai – a spus într-un murmur. Și ce rece e.

Apoi, și-a pus degetele fine, înghețate și ele, pe gâtul Verei. Ea a încetat brusc să mai tremure și s-a întors spre el, așa cum era așezată, pe jos. El a început să-i sărute fruntea, ochii, buzele, obrații; niște sărutări ciudate, da, care nu semănau cu cele dinainte, ușoare, rapide; foarte aproape de ei, acolo, în clipa aceea, se simțea o mare de lacrimi, un ocean de cuvinte și întreaga soartă a unei vieți omenești.

După seara aceea, Vera a trăit prima noapte fără somn din viața ei, ca și când ar fi trebuit să plătească cu insomnie această primă apropiere de Aleksandr Albertovici. Se gândea, de-a lungul acelor ore, că ar fi dat un an din viață pentru ca tăcerea din casă să

înceteze, pentru ca undeva, oriunde, sus sau jos, ceva să cadă cu zgomot sau să răsună puternic. Dar totul era calm. Ce era mai rău era că nu putea să plângă. Ce motiv ar fi avut să plângă? Pentru cine? Să-și plângă viața pe care o iubea atât și care îi dăruia acum o fericire atât de bolnavă și de nedeplină?

Ideea că nimic nu era hotărât nu înceta să-i zvâcnească în cap, ideea că nu era încă nimic ireparabil, că totul mai putea fi schimbat, pentru că nu făgăduise nimic. Știa că era o tentație, dar și o minciună, pentru că totul era deja hotărât, nimic nu mai putea fi schimbat și că își dăduse cuvântul mai ferm decât sub cununa de mireasă. A năpădit-o un sentiment, zănat și pătimăș, de milă, o emoție atât de învecinată cu bucuria, încât, dacă, deodată, ar fi apărut un tânăr puternic, plin de sănătate, sărutându-i mâinile și sânii, alergând cu ea prin dezgheț, ea n-ar fi înțeles pur și simplu ce căuta acolo. Mila o otrăvise, o străpunsese, o înghițise; nu mai putea să facă nimic, nici să vrea, nici să lupte, și i se părea că toată durerea lumii – nu a lumii ei, radioasă, răsunând de sunetul fanfarei și de culorile curcubeului, ci a lumii lui – se revărsa în ea ca într-un recipient, își va asuma tot, va îndura tot.

IX

Camera lui Aleksandr Albertovici avea un balcon; era fosta cameră a Surkăi, cea în care se afla divanul și unde, în nopțile cu lună, strălucea soba de faianță. Nu din întâmplare găsisese el acolo pieptenele Verei. Micul balcon de fier dădea spre stradă și conținea două scaune. Vera se ducea acolo, se așeza și privea în jos, afară; Aleksandr Albertovici lua loc alături de ea. Sosea Surka și, așezată picior peste picior în ușa dinspre balcon, întreba:

— Ei, când se face nunta?

Era foarte plăcut, sfârșit de aprilie. Un cer de azur strălucea deasupra mizeriei și a tristeții orașului înfometat, făgăduind o vară lungă și senină. Se deschisese câteva magazine, un salon de coafură unde Surka a dus-o pe Vera să-și facă părul, exista chiar și un restaurant, unde totul era foarte scump și de proastă calitate, în fiecare dimineață, Aleksandr Albertovici își înfunda ghetetele cu cărpe, apoi le peria îndelung și le vopsea cu cerneală. Uneori, seara, când toți se duseseră la culcare, mergea la bucătărie, fierbea apă pe reșou și își spăla cămașa. Ziua avea febră și rămânea culcat; spunea că din cauza neliniștii, a așteptării, a Dumnezeu mai știa ce.

— Înțelege – i-a spus Verei tatăl ei, prinzând-o de umăr cu degetele lui de fier, după vechiul obicei, ceea ce durea puțin –, nu pot să fiu nici pentru, nici împotriva unei asemenea căsătorii. Ești o persoană liberă. Dar dacă toate astea n-ar fi decât compasiune?

— Cum să-ți explic – a răspuns ea, cu un aer sumbru. – Compasiunea este ceva impersonal, în zilele noastre, e cu neputință, totul este foarte personal.

A privit-o lung, apoi a lăsat-o și a început să-și frece capul, încâlcindu-și părul.

— Cel mai bine ar fi fost, fii sigură, să rămâi aici, cu noi. Altfel, ce o să se întâmple? Ce?

— O să mă întorc – a răspuns ea, silindu-se să nu se gândească nici când, nici cum va fi cu putință.

În ziua căsătoriei, Vera purta rochia ei din șeviot, era cea mai frumoasă, era singura, în ajun, Aleksandr Albertovici și cu ea fuseseră la comisariat, unde au fost înregistrați ca soț și soție.

— Te muți chiar astă-seară la el? – a întrebat-o mama, văzând că Vera nu scoate un cuvânt despre asta.

— Nu, la ce bun? O să rămânem cum suntem săptămâna asta, până la plecare. Suntem toată ziua împreună.

Mama rămânea așezată, când pe un scaun, când pe pat sau pe cufăr, nu se putea ține pe picioare. A părut brusc mică de tot.

— Știi – i-a spus ea Verei într-un colț –, a fost o vreme când mi-era tare drag să trăiesc.

Vera călca, lângă fereastră.

— Acum însă mi-e totuna.

„Nu, nu trebuie întrebată de ce” – s-a gândit Vera.

Mama ședea și o privea, cu mâinile căzându-i pe lângă corp, roase de muncă; avea pe ea o rochie urâtă, era istovită înainte de vreme.

— Sunt oare o femeie bătrână? Totuși, nu am ani mulți. Dar astăzi mă simt atât de bătrână, iar în ziua în care ai să pleci cu el voi avea cu siguranță o sută de ani.

— De ce? Ce prostii îți trec prin cap?

— O, nu fi atât de severă, altfel sunt în stare să mă pun pe bocit. Sunt așa de susceptibilă astăzi – s-a întors și și-a șters de pe obraz o lacrimă mare. – Dar oare cum de se mai pot găsi oameni ca Aleksandr Albertovici al tău? – Vera a ridicat capul. – Iubește-l, iubește-l! Dacă tot ai început, nu te opri.

La biserică a venit toată lumea: Vera și Matreninski țineau cununa, Surka micul buchet de narcise, tatăl și mama, un pas mai în urmă, și de asemenea două bătrâne doamne purtând amândouă cămăși bărbătești cu cravată, un ceas de buzunar și câte un pince-nez: erau niște prietene ale răposatei mame a lui Aleksandr Albertovici, și ele traducătoare de romane la modă, scandinave una, cealaltă spaniole, îi spuneau Alik lui Aleksandr Albertovici, îl sărutau și îl strângeau în brațe ca pe un copil.

S-au întors acasă împăcați, frânți și înfometați, iar mama a început brusc să se înviorze și să se agite: îi aștepta un întreg ospăț, borș, zrazî⁹, mere la cuptor ca desert; fusese pusă deoparte, în bufet, o sticlă de șampanie de import, franțuzească, și fiecare a avut dreptul la o înghițitură de spumă.

— Sunt foarte stânjenit că v-am dat atâta bătaie de cap – a spus Aleksandr Albertovici, și au râs de el, mare scofală, fie, n-au decăt să râdă, să se prăbușească universul

— Are ochii ațintiți asupra Verei, o ține de mână și n-o părăsește.

În vremea aceasta, lângă insula Gutuiev, curățau și încărcau deja vasul care îi va duce până la Stettin¹⁰, era vasul care asigura transportul călătorilor și al mărfurilor.

...însoțitorilor nu li se îngăduia să între pe chei, și-au luat deci rămas-bun în clădirea vămii, într-un pasaj îngust, proaspăt vopsit; trebuia să-ți amintești tot timpul de asta, ca să nu te atingi de pereți; oameni se perindau, trebuia să te dai la o parte, ca să-i lași să treacă; simțai nevoia s-o strângi și iarăși s-o strângi în brațe pe mama, care tremura, care vărsa lacrimi grele și care totuși surâdea, pe tata, ale cărui sărutări erau atât de puternice și dureau, să-i spui ceva important Surkăi, mai ales să nu uiți. Trebuia însă să se înghesuie într-un colț, și un om, mereu același, cu picioarele strâmbe, purtând ghetre, revenea mereu să le ceară să nu se îngrămădească aici, să nu prindă rădăcini, să

⁹ Carne tocată cu garnitură de arpacaș.

¹⁰ Azi, Szezecin (n. Ed.).

circule cât mai repede. Rămas-bun! Rămas-bun! Ai verde pe spate. Să fii fericită, drum bun, și dumitale la fel, să fiți fericiți în viață! Să scrii, să scrii cât de des o să poți, povestește tot. Și nu-ți face griji: o să curăț casa cu terebentină, n-o să mai rămână nici urmă.

Iată, pentru toată viața, fără să știi care, mirosul acrișor și blândețea mamei, pasarela aruncată cu nepăsare între pământul acesta și puntea navei germane cu două coșuri.

Vasul și-a desfăcut paramele de ancoraj după ce s-a lăsat noaptea, de parcă ar fi făcut ceva interzis. Așteptând, Vera și Aleksandr Albertovici rămăseseră să privească din cabina lor conturul Petersburgului dispărând în lentul asfințit de vară – uzina lui Kalin, fabrica lui Koenig și, departe, dincolo de casele încețoșate, vârful ascuțit al Amiralității.

Vera nu se gândise niciodată că Petersburgul arăta așa văzut din port.

— Nici eu, a spus Aleksandr Albertovici.

Verei îi părea rău că nu mai veniseră aici înainte, mirosul mării era atât de aspru că-ți venea să leșini.

— Și mie.

Ea a izbucnit în râs, i-a scos pălăria și i-a ciufulit părul.

— Mulțumesc, a spus el, sărutându-i mâna. Vera s-a prefăcut că vrea să-i răsucească gâtul.

— Și iarăși mulțumesc – i-a spus din nou, privind-o, apoi a închis ochii. Când i-a redeschis, mari și luminoși, Vera a avut impresia că lângă ea se stinge ceva, viața ei, atât de amară, atât de aspră și de frumoasă, făcută din despărțiri, din meleaguri străine și din lacrimi sărate.

Își amintea de două treziri. Prima, în dimineța sosirii la Stettin. Dormea în cușeta de sus, lungită ca într-un hamac (cabina era foarte mică) și asculta zgomotul motoarelor. „Fără întoarcere – și-a spus ea subit. – Trăiesc. Mă duc. Inima îmi bate.” Nu știa nici ea ce înseamnă vorbele, simțea însă că nici Pământul în jurul Soarelui, nici roțile motoarelor și nici ea nu se puteau opri.

— Am sosit undeva – a zis ea, aplecându-se spre cușeta de dedesubt, și a văzut că și el se trezise. I-a întins o mână caldă, el s-a ridicat să-i sărute întâi palma, apoi degetele, cu care își mângâia obrazul, era o mare în care se scălda. A fost o clipă de fericire chinuită.

A doua trezire a fost cea când au sosit la Paris. De data asta, el mai dormea încă, ea era singură și îi era frică. A ieșit pe culoar. Privea acoperișurile de țiglă ale caselor din marginea orașului, primele firme, rufele întinse în curți, mormanele de fier vechi, îi era tot mai frică. „Unde? De ce? Așteptați...” S-a trântit o ușă, trecea controlorul. Trenul cobora, mișcarea lui părea și mai ireversibilă, și mai deznădăjduită decât cea a roților vaporului. A țâșnit o inscripție: „Paris – treizeci și patru de kilometri”. Vera se ținea de bara de nichel a ferestrei. „Paris – douăzeci și nouă de kilometri”. Era ora 9. De ce te prinzi de mâner, când și el merge o dată cu tine! „Paris – optsprezece kilometri”. Iată-l pe Aleksandr Albertovici ieșind și rămânând lângă ea, abia s-a trezit, dar nu are fața adormită; totuși, Vera nu se simte încă liniștită. „Paris – opt kilometri”. „Deja?” El intră în compartiment ca să pregătească bagajele. Ea e indiferentă, ce importanță are direcția spre care se îndreaptă, totul este să fie către constelația lui Hercule. Și, dintr-o dată – un urlet, un șuiurat, zgomotul macazurilor, încă o inscripție, un peron, un tren care vine în întâmpinarea noastră. „Paris – trei kilometri.” Paris...

În pofida zilei senine de vară, totul părea albăstriu și afumat, așa i se mai pare și

acum, impresia nu s-a risipit în acești trei ani. Și apartamentul i se pare cenușiu murdar, era cel al fratelui mort al lui Aleksandr Albertovici, văduva lui plecase în Sud și i-l lăsase lui – cu toate oglinzile, tablourile și palmierii de cameră. Și Liudmila, care făcea parte din mobilier, i s-a părut cenușie (Vera nu suporta în jurul ei servitorime).

În prima lună a acestei vieți, el încă mai mergea, râdea, își cumpăra costume și diferite lucruri de prisos, invita lume. Apoi, toate acestea s-au sfârșit.

— Unde te duci? – întreba el. Nu pot să rămân acasă fără tine. O să mor fără tine. Aș face mai bine să te însoțesc.

Ea rămânea acasă. La drept vorbind, nu trebuia să meargă undeva anume, voia doar să poată privi, văzuse atât de puține lucruri în viață! Dar și starea aceasta s-a isprăvit într-o zi. A urmat un an de reclusiune, de tiranie isterică din partea lui, apoi un an de răgaz. Iar acum îi dădea voie din când în când să iasă diminețile, ca pentru a o pregăti înaintea eliberării iminente și totale de el.

Mai demult (încă în vara trecută parcă), îi citea. Rezista o pagină sau două. Cel mai adesea, citeau din Oneghin, fără să știe de ce le plăcea atât de mult textul acesta. Nu se afla în el nimic care să-i privească direct, nici strania lor relație, nici felul avid și obsedant în care, în pragul morții, avea nevoie de ea, nici dorința animalică de a o lua cu el; nimic despre ea, despre devotamentul ei rece ca piatra, pe care nici ea nu-l înțelegea, despre setea ei năprasnică de libertate. Acum, obosea după o singură strofă, însă câteodată, noaptea, când nu izbutea să adoarmă, continua să îi ceară:

— E acolo un pasaj în care se vorbește despre vârtejul unui vals...

Și Vera îi recita:

*Ca tinerețea, nebunește,
Cu freamăt dulce la urechi,
Tot valsul vifor se-nvârtește ...*¹¹

El își ridica atunci mâna slăbită, semn că ajunge, că strofa îi dăduse prea multe emoții, și ea tăcea.

Nu observa că Vera, citindu-i, ridica mereu mai mult tonul: încetase să mai audă, să mai vadă, să mai observe ceva din preajma lui, iar prezența Verei – prezența unui suflet viu, plin de căldură și de sănătate – era singurul lucru spre care năzuia, singurul lucru din lume de care voia să mai știe.

Într-un rând, lucrurile s-au petrecut așa: târziu, în noapte, Vera s-a ridicat, trezită de gemetele lui – era a treia noapte în care nu apucase să doarmă, după ultima lui hemoptizie – și, clătinându-se pe picioare, chircită, s-a apropiat de pat, așteptându-l să se trezească ca să se plece spre el, să-l înconjoare, să-l apere de tot ce îl chinuia. El însă tăcu, fără să se trezească. Lampa era aprinsă, se auzea apa curgând prin țevării și ducându-se undeva, cine știe unde. Vera a luat cartea, ca să nu adoarmă, și a deschis-o la scrisoarea lui Oneghin către Tatiana și, pentru a nu pierde firul realității și al propriei conștiințe, a început să citească, abia audibil, însă deslușit:

*De mult, când ne-ntâlni-ntâmplarea,
Eu v-am văzut înduioșarea,*

¹¹ A.S. Pușkin, Evgheni Oneghin, în românește de George Lesnea, Editura Cartea Rusă, București, 1955, p. 122 (n. Ed.).

*Dar nu-ndrăznii în ea să crez:
Mi-am înfrânt obișnuința,
Având puternică dorința
Ca libertatea să-mi păstrez.¹²*

Ce citea nu avea în mod limpede legătură cu nimic, însă faptul de a citi îi amintea ceva. Lumina care cădea pe carte, mortul întins în mijlocul încăperii, recitarea la căpătâiul lui. Era citirea psaltirii la căpătâiul bunicului. Asta era demult, demult, în copilăria ei. Într-o vreme când viața venea către ea, plutind, plină de cântece și de lumini...

Era șapte dimineăta, când s-a oprit din citit și a închis cartea. Noaptea tocmai începea să se destrame în cer, deasupra orașului; sunete, primele zgomote ale dimineții începeau să se audă prin fereastra deschisă. Brusc, Vera a întors lumina drept asupra obrazului albăstriu, angulos al lui Aleksandr Albertovici.

Nu încăpea nicio îndoială: era liberă.

PARTEA A TREIA

I

De data asta, nu simulacrul unei primăveri, ci o primăvară adevărată, plină de puteri, înflorea acum deasupra orașului, atât de diferită de acel decembrie searbăd de acum mai bine de un an, luna înmormântării lui Aleksandr Albertovici, a venirii lui Lizi de la Nisa, a lichidării acelui apartament inept și prăfos. La etajul al optulea al unui mare imobil care dădea spre un orizont plin de verdeată, undeva în afara orașului, într-o cameră mare amenajată sub o scară, cu pereții tapetați în alb, mobilată cu obiecte puține, însă strălucind de nefolosință, la ora la care soarele s-a înălțat deasupra pământului, dar nu mai sus decât acoperișurile, Vera s-a trezit, a deschis ochii fără să se miște; simțea un atât de puternic acces de fericire inexprimabilă, aeriană, acută, încât rămânea neclintită, fără să clipească, chiar fără să-și întoarcă ochii de la fereastra fără perdele, albastră ca cerul, încerca să rețină clipa aceea, să o facă să dăinuie. Și izbutea: impresia aceea extraordinară, pe care n-o mai avusese din copilărie și care îi revenea acum, puțin schimbată, dura un minut, două (sau chiar trei minute întregi? încerca după aceea să-și amintească), apoi se sfârșea cu un tremur oarecum imaginar, însă, în inima ei, foarte precis. Pe vremuri, la țară, în casa de lemn de la Okulovok, aceeași convulsie agitase patul ei de fetiță și icoana cu ramă de pâslă atârnată de un colț al patului. Acum, nu mai era nici urmă de Okulovok sau de pat cu icoană, nici măcar de Dumnezeu, era singură. Singură cu timpul care trecea, făcând din ea o ființă muritoare sau nemuritoare... ce importanță avea? În adâncul adâncului ei – și asta făcea din cele două sau trei minute (sau poate patru?) o clipă de fericire –, toată făptura ei, pe care somnul o odihnise și o destinsese, se întorcea deodată, calmă și atentă, într-o direcție unde înainte părea să nu se afle nimic: privea și vedea viața, curentul vieții, care o străbătea și pe ea, și, cu această senzație de bucurie sufocantă, lăsând în urma ei acel reflex fantomatic al ei înseși pe care și-l imaginase într-o zi, nu mai făcea decât una cu universul întreg, soarele care se înalță,

țipetele păsărilor, tot ceea ce există și va exista în veșnicie, în această clipă aproape de nesuportat – era, firește, doar o clipă, ea inventa minutele după aceea –, nu simțea cum se scurge timpul alături de ea, pentru că ea era însuși timpul, și soarele, și păsările, și universul. Din tot ce avea să trăiască, mâine, poimâine, nimic nu-i va veni din afară, totul se afla deja înăuntrul ei. Iată, exista, trăia și va continua să trăiască și după, o existență infinită. Și poate acel după era chiar acum? Atunci, a adormit din nou, s-a trezit târziu, a sărit din pat amintindu-și gândurile ei de dimineață, biruitoare, și-a amintit că era sănătoasă, liberă, tânără, fără regrete și plină de toate dorințele; a deschis larg fereastra și a plecat, în gând, să se plimbe pe acoperișurile albăstrii, în depărtările înfrunzite, prin cer, așteptând să se potolească în ea vuietul acelei fericiri fără motiv.

Se întorsese la Paris în ajun. Lizi o îndepărtase de oraș în urmă cu un an și jumătate, în același decembrie umed. Vera trimisese la Nisa o telegramă prin care o informa pe Lizi de ziua înmormântării; Lizi era văduva fratelui lui Aleksandr Albertovici și Vera n-o avea acolo decât pe ea. Lizi a sosit gata îmbrăcată de doliu, ceea ce mergea foarte bine cu părul ei vopsit, ușor ca mătasea, cu fața ei frumoasă, pe care se mai vedea urma căpătăiului capitonat din tren, garnisit cu dantele. Vera n-o mai văzuse înainte decât o singură dată. „Eu iubesc pe tine” – îi plăcea lui Lizi să spună oricui, fără vreun motiv anume: știa doar câteva vorbe rusești. „Eu iubesc pe tine” – i-a spus într-un rând Verei. Era îngrijorată la înmormântarea lui Aleksandr Albertovici, însă elegantă ca de obicei, și atât de delicată, dulce, mătăsoasă, parfumată, toată numai penișoare și agrafe, că Vera s-a bucurat de prezența ei. Lizi știa exact tot ce trebuie făcut, cât bacșiș să dea la cimitir, unde să pună foaia pe care să se înscrie cei care veniseră. Și, când s-au isprăvit toate, i-a spus Verei să nu se formalizeze și să se odihnească cât avea nevoie: a dormit patru zile în șir – se trezea zilnic spre seară, Lizi îi aducea cafea și pâine, îndemnând-o să doarmă mai departe.

În a cincea zi, când s-a ridicat, Vera a înțeles că începea ceva cu totul nou, iar când Lizi a anunțat-o că nu păstra apartamentul, că vindea mobilele, că o concedia pe Liudmila și că o lua cu ea la Nisa, s-a gândit că ar fi trebuit să refuze. Lizi aranjase totul cu o incredibilă rapiditate, luase cu chirie un mic apartament la marginea Parisului: o cameră pentru mine, una pentru tine, dacă o să vrem cândva să ne întoarcem... Din vechiul mobilier, nu era de păstrat nimic, totul era greoi și incomod, au mobilat noul apartament cu lucruri noi, cumpărate atunci. Lizi colindase magazinele, li se aduseseră acasă o sumedenie de mici cutii de carton, țigarele rusești se fumau de zor, au venit prieteni – Vera a remarcat cu mirare că cea mai mare parte a prietenilor ei erau ruși.

După două săptămâni, Lizi devenise adevărata ei familie. Pentru Vera, era foarte plăcut în aceste împrejurări să fie liberă să nu se gândească la nimic. „Ascultă – i-a zis într-o zi –, îți mulțumesc pentru tot, tot. Să plecăm așadar împreună, să trăim împreună, numai că scopul meu este să fiu independentă de tine, și voi reveni aici pentru a mă gândi ce-o să fac mai departe.”

— Bine, bine – i-a răspuns Liza, agitându-și mâinile spre ea.

— Să nu hotărâm nimic. Mai bine spune-mi cine e acesta și unde să-i trimit o scrisoare de mulțumire.

Pe masă, era un maldăr de plicuri de doliu și lista celor care fuseseră prezenți la înmormântare. Lizi era uimitoare, știa cum să organizeze totul.

Pe foaie, erau vreo douăzeci de semnături. Da, douăzeci de persoane veniseră să-și ia rămas-bun de la Aleksandr Albertovici. Erau Liudmila, doctorul, bătrâna actriță care

trăia dedesubt și câțiva francezi – cunoștințe de-ale lui Lizi și de-ale soțului ei, Jean-Claude, și mai erau vreo zece nume rusești. Le-au descifrat rând pe rând pe toate, dar mai rămânea un nume necunoscut, abia descifrabil: Daskovski. Cine putea să fie acest Daskovski, unde locuia și cum arăta – nici Vera, nici Lizi nu știau.

— N-am auzit niciodată numele acesta de familie – a zis Vera. Lizi reflecta, jucându-se cu buclele ei...

În timpul lunii care a precedat plecarea lor, Vera a primit mai multe scrisori decât primise în întreaga ei viață de până atunci, în ce o privea, scria rar acasă, dar de data asta a fost silită s-o facă și, drept răspuns, i-au venit mai multe plicuri: de la tatăl ei, de la mama, de la Surka Vențova și de la Paulina Adler, care era la Berlin. Când le-a recitat pe toate la rând, a avut impresia că vorbele „Dragă Vera”, „Vera, scumpa mea”, „Micuța mea Vera” alcătuiau un cor răsunător și, fără să știe de ce, a simțit o oarecare jenă.

Paulina Adler o invita la Berlin, ca să mai uite. Surka Vențova cerea imperios o întoarcere urgentă la Petersburg; numai părinții ei n-o chemau nicăieri. De ce? De câtăva vreme, imobilul din strada Grenelle¹³ era din nou locuit, puteai să mergi acolo, să-ți faci acte. Dar se părea că părinții ei se temeau că i-ar putea veni ideea asta. Și lucrurile au rămas așa.

Verei i se întâmpla să privească îndelung chipul lui Lizi, roz și rotund; îi plăceau la ea toate, mai ales faptul că n-a făcut niciodată aluzie la fondul relației sale cu Vera, nici la venirea acesteia din urmă la Paris. Tristă și foarte ocupată în prima săptămână, Lizi profita acum cu o bucurie liniștită și degajată de șederea ei la Paris, fără să-i fie rușine că nu e mai îndurerată, fără să se condamne că are o fire nepăsătoare, încercând doar ca prezența ei să nu reprezinte pentru Vera obligația de a se purta așa, și nu altfel. Era indiferent ce gândea ea despre Vera („Prostuța, s-ar părea că într-adevăr nu are un amant?”, se mira în sinea ei) – era alături de ea fără ipocrizie, fără constrângere. Verei îi plăcea din ce în ce mai mult, ea și viața pe care o ducea – pentru o vreme, apoi vom vedea, începea să-i fie dragă grămada de geamantane în care Lizi scutura, fără să-i pese, cenușa țigaretelor, dansând prin camere în papucii ei auriți, oferindu-i Liudmillei, care venise s-o ajute, rochiile ei fermecătoare, ieșite din modă de zece ani. Cu toate pânzele înălțate, pânzele lor cernite umflate de vânt, Vera vedea ducându-se amintirile, ultimii ani, zilele și nopțile, respirația, glasul lui Aleksandr Albertovici; noua ei existență îi umplea inima cu o pace senină, vie, de neiertat; îi plăceau rușii care o frecventau pe Lizi: prietenul defunctului Jean-Claude, baronul N., pe care Lizi îl tutuia, tânărul Maslennikov, care se ruinase într-o antrepriză teatrală; Lukașevici, care lucra cu ziua într-un restaurant, și soția lui, care făcea corsete. „Eu iubesc pe voi!” le zicea Lizi tuturor. „Eu iubesc pe voi” – le striga Lizi de la fereastra vagonului, râzând în hohote, și Vera, alături, zâmbind, își flutura mânușa până ce a dispărut și ultimul însoțitor, Lukașevici, imens, chel, cu fața colțuroasă.

Acum, era din nou la Paris. Nu tot ce i se întâmplase în acest an și jumătate fusese bine și nu simțea nevoia să-și amintească nimic. Trebuia oare să se întoarcă înapoi cu gândul, o dată ce hotărâse să meargă mereu înainte? Să nu se întoarcă în Rusia, pentru că nu era acolo nicio ființă la care să revină – erau plecați, morți, dispăruți? Poate mai târziu, bătrână, dacă va ajunge la bătrânețe, va dori să-și aducă aminte de câte ceva din Nisa aceasta monotună și pestriță, disponibilă, dar nu acum. Continua ocolul lumii, și, când pleci în asemenea călătorie, nu-ți amintești decât de ziua plecării. De ce altceva? Iar în

¹³

E vorba despre ambasada rusă, apoi sovietică.

ziua plecării ei era puntea vasului, vasul lui Sam, îmbrăcat în mochetă verde, sub pendula camerei de studiu, pe vechea canapea a Adierilor...

Parisul nu reprezenta pentru ea o întoarcere. Era departe, foarte departe de locuința unde trăise și murise un demnitar din secolul al XVIII-lea, și totul era acum altfel: dimineața asta, singurătatea, libertatea, un egoism trainic și fericit, proiecte pentru la toamnă, examenele pentru care urma să se pregătească. A sărit, s-a apucat să-și răscolească cu hotărâre valiza și a scos din ea un blocnotes. „Dragă Lizi. Încă o dată – mulțumesc. Am găsit aici totul în perfectă ordine, cu un puternic miros de naftalină. Am închis camera ta și n-o voi folosi. Salutări tuturor. Mai ales Fedei și fetelor. Cât despre K., nu-mi scrie nimic despre el și nu-i da adresa mea...”

Era moștenirea Nișei, cu consonante enigmatice, dar pe care le înțelegeau amândouă și care, de ieri, și și mai mult din noaptea asta, era pe cale să se transforme într-un colb de amintiri. Vera, gândindu-se o clipă la ce fusese, a simțit o ultimă impresie, tulbure, apoi totul s-a destrămat. Doar scrisoarea ei rămânea confuză, o ultimă urmă a vieții fără frâu pe care o trăise timp de un an și jumătate. Ce se deslușea din această perioadă era setea ei de o ființă, potolită fără scrupule și în pripă cu alții, lăsarea în seama întâmplării puțin fade, a unui joc cu aer înșelător de fidelitate. Se apăraseră de tot ceea ce putea să fie mare, adevărat, refuzase până și aparența unei complexități, oricât ar fi tentat-o. Dar astăzi, iată, trezirea. Ziua care începe, spiritul ei hotărât, soarele strălucitor al Parisului, goana ei fără răgaz, fără oprire, pe acoperișurile orașului – și inima ei, în care simțea, ca un cântec ușor de clopoței, fericirea.

II

La o săptămână după întoarcerea Verei la Paris, s-a auzit soneria de la ușă. Era o zi plină de vânt, ferestrele de la cameră și de la bucătărie erau larg deschise și aerul răscolea niște file, iar pe flacăra sfârâia o omletă din patru ouă.

Vera se pregătea să mănânce de prânz, tocmai își tăia pâine și, auzind soneria, s-a îndreptat, cu cuțitul în mână, spre ușă. Omul care se găsea în fața ei îi era absolut necunoscut și zâmbea.

Luată de un nou curent de aer, o foaie veche de ziar, hârtia în care fusese ambalată brânza, un plic și-au luat zborul prin bucătărie... Omul a făcut un pas în vestibul, ușa s-a trântit cu zgomot în spatele lui; a prins plicul din zbor, continuând să zâmbească, i l-a întins Verei, a aruncat o privire rapidă asupra cuțitului pe care Vera îl mai avea în mână și a spus, ridicându-și pălăria:

— Bună ziua, Vera Iurevna, în sfârșit te-am găsit. Era scund, mai curând slab, îmbrăcat cu grijă. Trebuie să fi avut spre șaizeci de ani. Avea o mustață cenușie, tăiată ca o perie, și sprâncene groase, tot cenușii, tunse la fel. Se uita la Vera cu ochi căprui, de o vivacitate excesivă datorită emoției, iar zâmbetul – care lăsa să se vadă dinți încă sănătoși – era și el o simplă consecință a marii agitații de care era stăpânit.

Vera s-a dat puțin înapoi, privindu-l fix.

— Sunt Daskovski. Îți întâmpini pe toți necunoscuții care bat la ușa dumitale cu un cuțit?... Dumnezeuule mare, în sfârșit! Dar unde ai fost plecată atâta vreme? Lasă-mă să te privesc puțin, puțin mai bine – graseia puțin și, după ce i-a sărutat mâna, a condus-o din proprie inițiativă în cameră, spre fereastră, la lumina zilei. – Ți se pare amuzant? Un bătrân imbecil care apare așa deodată... nu bănuiești de ce? Doar ca să te văd, atâta tot.

Doamne, cât poți să semeni cu ea!

S-a întors brusc, și-a șters iute ceva de pe obraz și s-a lăsat să cadă pe un scaun.

Abia atunci i-a spus Vera „Vă rog să vă așezați.”

— Mănâncă, te rog, mănâncă, o să mănânc și eu, ca să nu te simți jenată – și a înhățat o coajă de pâine, a sărat-o și s-a apucat s-o mestece cu sârg. – Foarte bună. – A tăcut brusc, și când a reînceput să vorbească tonul era cu totul altul: – După înmormântare, am trecut pe la vechiul dumitale apartament, unde mi s-a dat această adresă. Am venit aici o dată pe lună, de paisprezece ori. Astăzi, mi s-a spus jos că te-ai întors.

— Mă duc să închid fereastra – a spus Vera –, bănuiesc că vă temeți de curentul ăsta oribil care face totul vraiste.

„Ieri, m-a vizitat unul dintre vechii tăi logodnici – i-a scris a doua zi Vera mamei sale –, erau patru cu totul, nu-i așa? Cel care a venit mi-a cerut să-mi desfac părul și să mi-l aranjez cum făceai tu pe vremuri. Nu mai înceta cu «ah!»-urile, se învățea în jurul meu, l-au apucat toate stările, îmi atingea obrazul și m-a plictisit atât de tare cu amintirile despre pieptănături, încât azi-dimineață m-am dus la coafor să-mi scurtez părul (din fericire, acum așa e moda). A stat multă vreme și a vorbit tot timpul... Ce face acum? – habar n-am, se pare că scrie la ziare. Trebuie să-ți spun că bine ai făcut, tata e mult mai interesant... Să vedem acuma dacă n-or să se arate și ceilalți, rând pe rând...”

De fapt, nu totul se petrecuse întocmai așa.

— Anii trec – spunea Daskovski mușcând dintr-un măr de care nu avea niciun chef – și începi să simți dulceața a ceea ce nu a avut loc sau – cum spune Lermontov? începi să ocolești obstacolele, să nu le mai iei pieptiș; eviți chiar și să mai aprinzi focul, deși este o activitate formidabilă, și toate astea pentru că ne-a fost de ajuns, pentru că suntem obosiți și bătrâni. Anii trec și ne spunem: cutare lucru putea să fie și n-a fost (și, spunându-și ca pentru sine: Doamne, mulțumescu-ți!). Și începi să consideri o desfătare simplul fapt că ceva anume n-a avut loc.

Dar, cât ești tânăr, poți să înțelegi asta? E vârsta la care îi smulgi vieții fiecare bucățică. Și ce plăcere să fie aceea de a te bucura că ceva n-a fost, că ai pierdut ceva? E vremea când dai năvală... pentru harul unei singure clipe, din curiozitate, din pasiune ești gata să transformi în destin întâlnirea cea mai neînsemnată.

...încă puțin, lasă-l mai pe frunte și ridică-l deasupra urechilor. Dă-ncoace, să te pieptăn eu. Să nu-i crezi pe cei care-ți spun că un îndrăgostit respins nu-și aduce aminte decât de bunele maniere și de caracterul vesel al iubitei. Amintirile devin atât de fizice: şuvița asta, uite, deasupra tâmpiei, pieptul bine încorsetat, picioarele, iată ce-ți aduci aminte. Făptura ei proaspătă, din care emana atâta bine...

Vera a făcut un pas într-o parte, dar n-a plecat ochii.

— M-am întors la Petersburg după cinci ani de la căsătoria ei – a spus Daskovski; a împins tacâmurile, a luat scrumiera cu el și s-a așezat într-un fotoliu. – Cred că aveai vreo trei ani pe atunci. Acuma, ascultă-mă foarte atent; știam că tatăl dumitale nu era acasă; am sunat. Servitoarea mi-a spus să mă duc în sufragerie – era, după părerea mea, singura cameră „de primire”, trăiați destul de modest. Mi s-a părut un loc întunecos. Dacă țin bine minte, în stânga se afla un bufet și, în dreapta ferestrei, încă o masă.

Imaginează-ți, stăteam acolo în picioare, cu paltonul pe mine, cu melonul în mână. S-a auzit foșnetul rochiei între uși, a intrat. Dumneata, bineînțeles, n-ai remarcat niciodată desenul minunat, gingaș, mobil, al chipului ei. A roșit și, la început, părea gata să

zâmbească, să-mi întindă mâna, să mă invite să șed. Era dispusă să facă tot felul de gesturi amabile. Dar, văzându-mă, au năpădit-o niște bănuieli și subit a cuprins-o panica. Totuși, cu un glas tremurat, mi-a răspuns că este fericită: avea tot dreptul să nu răspundă la această întrebare îndrăzneță și, ca la teatru, să-mi arate ușa cu degetul; dar îi rămăsese proștețimea, și o să și-o păstreze până la bătrânețe, câtă vreme la dumneata nu e deloc de observat. La urma urmei – ce înțelegi dumneata din toate astea! îi tremurau buzele, ochii îi străluceau... de lacrimi... oare de care? De milă, bineînțeles de milă! M-a rugat să plec, m-a rugat așa cum ceri un serviciu unui prieten intim și credincios, spunându-i, fie ce-o fi, „Să nu te superi, te rog.”

Dar eu n-am plecat și am început s-o implor. Nu trebuie să implori niciodată pe nimeni. Dar în clipa aceea nu eram în toate mințile, i-am propus să plece în străinătate, cu dumneata. Eram bogat, Vera Iurevna. Dar ea mi-a răspuns: „Pentru numele lui Dumnezeu, pleacă, pleacă imediat de-aici. Nu vreau nici să te văd, nici să te aud...” Nu te uita așa la mine, fii mai bună. Dă-mi mâna dumitale.

Dar Vera nu i-a întins-o și s-a mutat de pe scaun într-un fotoliu, alături de el.

— E un lucru care o să te surprindă, Vera Iurevna, când o să vii la noi – a continuat Daskovski. – „La noi”, pentru că sunt însurat. M-am căsătorit în timpul războiului. Moghilev, spitalul, o infirmieră; mă izbea cu cotul ca să mă respingă... Ceva foarte rezonabil în privire (asta i-a rămas până acum). O să te mire ceva: seamănă puțin cu ea. Evident, nu e deloc același lucru, și totuși este ceva, cât de puțin... Când mi s-a spus că ești la Paris (soțul dumitale tocmai murise), am fost la înmormântare, să te văd, am și semnat. Eram foarte bucuros să te urmăresc cu privirea. Și mi s-a părut că doamna de lângă dumneata, cu mânuși negre de tul, cu unghii argintate, m-a remarcat.

— Nu, Lizi nu v-a văzut.

Daskovski a tăcut, continuând să fumeze; fuma aproape fără întrerupere, țigară de la țigară, odaia era plină de un fum stătut.

„Mai vorbești, spuneți mai departe” – ar fi dorit să-l roage Vera, dar se temea să-și trădeze curiozitatea, nu una privitoare la vechile lui sentimente pentru mama ei, ci la imensa experiență – în comparație cu a ei – a iubirii și a suferinței care fusese a ei și pe care încă o ignora. Din ceea ce spunea el, fie că se referea la mama ei sau nu, ea alegea ceea ce îi trebuia, ceea ce corespundea unor gânduri secrete care îi rămâneau ei înseși obscure, temându-se tot timpul ca el să nu vadă o trăsătură de infantilism în tensiunea sub care își ascundea aviditatea; pe de altă parte, nu voia să fie considerată nici femeia în întregime adultă și expertă care nu era.

— Pot să vă întreb ceva? – a zis. – Spuneți că eu îi semăn, că solia dumneavoastră îi seamănă... Ați întâlnit și alte femei și în fiecare dintre ele era poate ceva din ea. N-au putut-o înlocui? Să existe oare ființe unice?

El i-a aruncat o privire mirată, din cât i s-a părut ușor disprețuitoare, iar ea n-a înțeles pentru ce anume merita disprețul: faptul că ea, Vera, îi puna o asemenea întrebare, sau acela că, se putea, în general, întreba așa ceva.

— S-o înlocuiască? – a răspuns el răspicat, cu o seriozitate neașteptată pe chip. – Îți dai seama ce întrebă? Crezi că omul e ca un fir de iarbă sau ca o cochilie? Bine, dar dumneata nu meriți să ți se vorbească!

— Atunci de ce stați de vorbă cu mine?

— Drept să-ți spun, pentru că te privesc. Nu poți să-ți închipui ce plăcere intensă îmi face asta. Nu-ți atinge părul! mai rămâi așa.

Vera și-a lăsat mâna la loc.

— Bine, și dacă acum o s-o revedeți? Vreți să vă arăt o fotografie? Are părul aproape complet alb.

— Arată-mi. Alb?... Copilă ce ești! – iar Vera a avut impresia că îi spusese „Sărmană copilă fără minte...” – îți închipui că tinerețea înseamnă ceva? Ești poate mândră că ești tânără? Bineînțeles, așa e firesc, nu-mi fac iluzii în ce privește inteligența dumitale. Dar tinerețea a supus vreodată pe cineva? A împiedicat vreodată ceva? Sunt lucruri pentru care ți-ai da, fără să șovăi o clipă, întreaga tinerețe. Ce e, te-ai supărat?

Ea sărise, făcând să-i trosnească în mâini cutia de chibrituri.

— Ce lucruri? – a întrebat ea, avid, din celălalt colț al odăii.

— Scuză-mă, n-o să mai spun nimic. Voiam doar să spun că nu ai nevoie, când ești bătrân, de toate scânteierile, de toate clipele de așa-zisă nebunie, vrei doar să durezi. Ai mai auzit cuvântul acesta, pisicuța mea? Să durezi. Reține-l. Nu vrei decât un lucru: trăinicie, fidelitate, fericirea de astăzi să fie și fericirea de mâine, de poimâine. Vrei ca aceea care este alături de tine să rămână veșnic a ta, să n-o împărți cu nimeni, nici în viață, nici în vis, și ca tot ce vrei tu să vrea și ea. Oare tinerețea năzuiește la asta?

Vera stătea în picioare, cu brațele încrucișate pe piept, nu se uita la Daskovski. Se temea să nu-l întrerupă.

— Dar să te ferești de toate aforismele de după război despre înșelăciune, gelozie, pasiune și tot restul – a spus el, strivind în scrumieră încă un muc de țigară. Aruncă-te în tot ce dorești, indiferent unde, indiferent către cine.

A ridicat ochii: ea îl privea.

— Sau rămâi liniștită, așteaptă ce ți-e scris.

— Nu, vă rog, nu-mi mai vorbiți așa. – Apoi, respirând din nou normal: – Spuneți-mi, dacă puteți, spuneți-mi adevărat: ce trebuie să fac?

Daskovski s-a ridicat fără grabă, și-a pus mâinile în buzunare, și-a înălțat umerii și s-a îndepărtat și mai mult, ducându-se în colțul cel mai retras al încăperii, de unde a spus, cu o expresie de bătrân cu chipul trist:

— Să îmbătrânești.

Vera era gata să-i smulgă acest cuvânt din gură. Așezată în diagonala camerei, îl fixa drept în ochi. „Mai spune, mai spune” – voia să-l roage să nu cumva să plece, să rămână, să-i explice, s-o învețe.

— Nu plecați – a murmurat ea –, mai stați. E încă devreme...

S-au uitat în același timp pe fereastra mică a odăii. Se mișcau prin fumul care năpădisese camera ca și când ar fi fost sub apă. Fiecare dintre pașii lor stârnea vârtej deasupra lor. De cealaltă parte a ferestrei, aerul începea să se întunece. Un nor plutea în direcția lor, la început roz, apoi purpuriu, iar zborul lui nu s-a întrerupt decât când a încetat să mai fie ziuă. După aceea, niște mici lumini fugare au strălucit pe dealurile care se vedeau în depărtare, iar cerul a devenit mai întunecat și mai dens. S-au învățit multă vreme prin cameră, fără țel, fără să se jeneze unul pe celălalt, fără să atingă vreuna dintre rarele mobile. Daskovski vorbea, și Vera avea senzația că se apleacă peste un pârlăuș care curge aproape de fata ei și că aspiră cu buzele din el răcoarea lui arzătoare. Asculta. Despre ce vorbea? Despre iubire, despre fericirea pierdută, despre ceea ce este de neînlocuit, despre amintiri, despre puterea unei ființe asupra alteia, despre anii duși. Îi vorbea acum fără condescendența agresivă de la început. Se așezase la loc în fotoliu, cu o ceașcă de ceai în mână, lăsând să treacă, în uitare de lume, ceasurile lungi ale acestei

conversații, revenind din când în când la țelul vizitei sale:

— ...și, acolo, ceva alături de gură și ceva în jurul frunții; privirea este însă cu totul alta, acum văd bine, a dumitale nu are nimic de a face, iar mâinile îmi sunt cu totul necunoscute. — Și, luând în mâinile lui aceste mâini străine, le examina și le îndepărta de el.

Când Daskovski și-a stins ultima țigară, s-a ridicat; prin fum și întuneric, nu se vedea nimic din odaie. Și-a scos ceasul din buzunarul vestei: era șapte.

— Când o să mai vin, a zis el trecând în vestibul, unde Vera aprinsese lumina —, va trebui să punem un ceas deșteptător, ca să nu mai dureze atât. — Ea s-a străduit să suradă. Data viitoare nu eu, ci dumneata vei povesti tot felul de lucruri interesante.

Vera a dat din cap, consimțind. Nu putea să-i povestească nimic care să prezinte vreun interes, viața ei i se părea acum o înlănțuire de erori confuze datorate întâmplării. A închis ușa în urma lui, a rămas o clipă nemișcată, apoi s-a întors spre fereastră; n-a deschis-o nici acum, s-a așezat în fața ei în întuneric și a privit la stele de mult neprivite, uitate. Se gândea, cu mâinile așezate pe genunchi.

Ceva ieșea încet și pașnic la suprafață din adâncul spiritului ei răvășit. Era conștiința faptului că nu mai era ființa aceea înfometată care tremurase cândva de un sentiment atât de acut pentru Aleksandr Albertovici; în lunile din urmă, se săturase, grosolan, în pripă — o făcuse cum nu trebuie și, când își amintea, ceva din ea începea să geamă; dar până la urmă își potolise vechea foame, acum îi stătea în puțină să-și tragă sufletul, să reflecteze puțin, să aleagă...

III

În aceeași zi, seara târziu, a trecut pe la ea Liudmila. A golit scrumiera de mucuri de țigară, a aerisit odaia și i-a spus că nu o sfătuiește să se încurce cu un bărbat însurat. Vera i-a ascultat calm cuvântarea. Același lucru peste trei zile; încă trei zile, și Liudmila a întrebat-o dacă era vorba de Daskovski, la care Vera i-a răspuns că nu, adăugind că îi trimisese o scrisoare prin care o invita a doua zi.

— Și, te duci?

— Da.

— Să-i vezi nevasta?

— Exact. Dar nu se petrece nimic în legătură cu el. La prima întâlnire, mai că nu m-a tratat de imbecilă.

Liudmila a râs scurt. Zâmbetul ei avea acum ceva foarte trist: îi descoperea gingiile negre și știrbe și o îmbătrânea cu ani.

— Cu atât mai rău pentru dumneata. Ai un fel uluitor de a-ți face singură necazuri.

Vera a fost cuprinsă subit de un acces de râs, fără motiv.

— Te asigur că i-ai plăcea mai mult decât îi plac eu.

În ziua aceea, Vera era într-o dispoziție voioasă: primise o scrisoare de la Lizi.

Citind-o, Vera a simțit limpede lipsa ei totală de dorință de a se întoarce la Lizi: totul era minunat acolo, în frumosul Sud, însă Vera — uite! — nu mai voia să se ducă acolo, și s-a felicitat de reacția aceasta. Da, îi era profund indiferent să știe cine îi transmitea ce, inclusiv tot ceea ce Lizi ea însăși revărsa în scrisoarea ei. Până și în postscriptum: „Cât despre K., cum mi-ai cerut, nu-ți scriu nimic”, care n-a supărat-o pe Vera, ci, dimpotrivă, a bucurat-o. Și-a petrecut ziua făcând tot felul de treburi prin casă, a

forfotit toată ziua cu șorțul pe ea, cu o basma pe cap, a făcut baie înainte de a se culca, însă, o dată întinsă în pat, a simțit că nu poate și că nu vrea să adoarmă. Și, pentru întâia oară, în tăcerea și în întunericul nopții, a avut senzația înălțimii la care se afla deasupra pământului (la etajul opt) și a norilor prin care înainta, în noaptea aceea, a fost furtună.

Furtuna venea de departe, dinspre est, dinspre nord-est, din locul unde odinioară vuietul ei o asurzise deja pe Vera. În vremea aceea, dacă te duceai în grădină și te ascundeai acolo ca să privești – ceea ce ea făcuse într-un rând, ca să-și pună la încercare curajul –, casa de vară, cu pereți de scândură, părea să se ilumineze, parcă luată de un brusc fior. Întâi, se rostogoleau cu zgomot prin cer, ca pe o suprafață rigidă, niște mari sfere de fontă, apoi foi de fier tremurau într-un vacarm asurzitor și, până la urmă, cineva sfâșia în nori o uriașă pânză de șaten. Casa tremura din nou în lumină, cineva care alerga pe câmp în trap mărunț era ucis, un plop se prăbușea, tocmai acela și nu altul.

Furtuna cobora peste Paris, venită drept din pădurile petersburgheze, unde, nu încape îndoială, deși e greu de crezut, casa cea veche se mai înalță încă, întreagă, intactă și acoperită de scânduri, cu balustrada șubredă a pridvorului.

Aici însă, sfâșierilor cerești le lipsea tăria sunetului, fulgerele erau rare și prea scurte, se simțea ceva meridional, diferit, amintind în același timp coasta mediteraneeană, micile magnolii stufoase din grădina vilei lui Lizi, la marginea orașului, aproape de drumul care se avântă spre Beaulieu.

Acolo, în Sud, ferestrele erau închise din timp, iar aerul sufocant, istovitor, tânjea în camere, în timp ce un vânt proaspăt se agita peste mare și peste oraș, însoțit de o ploaie parfumată și caldă. Acolo, tunetul nu bubuia în tăcere, ci pe fondul freacății neîncetate al mării, al zvonului confuz de automobile și al ecoului neîntrerupt, undeva, în munți. Toate zgomotele acestea continuau după ce furtuna trecea, iar Vera deschidea larg ferestrele.

— Te înăbuși aici ca într-un submarin – spunea ea, și un parfum de magnolii și de rododendron, de care nu te saturai niciodată, pătrundea din grădină în odăi. O dată, tocmai în timpul unei astfel de averse, Vera a zărit o siluetă cunoscută alergând pe stradă, cu gulerul ridicat. S-a repezit în grădină, a deschis portița și a izbit-o o împroșcătură de apă aproape rece. Karelov traversase grădina, urmând-o, și se năpustise în casă. Și-roia și picura ca și când i s-ar fi vărsat pe cap găleți de apă.

— Hotărât lucru, nu pot – a mormăit el, scoțându-și haina care îi rămăsese lipită de spate și de brațe –, nu pot să mă plimb cu o umbrelă!...

Vera s-a așezat pe pat și a aprins lumina. Totul era calm, furtuna încetase de mult. „Și nu m-a omorât – s-a gândit ea zâmbind –, deși locuiesc la etajul al optulea.” Și, brusc, și-a reprezentat foarte distinct contorul electric de la intrare, dinspre care venea iute un fulger care străbătea toate firele până la lampa ei mică de noapte, ca s-o ucidă. După aceea – tenebrele.

Totul se prăbușește în clipa aceea: vechea casă de vară, undeva, acolo, în nord-est, păstrată până acum prin cine știe ce minune, rododendronul din grădina lui Lizi, drumul spre Beaulieu, nu mai rămâne nici măcar un singur petic albastru de mare; clipa aceea în tenebre face praf Parisul și pe Daskovski, mormântul lui Aleksandr Albertovici, piatră albă în cimitirul Pantin, pe scurt tot ce a fost, tot ceea ce a străbătut inima, întreaga amintire și întreaga uitare, toate pier fără să lase o urmă, universul se surpă.

Dar sub abajur, becul răspândește o lumină caldă și clară, Calea Lactee, pură și luminoasă, străbate cerul curat. Poate că un înger cutreieră, în mijlocul nopții, întinderea

cerului? Nu poate fi văzut și nimeni nu-l aude. *Pianul era larg deschis și coardele-i vibrau... Nu este o romanță țigănească, sunt versuri de Fet cântate de Surka Vențova ca o romanță țigănească. Mai cânta și: Te așteptam, dar niciodată nu veneai.*

Vera a sărit din pat, a rămas nemișcată, cu picioarele goale, în mijlocul odăii. Cineva urca scara (de ce n-a luat ascensorul?). Cineva se oprea pe palierul ei. Urma să se audă soneria. Tăcere. Undeva departe, un claxon. Sub lampă, ceasul dă socoteală de trecerea secundelor. Trece un minut. Vera nu se clintește, are impresia că, dincolo de ușă, aude o respirație.

Și-a ghemuit picioarele sub ea, tensiunea i-a răcit, sub cămașa de noapte, trupul întreg. Brusc, aude o mișcare. „N-are rost să reacționez așa – s-a gândit – bine, să-mi închipui că este un nebun sau doar un bețiv, a greșit etajul, când o să încerce să bage cheia în broască, își va da seama că nu este a lui, ce rost are să îmi pierd cumpătul în halul ăsta.” Însă nimeni nu s-a atins de ușa ei. S-a mai scurs un minut. A înțeles că nu e nimeni pe scări. S-a apropiat de ușă, și-a stăpânit frica și a deschis-o. Palierul era întunecat și pustiu, ceva strălucea în cabina ascensorului.

S-a întors la ea, și-a îmbrăcat halatul și a fumat una dintre țigările pe care le uitase Daskovski, ea, nefiind fumătoare, nu avea în casă. Frânturi de versuri au început din nou să urce la suprafața conștiinței: „Numai că nu sunt deloc versuri, Dumnezeu știe ce sunt – s-a gândit. Te așteptam cu o sete zănatică de fericire.” S-a îndreptat spre masă, unde rămăseseră uitate o pilă de unghii și o forfecuță curbă. „Te așteptam – a zis cu glas scăzut, și sufletul i s-a umplut de emoție –, dar tu, tu...” și Vera și-a înfipt subit foarfecă în braț, la înălțimea cotului. După aceea, și-a înfășurat brațul cu un fular și a stins imediat lumina. „Răsuflă, răsuflă cât mai poți.”

IV

Când a plecat Vera de la Daskovski, era miezul nopții: nimic din seara aceea nu se petrecuse după așteptările ei. Întâi de toate, nu se simțea bine în rochia ei nouă de mătase, cu micul șirag de perle al lui Lizi la gât, palidă și cu părul scurt. Apoi, a fost surprinsă că Daskovski și soția sa locuiau pe o stradă zgomotoasă din centru, într-un apartament mic și neaerisit; și nu fusese invitată singură, mai erau și alții: un bătrân, Maslennikov, și un bărbat venit din Lituania sau Letonia și care vorbea rusește foarte stricat. Dar cel mai tare a uimit-o nevasta lui Daskovski: se aștepta să vadă o persoană tânără, semănând cu mama ei într-un fel frapant, imediat vizibil, și a dat peste o femeie cu păr cânepiu, foarte ridată, în agitație permanentă, una dintre cele cărora li se spunea la Petersburg, în ultimii ani, „cetăncuțe” – cât despre minte, în ochi i se vedea tare puțină.

— Am cunoscut-o pe Vera Iurevna uite-așa – le-a spus Daskovski soției sale și invitaților, coborând mâna și apucând de pielea cefei o pisică tigrată care o ștergea cu pași de catifea. – Nu-i așa, Vera Iurevna?

Dar au lăsat-o curând în pace; s-au apucat să discute politică, situația din Rusia; și în această materie, Daskovski s-a dovedit un orator inteligent și fără o apartenență constrângătoare. O pisică îi moțâia pe genunchi, alta mergea pe masa de ceai, o a treia se freca de picioarele Verei. „Câte aveți?” a întrebat-o pe doamna Daskovski, dar în aceeași clipă a zărit o altă pereche de ochi galbeni și strălucitori care o priveau prin ușa întredeschisă.

Și-a luat rămas-bun la unsprezece. Abia atunci a băgat de seamă cât de limpede și

de proaspătă era noaptea de aprilie, cât de liniștite și pustii erau străzile. A mers destul de mult, n-avea chef să întrebe pe unde s-o ia; o călăuzea instinctul, a dat brusc de o răspântie, mare cât o piață; în fiecare dintre cele patru colțuri ale ei, țâșnea câte un havuz tăcut și cenușiu.

Nu puteai să spui dacă erau vii, păreau făcute din sticlă și se înălțau în acel loc nu ca niște fântâni, ci ca niște monumente înălțate pe locul unor vechi havuzuri.

Scaune ușoare de fier se aflau, pilcuri, în jurul copacilor. Vera le-a ocolit fără să se hotărăscă să se așeze. „Măine dimineată, să zicem, sună cineva la ușă, – își spunea ea timid – primesc o scrisoare...” în același timp însă, a înțeles că e cu neputință, pentru simplul motiv că avea acum, despre starea de lucruri, o reprezentare atât de limpede. Nu se va întâmpla. Să mă gândesc la altceva. Să iau un taxi. E târziu.

Mașina mergea, mergea, iar ei îi treceau prin cap tot felul de fleacuri. De pildă, câte persoane putea să invite la ea (în funcție de numărul scaunelor și al fotoliilor) – ar fi să-i invite pe toți cei în măsură să-i spună ce poate face, cum să acționeze într-un caz ca al său. Vor fi aici Liudmila, în fața ei Lizi, alături de Lizi fantoma Surkăi Vențova și umbra Paulinei (o, Paulina, și ea, ar putea să spună fel de fel de lucruri!); să n-o uite nici pe actriță, vecina de odinioară, și poate – cu ce să fie ea mai rea decât alții? – soția lui Daskovski. Ei, dragele mele, ia spuneți-mi mie acum cum vedeți voi toate astea, sfătuiți-mă. Fiecare dintre voi a trecut prin multe, ați fost bine zdruncinate, totuși ați supraviețuit cu toatele, într-un fel remarcabil, eu sunt însă proasta proastelor și nu reușesc... Dintre voi, una a suferit din cauza soțului ei, cealaltă – a amantului, una a fost rănită de un băiat de două ori mai tânăr decât ea, cealaltă de gelozia față de o slujnicuță frumușică, a treia a suferit pentru mai nimic, în mare pentru bani. Sunteți toate inteligente și descurcărețe. Eu însă, eu ce să fac? Spuneți-mi.

Taxiul s-a oprit. Vera a ieșit și a plătit; trebuie să continuu încă puțin, să depășesc terenul acesta viran, s-o iau într-acolo... Și dacă m-aș întoarce cu totul spre trecut? Până la capăt, în ziua plecării? Să mă întorc până la Sam? N-ar însemna să fiu cea mai inteligentă și cea mai șireată dintre toate?

O clipă chiar s-a oprit. Și, brusc, o pală de vânt năvălaș și primăvăritic, aproape ca o mângâiere, a venit de pe terenul viran, a învăluit-o și-apoi s-a dus mai departe, nu fără a fi făcut ca inima Verei să zvâcnească puternic. A simțit că simplul fapt de a exista și de a fi părtașă la ce se întâmpla în jurul ei este o minune, că în gândul că este unică se află atâta forță, încât a izbucnit într-un râs interior, râzând de ea însăși și de tot, și chiar de planta care înflorise pe aici, prin preajmă și care răspândea un parfum atât de plăcut.

Fără să înceteze de a trăi bucuria aceasta fără nume și izgonindu-și din închipuire toate fantomele și toate umbrele, a sunat, a intrat și a reușit să manevreze fără prea mult zgomot grilele ascensorului. Sosind, lent, la ultimul etaj, a văzut pe palierul ei silueta neagră a unui bărbat. Timp de o fracțiune de secundă, Vera n-a fost pe deplin sigură de identitatea lui. Parcă cineva ar fi izbit-o puternic în piept; ascensorul s-a oprit, ea a ieșit, în timp ce silueta rămânea perfect indiferentă, nemișcată. Pe fața lui, era zugrăvită, cu oarecare artă, plictiseala așteptării. Era Karelov.

— Bună ziua – a spus ea, în timp ce ascensorul începea să coboare. – Bun venit. Gata să mă sperii.

Karelov și-a ridicat pălăria.

— Bună ziua. Am trecut, cam târziu, dar voiam să fiu sigur că te găsesc. Ai fost undeva?

Ea a început să respire normal și l-a lăsat să între primul pe ușă.

— De câtă vreme aștepți?

— Cam de cinci minute.

A văzut praf pe paltonul lui și a înțeles că petrecuse mult timp șezând pe scări.

— Cam de cinci minute – a repetat Vera. Și când ai sosit în Paris?

— Acum trei zile.

În aceeași clipă, un bilet de tren i-a căzut din mână pe paltonului, pe care mâinile sale șovăielnice încercau să-l agate în cuier. Vera s-a aplecat și l-a strâns în mâinile ei.

— Ce face Lizi?

— Ți trimit salutări – a răspuns el, scurt.

A privit-o brusc, cu gândul să-i spună ceva, chipul i s-a metamorfozat, s-a dat un pas înapoi și a răsturnat, cu mare zgomot, un scaun.

— Ce-ai putut să faci cu dumneata! Ce monstruozitate! Ți-ai scurtat părul. Și ce-i cu rochia asta? Nu-ți stă bine deloc.

Ea însă se dusesse val-vârtej în bucătărie, deschisese fereastra și se uita la biletul de tren: fusese vândut la Nisa cu o zi înainte... Atunci, s-a rezemat de perete, a respirat adânc și a strigat:

— Ei bine, toată lumea zice că mă prinde de minune.

— „Toată lumea”, adică cine? Vera s-a întors în cameră.

— De bună seamă cei cu care ieși noaptea?

S-a așezat în fața lui și, fără să spună nimic, a început, cu un creion mare și albastru, să sublinieze ceva dintr-un ziar uitat pe masă.

— De ce ai venit? – a întrebat, fără să ridice capul.

— Cu treburi. Am obținut un post.

— Și asta e tot o minciună...

— Nu, e adevărat. Poți să mă situezi definitiv în categoria descurcăreților, a celor care știu cum se fac treburile – ca în ziua, îți aduci aminte, când te-am învățat cum se lipește un timbru pe un plic. Mi-am găsit un post de cartograf.

A, da, ziua aceea! Vera nu și-o putea aminti fără să râdă. Ieșeau de la poștă, Karelov linsese un colț al plicului pentru a lipi timbrul. Ea a rămas mută. Treaba asta o făcea de fiecare dată să se întrebe: cum e bine, să-ți umezești degetul cu salivă sau să duci timbrul direct la gură? Și acum, brusc, totul devenea atât de simplu: ajungea să umezești plicul. Rămăsese cu gura căscată, privindu-l cum strecoară scrisoarea în cutia poștală. Ea, care tare ar fi vrut să știe cui îi era adresată scrisoarea, după asta nici nu s-a mai gândit la ea.

— Ia te uită ce simplu era! – a spus în sfârșit. – Ce bine trebuie să știi să te descurci în orice situație...

Acum, râdea de această amintire, continuând să-și plimbe creionul pe pagina de ziar.

— Nu te mișca. Am început nasul.

— Cum?

— Am început să-ți desenez nasul. Trebuie să fac ceva, altfel adorm. De obicei, mă culc devreme.

— Ascultă – a zis el după o lungă tăcere nehotărâtă – chiar nu înseamnă nimic pentru dumneata?

— Pentru mine? Te ador. Mai ales când minți mă simt plină de inspirație, întreabă-mă ceva, indiferent ce.

Karelov n-a stat să se gândească decât o clipă.

— Te însoțea cineva?

— Da.

— Unde ați fost?

— La restaurant.

— Numai voi doi?

— Da.

— De câte ori?

— Era a zecea oară. Stai, ajunge, nu mă mai întreba nimic. Am face mai bine să tăcem.

Vera și-a pus coatele pe masă și a rămas mult timp așa, cu fața în palme. El stătea, în fața ei, de cealaltă parte a mesei. Nu avea nevoie să-l privească pentru a-i vedea chipul, îl purta în ea, mergea cu el în gând, îl târa peste tot: o gură veselă, mereu veselă, ochi gânditori, o frunte înaltă, netedă și tânără sub un smoc de păr cărunt. („De când aveam douăzeci de ani, jur pe ce vrei – i-a spus într-un rând, nu e semn de bătrânețe.” Și i-a arătat pașaportul: era născut la 8 august 1891, la Saratov, ținea minte Vera.)

— Și Fedea m-a rugat să-ți transmit salutări – a spus Karelov fumând – a zis așa: Salut-o pe mica mea Verocica. De ce ai făcut asta?

— Ce anume?

— De ce ai nevoie de el?

— A! Despre asta e vorba – și-a întins brațele pe masă și le-a reunit foarte departe de ea. – Uite, să-ți spun, în viața mea s-au petrecut foarte puține lucruri, dar toate au început într-un fel ciudat: prietenia, dragostea, întâlnirile, toate cuvintele acestea nu corespund de fapt cu ceea ce am trăit alături de oamenii care, ca să zic așa, au căzut de undeva peste sufletul meu: întâia oară, a fost cineva sub un copac, culcat în zăpadă... A doua oară, a fost o eroare, am luat pe cineva drept altcineva... Cât despre Fedea, era pentru sănătate și ca să-mi dovedesc că nu e deloc greu să trăiești pe pământ. Trebuie să existe oameni și femei de felul acesta, care ne vin în întâmpinare pe drumul nostru în lume. Cu ei nimic nu e ciudat sau rușinos, nu-și amintesc nimic și nu vorbesc despre asta cu nimeni. Sunt convinsă că, înaintea mea, s-a petrecut ceva între tine și Lizi și că totul a avut acordul ei.

— Vrei să spui că faptul de a mă fi întâlnit într-un fel atât de obișnuit este regretabil? – a spus Karelov cu un glas greu, – La niște prieteni. Cu totul convențional. Te-am însoțit de două ori acasă. Apoi, m-a invitat Liza. Vai, ce banal, nu-i așa?

— Da. Și tocmai asta e bine.

— Ce e bine?

— Tot.

Karelov a privit-o îndelung pe Vera.

— Când ai inventat asta, acum, pe loc?

Vera i-a surâs în așa fel, încât a pornit să-i tremure fața.

— Nu, așa am crezut dintotdeauna.

Karelov s-a ridicat și, înainte ca el să facă primul pas înspre ea, Vera s-a ridicat și ea și și-a dat seama că masa rotundă o să-i servească drept scut. Erau de o parte și de alta a ei și pe ea era așezată o vază goală din sticlă galbenă.

— În fond, de ce ai plecat? – a întrebat Karelov, întinzând o mână distrată spre vază. – De mine ai fugit.

Ei îi venea să se repeadă la el, să-și strângă obrazul de al lui, să-i spună lucruri nebunești și ireversibile, să-i respire răsuflarea, să simtă cu pieptul căldura pieptului său, însă, în loc de asta (trebuie, trebuie!), ea a atins ușor, la rândul ei, buza vazei de sticlă galbenă și a spus:

— Nu știu... De fiecare dată, am impresia că respirația omului care a suflat obiectul acesta trăiește încă în el.

A început s-o privească în tăcere, drept în ochi, și Vera a simțit că peste foarte puține clipe – cinci, șase bătăi de inimă – privirea lui avea să pătrundă în ea din ce în ce mai adânc, ca și când ceva din ea i se deschidea, să pătrundă din ce în ce mai departe, până va ajunge în adâncul adâncului, dacă un asemenea adânc exista...

„Dacă răstoarnă masa și vasul – i-a trecut printr-un colț al minții –, o să fie un zgomot înspăimântător.”

Karelov o privea continuu, apoi, dintr-o dată, a apucat cu o mână de marginea mesei și cu cealaltă un braț al Verei. S-a auzit un zgomot de sticlă spartă.

— Ai spart obiectul cu respirația – a zis ea, încercând să zâmbească, însă fața nu i se supunea și și-a desprins brațul.

V

Până acuma, se purtase prea pripit în viață – datorită fericirii, milei, tinereții, din curiozitate... Ajungea. Trebuia să iasă din situația asta și să-i mulțumească în șoaptă lui Dumnezeu, după ușa, că în sfârșit nu mai este copila flămândă de odinioară, sălbatică și însingurată, atât de neplăcută și de trupeșă, care nu se simte niciodată rău și pe care toate o bucură... Să-i mulțumească Domnului pentru faptul că în momentul dorit (de ce dorit?), venită de cine știe unde, poate din rădăcinile animale, se năștea în ea conștiința a ce trebuie făcut: cum să se poarte ca să-și retragă brațul din mâna lui Karelov, mâna lui dragă și puțin greoaie, ce să-i spună.

— Și acum, la revedere, noapte bună, vreau să dorm. Uite-ți pălăria, paltonul.

Karelov le pune pe amândouă sub braț, apoi se oprește în fața ușii de la camera lui Lizi.

— Cine locuiește aici?

— Aici își ține lucrurile Lizi.

— Arată-mi.

Vera îi deschide ușa.

E frig acolo; miroase a naftalină, un bec e aprins în tavan. Totul e acoperit cu huse, fereastra e ascunsă de un cearșaf. Un mare cufăr cu ținte, cu capacul bombat, se află în mijlocul odăii. Vera se așează pe el.

Karelov se oprește în spatele ei, ca sub șoc, nu se așează alături de ea, rămâne în picioare și spune subit:

— Vreau să fiu fericit. Vreau să fiu mândru de fericirea mea, să nu mă îndoiesc de nimic, să nu-mi fie rușine că trăiesc mai bine decât ceilalți, să nu mă las chinuit de gândul că altora le merge mai rău. Vreau fericirea. Pentru ca primele vorbe ale întâlnirii noastre să nu aibă deja în miezul lor un rămas-bun viitor. Nu vreau nici „tihnă”, nici „libertate”, vreau fericirea însăși.

Se apropiase încet de ea, nu cu precipitarea de adineaori, ci într-un fel simplu, liniștit, ca și când totul, de la început și până la moartea lor, ar fi trebuit să fie banal. A

lăsat să-i cadă pe jos paltonul și pălăria, i-a pus mâinile pe umeri, ușor, fără să apese, fără să strângă. Vera și-a ridicat fața spre el, cu ochii plini de emoție și cu gura încleștată, pe care Karelov a mângâiat-o încet cu degetele. Fără s-o sărute, încă o dată și încă o dată. Apoi, după ce ea s-a destins sub mângâierea lui, a răsturnat-o pe spate, capul îi atârna și părul îi atinge pardoseala, în timp ce trupul îi rămânea nemișcat, întins în lungul cufărului. Parcă amuzat de atâta suplețe, s-a aplecat asupra-i și a sărutat-o. Vera a închis ochii. A eliberat-o imediat, și-a cules de pe jos lucrurile și, trântind ușa de la intrare încât s-a auzit în toată casa adormită, s-a năpustit pe scări. Vera a sărit, a dat fuga până la ușă ca să-l implore să se întoarcă, gata să strige dacă trebuia, să-i promită tot ce vrea și tot ce ea însăși dorea: nici „tihnă”, nici „libertate”, fericirea, cea mai adevărată, cea mai imposibilă, cea pe care Daskovski o cunoștea și care, cum susținea Liudmila, nu era deloc la modă cu douăzeci, cu zece ani în urmă. Când a ajuns la ușă, s-a oprit: avea impresia, ca și rândul trecut, că el urcă scara spre ea și a înțeles că nu trebuia să-l lase să între.

Dar nu era pe scară, în apropiere, aștepta mai jos, sperând că o să-l cheme, un minut, două, trei. După aceea (lumina se stinsese între timp), a coborât cu pași ușori, a ieșit, ajungând repede la colțul străzii. Era acolo un felinar aprins, aproape de micul hotel nou-nouț, cum de altfel era întregul cartier. Karelov l-a trezit pe paznic, a urcat în camera lui și s-a aruncat, îmbrăcat cum era, pe pat.

Vera stătea acum la fereastră. Cerul semăna cu o apă întunecată, împodobită cu motive nemișcate, de culoarea lunii și a norilor. Nu știa ce să spună, cu cine să vorbească, și nici ce să facă. Ideea că venise s-o vadă, că o iubea, că se afla în pragul unei bucurii necunoscute și extraordinare, pe care trebuia s-o întârzie cu orice preț și, chiar prin asta, s-o apropie și s-o simplifice – ideea aceasta o stăpânea toată, aproape că o simțea cum mișcă, trăiește și tresare în ea. Tot ceea ce până atunci fusese dezbinat era acum adunat la un loc, pentru a forma un întreg de neînfrânt: ca și când divinitățile Nordului ar fi plecat în întâmpinarea celor ale Sudului, totul se contopea acum, element cu element. Toate șușotelile ei de la șaisprezece ani, conversațiile de neînlocuit de la agenția comercială Gromovski, când pământul tremura sub ea, dorința ei nestăvilită, avidă de fidelitate și de bunătate care o aruncase la picioarele lui Aleksandr Albertovici, fericirea veselă și deșartă care o cuprindea uneori în brațele lui Fedea, și chiar ceasul acela sumbru de An Nou din apartamentul Surkăi, totul avea să se limpezească și să se aline, totul avea să-și găsească locul în dragostea ei pentru Karelov. Și totodată, împreună cu trupul ei nesatisfăcut – ca niciodată înainte –, renăștea în ea conștiința unei fericiri care nu se pierdea în depărtare, ci dura, prezentă mereu.

Cerul fără margini se întindea, cu acoperământul său de întuneric, deasupra orașului. Iar orașul nu era o fatalitate, o cruce impusă oamenilor, ci o dantelă asemănătoare cu norii. Șuieratul îndepărtat al unui tren sfâșia aerul, ai fi zis că se va auzi curând bătaia metalică a roților, trecerea vagoanelor... încotro? Firește, spre Sud, nu spre Nisa, ci mai departe, spre Italia, poate până în Sicilia, poate chiar acolo unde Hector Servadac își luase zborul, șuierând prin spațiu și ducând cu el o bucată din pământ. În Jules Verne.

Vor pleca, ea și Karelov, sigur vor pleca, undeva, nu prea departe și în clasa a treia, o să-i doară omoplații din pricina banchetelor tari. Dimineața va fi răcoare, vor deschide fereastra. Nu se vor duce în Sud, ci în Nord Undeva unde să fie gheață... Ca să privească împreună, stând în bătaia vântului, vântul care arde gâtlejul, cum se încăleacă ghețurile. Vântul albastru îi va brăzda fața cu o șuviță din părul ei scurt.

Dimineața, când s-a trezit, burnița. Și, din postul ei de căpitan, nu se vedea nimic altceva decât o pânză deasă de ploaie, umedă, primăvărată.

VI

Vera nu întrebase niciodată pe rumeni cine era Karelov, de unde venea, ce făcea, cum trăia. Puținele lucruri pe care le știa despre el le aflase chiar de la el, i le spusese într-un rând. La Nisa, puțini erau cei care îl cunoșteau, nu făcea parte din micul cerc de ruși care se întruneau la Lizi. Vera îl întâlnise la niște prieteni, ruși: Lizi nu-i suporta pe francezi. De fapt Lizi prefera să primească la ea și nu ieșea aproape niciodată, o trimitea în locul ei pe Vera sau – ceea ce stârnea mirare la cei care o invitaseră – chiar pe Fedea... în prima seară, Karelov o însoțise pe Vera până acasă la ea, o lună mai târziu lucrul s-a repetat. Și de data asta, fără să știe de ce, simțise plăcere să meargă alături de el, la cea mai mică distanță, era chiar interesant ce spunea, îi povestea ceva curios, dar nu despre el.

Când a sosit acasă, o văzuse pe Lizi jumătate dezbrăcată, lungită pe canapea, în timp ce Fedea moțăia într-un fotoliu, întinzându-și picioarele anormal de lungi (ai fi zis că-i încep de la subsuoară), încălțate cu niște pantofi lucioși, tricolori. Fedea și-a deschis imediat ochii de miop, puțin ieșiți din cap; avea un nas mic, scurt și cârn, un nas de copil.

Vera a început să ciugulească struguri de pe o farfurie, și Lizi, înfășurată într-un șal, a urcat la ea în cameră bombănind și târând cu ea o perniță, o carte, un pled. Când era indispusă, nu făcea un secret din asta, se plângea la toată lumea, nu se îmbrăca, stătea trei zile culcată pe canapea. Vera nu reușea să se deprindă cu felul ei: pentru ea, zilele acelea erau zile de reînnoire, când se simțea mai sigură de ea decât în rest. Le aștepta, le iubea, le compătinea pe cele care nu le trăiau la fel cu ea. Dar îi era rușine să mărturisească.

În noaptea aceea, la Nisa, se gândise la Karelov.

Apoi, Lizi îl invitase. „Nu e deloc un boem – i-a spus ea –, se pare că are familie, o soție... Poate e mai bine să nu-l întrebăm nimic.” Iar Karelov venise. Era acolo și baronul N. Fedea rămăsese peste noapte, urcase în camera Verei fără cine știe ce precauții: parchetul se auzea scârțâind în toată casa. Karelov petrecuse noaptea aceea povestindu-i la nesfârșit toate aventurile lui de până atunci; lumina era stinsă, ea îl asculta culcată în întuneric, roșie și transpirată de emoție.

N-a pomenit o vorbă de soție, nici de fetiță. O dată (Fedea tocmai se instalase la ele), Vera l-a întrebat dacă avea familie sau trăia singur.

— Singur. Stau într-o cameră închiriată, nu am familie.

Toată Coasta de Azur a trăit o iarnă rece, cu vânt și grindină, cu ploi care se revărsau în torente pe străzi; marea a crescut și a năpădit țărmul, într-o zi, Karelov și Vera s-au dus să asiste la o cursă de automobile. Ploua, ploua de mult, toate erau ude. De la o curbă îndepărtată, care mai ținea încă de oraș, se auzea din timp în timp zarvă de glasuri, ei însă se aflau într-un loc unde mai rămăseseră doar câțiva trecători șiroind de apă, și umbrele nemișcate. Cauciucurile automobilelor de cursă proiectau jerbe de apă, cu un zgomot șuierător, șoferii dezlănțuiți despicau ploaia și aerul.

— Nu crezi că există oameni care nu se pot întâlni fără să fie pedepsiți? întrebase Karelov, în timp ce ea privea șoseaua și număra automobilele: al șaptelea, al optulea, al nouălea.

— Așa e, sigur că-i așa.

— Că trebuie să se petreacă ceva.

— Da.

Al zecelea, al unsprezecelea. Al doilea a deviat o clipă, scăpat de sub control, dar s-a redresat și s-a avântat mai departe. „De ce-o fi spunând toate astea?” – s-a gândit ea.

— Între dumneata și mine – a spus Karelov. A auzit, dar n-a răspuns.

O pală de vânt a desprins dintr-o tufă o frunză galbenă, care s-a lipit de fruntea Verei.

— E frig – a zis ea.

— Înțelegi oare de ce se spune că fericirea e ca aerul, că nu o simți? – a întrebat Karelov, luând-o de braț.

— Nu, cred că nu.

— Nici eu. Cred că, dacă s-ar întâmpla să fiu fericit, aș simți asta în fiecare clipă, aș vrea să simt. N-aș accepta niciodată să mă obișnuiesc cu fericirea.

— Și ți s-a întâmplat? – a întrebat Vera, îndreptându-se spre casă.

— Nu, bineînțeles – a zis Karelov urmând-o, și ultimul automobil de cursă a trecut cu un tunet sălbatic de motor.

— Fericirea, o simt, uneori, e ca atunci când mă înăbuș – a spus ea în fața casei. – Însă cel mai mare secret...

Karelov s-a oprit.

— Cel mai mare secret este acela de a înțelege că sunt singura de pe pământ care nu poate fi înlocuită, în timp ce tot restul poate fi manipulat în voie.

Vera a intrat în grădină, urcând panta.

— Lucrurile nu se petrec așa.

Ea a făcut un gest cu mâna, fără să se întoarcă.

— Lucrurile nu se petrec așa – a repetat Karelov, apăsător, cu convingere.

Însă Vera dispăruse în casă.

În liniștea parterului, se auzea cum Lizi răsfodă o revistă, vorbind cu cățelul ei negru, un șpiț. Vera era la ea în cameră și a început să-și pieptene părul în întunericul care se lăsa. Un mic trosnet s-a auzit sub pieptene și au țâșnit în toate părțile scânteii, cu un zgomot scurt și uscat.

Fedea era deja instalat pe pervazul ferestrei și pantalonii largi îi fluturau pe picioarele slabe și tremurătoare. Prezența, chiar existența lui i s-au părut Verei în clipa aceea o aberație. Și tot ce era între ei nu mai era acum atât de agreabil și de nostim, intimitatea lor avea acum ceva parcă plicticos și respingător, în noaptea aceea, ușa ei a rămas încuiată. Fedea a făcut mare zarvă pe culoar, apoi a coborât, fluierând.

Tăcerea. O lungă tăcere. Apoi, hotărârea să plece la Paris. „Să nu te superi, Lizi. Fedea, scumpule, ești bun să revii la «dumneata»? Nimeni nu face asta, hai s-o facem noi. Rămas-bun, dragă Fedea. La revedere, baroane. (*Lizi, o să te măriți cu baronul, simt asta, e lucru sigur.*) Oh, la Paris trebuie să fie acum o vreme infectă.”

Și astfel, un fragment din soarta Verei a fost retezat. Ceilalți participanți: două valize, o umbrelă, o pungă cu piersici, conductorul-șef după geam, doamna cu cățeluș așezată în fața ei: complicitățile fugii sale departe de Karelov.

VII

Era aici, în același oraș, pe aceeași stradă ca ea, și i-a trebuit destul de multă vreme

să se obișnuiască cu gândul. El venea, ea îi deschidea, dejunul era mereu același: o conservă de sardele pe care Vera o deschidea cu un fel de cheie lungă, mirată de fiecare dată că nu se auzea o mică arie, ca dintr-o cutiuță cu muzică. După ce mâncau, bucuria pe care i-o făcea prezența lui o ducea la mici descoperiri ciudate: întâi de toate, avea o senzație absolut miraculoasă când îl privea. De ce oare? în orice caz, nu știa să gătească și nu simțea câtuși de puțin mândria unei gospodine care a cumpărat sardele de la magazin. Și nici ceva matern nu era în ceea ce simțea ea: nu se gândea niciodată ce bine îți face ceea ce mănânci. Îi plăcea să-l privească ducând la gură o bucată din cel mai banal biftec, mestecând-o, înghițind-o. „Ți-e foame?” – îi striga ea când intra. „Grozav de foame” – răspundea el, iar Vera își pierdea capul de fericire.

Apoi, îi mai plăcea – lucru atât de nerod și de ridicol, că nu l-ar fi mărturisit nimănui – să-i spele farfuria, cuțitul și furculița și îndeosebi, cine știe de ce, lingura. Ceașca din care bea el ceai o lăsa pentru mai târziu și, după ce pleca, Vera bea din ea. Într-o zi sărutase, înainte de a-l arunca, osul cotletului de miel pe care îl mâncase el.

Încă ceva: într-o zi, mâncând, lui Karelov i-a căzut o plombă și a cerut voie să se ducă în baie ca să-și clătească gura. Reținându-și respirația, l-a ascultat cum își spală dinții și apoi scuipă apa, și, când s-a întors în cameră, ea a spus că... de fapt n-a spus nimic, a vrut doar să spună că ar fi gata să-l asculte întreaga veșnicie.

Venea în fiecare zi. Era adevărat ce spusese: se instalase la Paris într-un atelier de cartografie, nici mai rău nici mai bun decât altele, în fond, era un om ca toți oamenii. Asta o încânta pe Vera, pentru că și ea era ca toată lumea, și ea era „nimeni”; iar întâlnirea lor, atât de fermecătoare, atât de minunată, n-avea, nici ea, nimic deosebit, era cu totul obișnuită: venea la masă, apoi, la ora șase, când își termina el lucrul, se întâlnea cu el, și, seara, o însoțea până la ea acasă, urca și rămânea până când Vera adormea.

Pe măsură ce legătura lor devenea mai apropiată și mai strânsă, ea își dădea seama că ceea ce se născuse în ea de la prima lor întâlnire nu putea să aibă altă împlinire decât ultima apropiere; înțelegea că tot ceea ce o emoționa numai gândindu-se la el sau în prezența lui era de aceeași natură cu dăruirea fizică. El se grăbea, ea amâna mereu momentul fatal – fiecare seară o apropia și mai mult de el, ea rezista, determinată de dorința inconștientă de a nu precipita destinul, până când, asurzită de bătăile inimii, pe jumătate leșinată, într-un spasm lung, a fost a lui.

Lumina era aprinsă în vestibul; aici, în penumbra camerei, niște veșminte acopereau fotoliul, storul de la fereastră se umfla, apoi recădea; Karelov era întins pe o parte, sprijinit pe un braț, ea îi privea gura fericită și îi mângâia din când în când, cu un gest ușor, buzele, gâtul. Simțeau amândoi nevoia să tacă. Ea nu-i vedea fața, însă fața lui era atât de ciudată, strălucea în așa fel în penumbră, încât parcă iradia o lumină albă, vie, încă necunoscută fizicienilor.

Și era pe chipul acesta („așadar, și pe al meu” – s-a gândit Vera) ceva cu totul nou, care nu se manifestase niciodată până atunci și pe care Vera îl vedea pentru întâia oară pe un chip omenesc – o expresie de apartenență supusă, de contopire totală cu ea, de devotament fără rezerve. „Oare de ce privirea aceasta? Doar el este stăpânul absolut, iar eu sclava lui. Știe bine că el e cel care dă poruncile, și eu cea care mă înclin, cum de poate să mă privească cu atâta abnegație câtă vreme are atâta putere asupra mea?”

Însă Karelov nu-și schimba expresia și nu-și desprindea privirile de la Vera. Stăpânit de un singur gând: de ce, câtă vreme ea e stăpâna absolută a întregii lui existențe, câtă vreme nimic nu există decât datorită ei, prin ea, pentru ea, îl privește așa, ca o

sclavă? De ce? Ai zice că ea îi așteaptă gândurile și le înțelege, că îi înțelege fiecare mișcare a sufletului; dar toate gândurile lui, toate mișcările sufletului sunt făcute numai din ea.

Nu puteau să-și spună toate acestea și nu știau că se gândesc la același lucru, dar amândoi erau uimiți, mișcați și fericiți de această îmbinare de forță teribilă și de slăbiciune, de putere și de supunere.

Vera s-a întors în partea cealaltă și, de emoția care o năpădise, i-au curs câteva lacrimi. Imediat după aceea, a apucat-o o bucurie aproape zburdalnică, a dat fuga la bucătărie, lipăind, desculță cum era, și a stors două portocale într-un pahar. A urmat un hohot de râs, căutarea chibriturilor pe masă și în buzunare, fumul de țigară care o lua spre lumina vestibulului. O nouă îmbrățișare, lungă, plină de murmur și de șoapte. Și, în sfârșit, somnul.

„Și totul este al meu, doar al meu. Viața mea întreagă îmi aparține, și el, și tot ce e în jurul meu!” – se gândea Vera mergând într-o seară pe stradă, alături de Karelov; simțea că astăzi, chiar acum, va avea loc conversația pe care Karelov o evitase de câteva ori, dar de care ea nu se temea, pentru că nicio forță din lume n-o putea face mai fericită decât era. Nu se aflau foarte departe de casă; erau la marginea orașului, unde terenul fusese săpat pentru construirea unei șosele și unde, uneori, în aerul cald al serii, se simțea mirosul proaspăt al caselor în curs de construcție.

S-au așezat la o masă rotundă de pe terasa unei mici cafenele, iar Karelov, cu o mână așezată peste ale ei, a început, doar foarte puțin mai repede și cu glas mai scăzut ca de obicei.

Da, fusese căsătorit. Nu cu foarte multă vreme în urmă, doar cu cinci ani. Soția lui era din Sud, foarte tânără. (îți închipuiai desigur o băbuță? Mărturisește!)

— Rusoaică?

— Da, firește, rusoaică.

Se căsătorise cu ea aici, la Paris, la sosirea lor în Franța. O cunoștea din Rusia, o fetișcană, firavă și vioaie, în vremea aceea, avea un farmec anume. Puțin țigancă. Apoi, li s-a născut o fetiță.

Vera asculta.

O fetiță. Irina, Irocika, bineînțeles, ca în toate familiile.

Nașterea fusese foarte dureroasă... După aceea, ceva se schimbase, în ea și în el. „Mi se părea uneori că prezența mea îi era insuportabilă, și mă vedeam și pe mine schimbându-mă față de ea. A avut aventuri... în fine, nu, pur și simplu a început să trăiască așa, cu primul bărbat care-i ieșea în cale. Am întrebat-o într-o zi dacă nu îi era milă de ea însăși. Nu-și dădea seama că mergea spre pierzanie? A cuprins-o furia și mi-a strigat că o încurc, că în viața asta totul era numai și numai plictis. I-am cerut să mi-o dea pe fetiță, dar n-a vrut. Bineînțeles, puteam să apelez la justiție... În toamna asta, Irina a murit dintr-o simplă răceală.”

— În toamna asta?

— Da, cu o lună înainte de a te cunoaște. Karelov a tăcut.

— Îți spun: soția mea nu este foarte sănătoasă, dar nu e nici nebună de băgat în ospiciu, asta e altceva.

— Dar era soția ta?

— Da, pe atunci.

Se uitau amândoi la cerul care se întuneca și unde tremura o stea mare, palidă.

— Nebună... Se spune, de pildă, că umblă acum după mine, nu știu din ce motiv.

Vera s-a întors să-l privească, își imagina o femeie cu cercei mari de țigancă și pe Karelov așa cum putea să fie mai devreme cu cinci ani. Însă cele două imagini nu se îmbinau.

— Dumnezeu să aibă milă de ea! Nu te mai gândi la toate astea.

— Știu că nu are bani deloc, că nu știe să facă nimic și că mereu se îmbolnăvește, într-un fel pe care nimeni nu reușește să-l înțeleagă.

— Fă ceva pentru ea, dar nu te mai uita așa într-o parte, cu un aer atât de trist. Nu trebuie să iei lucrurile așa.

— N-o s-o mai fac. De ce îți spun toate astea? Iartă-mă. Într-adevăr, mă consider un om liber.

— Da, chiar ești.

(„Nu trebuie să-i arăt o față încruntată, nici cel mai mic dram de putere nu trebuie risipit pentru altceva decât pentru iubire” – s-a gândit ea.)

Au mers pe străzi, dând dinadins ochuri largi, ca să respire seara aceea, care promitea o noapte limpede și plină de stele, și fiecare avea impresia că astăzi erau pe cale, amândoi, să treacă peste ceea ce încă îi mai despărțea, ca doi prieteni, strângându-și tare mâinile și, pasul acesta o dată făcut, legându-se unul de altul într-o privire, zălog de fidelitate fără rezerve. Ceea ce fusese până atunci viața fiecăruia dintre ei era acum dus, nimicit, măturat, prin forța de distrugere de care numai amintirea omenească e în stare, totul se surpa făcându-se pulbere, iar, deasupra capetelor lor, viitorul se rotea ca un vârtej, asemenea Căii Laptelui, cu forma ei de făptură omenească. Brusc, un colț de umbră s-a iluminat în amintirile Verei: cândva, demult, nu izbutea să-și amintească un verset din Evanghelie, îi stătea pe limbă fără să-l poată rosti, și nu mai avea exemplarul ei din cartea sfântă. Într-o zi de vacanță, în vremea aceea îndrăgostită de libertate, neștiind ce să facă cu ea, i-a dăruit-o lui Schleiffer (li se împărțea, de fiecare elevă a școlilor ortodoxe, câte un exemplar broșat în carton albăstriu). De atunci, n-a mai avut cartea aceasta. Acum, își reamintea versetul, nu în întregime, doar sensul, cu precizie și limpezime, cu un fel de jubilație dureroasă: Fericiți... Fericiți toți oamenii: însetații, sfioșii, săracii, și eu, și el, și toți. Fericiți... Dumnezeu mare, cât e de frumos!

— Ai la tine o Evanghelie? – l-a întrebat pe Karelov. – Doresc foarte mult să caut ceva în ea.

— Evanghelia? Da, cred că da. Foarte rău ponosită.

A așteptat la intrare, el a coborât cu valiza: cărți, scrisori, rufe, cizme – într-un cuvânt, toată averea lui de călător pribeag. Și-au petrecut o bună parte din noapte triind și, cum acolo șemineu nu era, au ars scrisorile deasupra focului plitei, fără să le boțească, întinzându-le cu grijă, câte două sau trei file, deasupra flăcării. Toate erau acoperite cu o scriere largă și foarte feminină; vorbeau despre dragoste, despre despărțire, despre infidelități, despre boala Irocikăi și despre moartea ei.

— După cum vezi, mai e și grafomană pe deasupra – a spus Karelov, cu o ironie puțin îndurerată. – îmi scria scrisori și pe vremea când locuiam în același apartament.

Vera s-a uitat la el, temându-se să nu mai adauge ceva, dar el a tăcut, și ea, șezând pe jos, și-a cuprins genunchii cu brațele.

„Să-i spun sau să nu-i spun? Dacă as fi sigură că a fost ea, dar nu e cazul. Faptul că avea la urechi cercei de țigancă nu înseamnă neapărat că a fost ea. Mergea pe stradă și s-a întors spre mine, mi s-a părut atunci că o mai văzusem deja. Dar despre asta nu e bine să

vorbesc. Ne-ar aduce numai griji.”

Karelov era așezat și el pe jos. Vijelia care îi bântuia pe amândoi începea să le deformeze chipurile.

VIII

La începutul verii, înainte de ora la care se întorcea acasă Karelov, într-o zi de arșiță luminoasă când Vera era singură, a apărut Daskovski, venit așa, „pentru nimic anume”, „să afle ce mai face”, cum spunea. Văzând o haină și o pălărie de bărbat atârdate în vestibul, s-a hotărât întâi să nu întrebe nimic, dar, bineînțeles, nu s-a putut reține.

— E tot ce poate fi mai deplin firesc – a zis el –, și totuși nu e bine. Îți dai seama că ceva nu merge? Mai întâi, într-un sens general și apoi pentru că nu mi-ai cerut sfatul.

— O, n-am avut când – a răspuns Vera. Dacă vii întotdeauna la ora asta cam nepotrivită, n-o să-l vezi niciodată. Lucrează.

— Bine. Bogat? Liber?

— Mai mult sau mai puțin. Hai să zic că nu. Nu știu cum să spun.

Vera a izbucnit în râs și a încercat să-i descrie lui Daskovski cum se petrecuseră lucrurile între ei; el asculta, mâinile lui făcându-și de lucru cu o carte.

Vorbeau despre toate și despre nimic, conversația lor avea ceva confortabil și senin, nu ca întâia dată, când fiecare în felul său îl neliniștise pe celălalt.

— Azi, vă purtați cu totul altfel. Sunt foarte trist, da, Dumnezeuule, foarte trist că sunteți în general cât se poate de potriviți, însă felul vostru de a iubi nu este al nostru.

— N-are importanță.

— Știu, pur și simplu nici nu vă trece prin cap că se poate trăi și altfel. O să vină după voi alții, care vor avea emoții noi. Ceea ce înseamnă – lipsă de experiență. Fiecare o ia de la început.

— Dar chiar așa și este!

— Într-un fel general, dragostea n-a fost niciodată și nu va fi niciodată unul și același lucru.

— Nu, sigur că nu.

Orele treceau, marcând după-amiaza, și Vera ar fi dorit să fixeze câte ceva în timp, în privința căruia avea câteva idei ale ei, și ar fi vrut să le verifice pe Daskovski. Numai că el nu prea asculta ce-i spunea.

— Am o treabă la ora cinci – a spus el căscând. Mă gândeam să nu stau la dumneata decât vreo oră.

— Foarte bine.

— Știi să joci „păcăleala”?

— Care păcăleală?

— Cea normală, în cerc sau fiecare la rândul său. Nu cu el, evident! Doamne, înțeleg foarte bine că n-ați ajuns încă la stadiul ăsta. Pun întrebarea în general: știi să joci „păcăleala”?

— Da, cred că da. Dar nu am cărți de joc.

— Eu am.

El a scos dintr-un buzunar un pachet de treizeci și șase de cărți, le-a amestecat, i le-a dat să le taie și le-a împărțit.

— Ține seamă că, dacă pierzi, o să-ți dau una peste nas – a zis el, cu aerul unui om

care pronunță fraza asta cel puțin o dată pe zi.

În clipa aceea, s-a auzit soneria.

— Iar dacă eu voi fi câștigătoarea, eu o să vă dau pălmuța aceea – a zis Vera, aruncându-i lui Daskovski, în evantai, doi valeți și un șapte.

— Du-te să deschizi.

— Nu cred că la mine a sunat.

— Ba da. Ia-ți cuțitul de pâine dacă ți-e frică.

Vera s-a ridicat și s-a îndreptat spre ușă. „Nu te atinge de pachetul de cărți”, i-a venit ei să strige, în așa măsură Daskovski avea un aer de trișor. Dar n-a spus nimic și a deschis ușa de la intrare.

După ce a rămas câteva clipe în prag, o femeie tânără, înaltă, cu tenul mat, fără pălărie, cu o coroană de baga reținându-i părul des și negru, de o strălucire îndoienică, a intrat. Avea o față regulată și sumbră. Ochii, prelungi și negri, nu reflectau niciun gând, dar era în ei ceva captivant și deosebit. Nasul fin și obrajii trași nu erau pudrați; gura, mică, era mânjită cu un ruj stacojiu și pe jumătate deschisă sau, mai curând, în chip ciudat răsfrântă. Sub vesta albă și murdară și sub rochia înnegrită între cute, părea să nu aibă nimic. Nu purta nici ciorapi, doar niște șosete albe, răsucite pe glezne și lăsând să se vadă picioarele fine și cu totul negre: singurul lucru nou pe care îl purta erau niște pantofi roșii din șaten, cu tocuri înalte, în mâini – pe care se vedea limpede că nu le spălase în ziua aceea –, cu un gest forțat și artificial, ținea o sacoșă mare și veche de mătase. Fixa asupra Verei o privire de o fermitate isterică.

— Dumneata ești Vera Iurevna? – a întrebat ea, lungind cuvintele și grăbindu-se să scruteze vestibulul cu privirea ei vidă, sub gene prea dese și prea lungi.

— Da, eu sunt.

— Încântată. Doresc să-ți spun ceva. Putem sta undeva? Buzele ei umede și răsfrânte lăsau să se vadă dinți mici, ascuțiți și neregulați.

— Pe aici – a spus Vera, deschizând ușa camerei lui Lizi.

— Ce e aici? Pivnița?

— Nu. E chiar o cameră. Așează-te pe cufăr. Femeia s-a așezat.

— ...Ce voiam să-ți spun? Probabil te gândești că sunt o cunoștință și că am venit din partea cuiva cu un mesaj? (Nu, Vera nu credea asta.) Am venit din proprie inițiativă. O să-ți explic tot. Te rog însă, închide mai bine ușa.

Și-a ridicat din nou sacoșă aceea mare, și-a pus-o în față, a răscolit prin ea ca și când ar fi vrut să se ferească de privirea Verei; ochii ei, făcuți parcă dintr-o rocă neagră, parcurgeau toate colțurile, toate laturile odăii, pentru a se întoarce, ficși, către Vera; picioarele, agitate de un tremur nerăbdător, băteau ușor toba în cufăr, coatele i se mișcau în toate direcțiile; făcea (inclusiv glasul) efectul a ceva care vibrează, ca și când ar fi străbătut-o un curent; privirea însă își păstra expresia stupidă.

— O să te rețin exact un minut; doar ușa să fie... Trebuie să-ți vorbesc în secret...

Vera simțea nevoia să strige: „Hai, dă-i drumul odată, vorbește”, și încă ceva, doar că nu găsea cuvintele și tonul potrivite pentru vizitatoarea aceasta. Simțea, nu cu mintea, ci grație instinctului pe care în ultima vreme se deprinsese să-l dirijeze, că trebuie să înceapă să vorbească fără a mai zăbovi nicio clipă, totuși un soi de paralizie inexplicabilă îi încremenea toate frazele, o lăsa fără glas. Desigur, ar fi putut, chiar fără să-și ia ochii de la ea, să-l cheme în ajutor pe Daskovski: Vera știa, era sigură că ar ajuta-o fără să se mire de nimic. Și mai știa că putea s-o ia pe femeie de braț, cu forță și cu fermitate... Știa toate

acestea, și totuși simțea că această conversație trebuia să aibă loc, da, nu putea fi ocolită, nu era nimic de făcut, nimic de făcut pentru a o evita. O chinuia curiozitatea. A făcut câțiva pași către ușă, a întins mâna către mânerul de faianță, în clipa aceea, a auzit un foșnet de fustă, dar nu s-a întors. Arunci s-a auzit zgomotul împușcăturii.

„Nu m-a omorât, altfel aş fi căzut cu capul înainte în vestibul. Doamne, cât loc aş ocupa în apartamentul acesta mic! Câtă vreme cineva stă în picioare sau merge, nu se observă, dar dacă îi vine ideea să se lungească, atunci se vede bine despre ce e vorba. As fi întinsă la pământ, cu un braț răsucit de-a-ndoaselea, cu capul în piept; Daskovski, repezindu-se, ar da în mod inevitabil peste mine. Îmi închipui țipetele de cumătră pe care le-ar scoate, ar striga după ajutor, ar da fuga pe scară, ar merge să sune pe la vecini, s-ar apleca peste balustradă și ar vocifera, bineînțeles în rusește, cerând să vină poliția și un medic.

Și, nu încape nicio îndoială, de prăbușit nu m-aș prăbuși decât eu, totul ar rămâne intact, acum știu: totul ar urma să trăiască mai departe, să se desfășoare în calm și în lumină. Aceeași rază de soare fină, ascuțită, teribilă prin vivacitatea ei, ar continua să străbată prin crăpătura cearșafului care acoperă fereastra; ceainicul pe care l-am pregătit va șuiera ușor acolo, pe plită; fără să bănuiască nimic, o vrabie ar intra prin fereastra bucătăriei, ceea ce e pe cale să și facă, și, după ce s-ar izbi de tavan, bătând din aripi, ar ieși grăbită de acolo.

Și femeia aceasta, pe care el a iubit-o cândva (acum, abia acum încep să mă gândesc la el, întâi m-am gândit la toate celelalte), femeia aceasta va continua să șadă pe cufăr, plângând în hohote și șoptind ceva insesizabil. Ce unghii lungi are, roșii și murdare, cât de groaznic îi lucesc picioarele goale! De bună seamă, crede că Daskovski este tatăl meu, se gândește, poate, că și Karelov avea să vină din camera vecină, în întuneric, buzele ei par verzi...”

— Înțelegi ce-ți spun? Pleacă! Înțelegi? Îți cer să pleci! Însă femeia își agita picioarele în aer, își ascundea mâinile sub rochie, plângea amarnic, însă nu pleca.

— Trebuie arestată – a mârâit Daskovski. Măcar dă-i acestei furii niște valeriană.

— Nu, trebuie pur și simplu să plece. Auzi? De ce plângi întruna? Pleacă.

Împreună cu Daskovski, Vera a ajutat-o să se ridice și să ajungă la intrare, încerca s-o sprijine de sub braț, prin vestă, ferindu-se cât putea de mirosul părului ei, prezent lângă obrazul său. Lângă ușă, au făcut o pauză, Daskovski s-a retras. Vera a condus-o până la prima treaptă a scării.

— Mai departe, mergi singură – a zis Vera. Simțea nevoia să rămână singură, dar nu îndrăznea să-i spună lui Daskovski. El însă a înțeles, a strâns fără zgomot cărțile de joc, a stins focul de sub ceainicul care clocotea și și-a luat pălăria. „Cred că n-ai nevoie de nimic. Dacă totuși ai nevoie de ceva, gândește-te la mine.” S-a prefăcut foarte îngrijorat de faptul că și-a ars costumul cu țigara.

Și atunci, când s-a lăsat liniștea, a avut impresia că aude zgomotul trecutului ei apropiat, curgerea timpului, ticăitul metalic al cesulețului ei în odaie. A băut dintr-o înghițitură un pahar cu apă, a scos revolverul de după cufăr, a atins cu un deget locul din canarul ușii în care intrase glonte. Era acolo, într-o gaură de lemn, neted și foarte rece. „Fericit cel...” – a rostit Vera, cu glas tare. Apoi, s-a întins pe canapea, cu fața spre perete și, când a sosit Karelov, s-a prefăcut că doarme.

Plecaseră – dar nu spre acel capăt de pământ despre care îi vorbise odinioară Sam, care strălucea de o frumusețe eternă și unde, atâta și atâta vreme, dorise să ajungă – luaseră un tren de periferie, într-o duminică de vară.

Trenul înainta tresărind, desfăcându-se din pânza de păianjen a șinelor; alături de el, cu același parcurs, un tren rapid care nu-și atinsese încă viteza normală, rămânea uneori puțin în urmă, apoi, imediat, recupera. Iar Vera putea vedea într-un vagon de dormit de clasa întâi un bătrânel foarte îngrijit care zâmbea pentru sine în barba lui albă ca zăpada, tot căutând ceva în mijlocul capacelor argintate dintr-o trusă de voiaj larg deschisă; alături de el, în compartimentul vecin, o tânără care ședea turcește fuma și scria ceva într-un carnet, cu sprâncenele încruntate; și, mai departe, un domn și o doamnă se clătinau pe picioare, ținându-se unul de altul, și încercau să deznoade un cordon. Apoi, rapidul a început să meargă mai repede, s-au perindat vagoanele de clasa a doua, oamenii ședeau înghesuiți, apoi clasa a treia, unde un marinar râdea cu gura până la urechi și, brusc, trenul a încetinit (în timp ce trenul de periferie își vedea de drumul său) și totul i-a trecut prin fața ochilor în ordine inversă: doamna și domnul izbutiseră să deznoade cordonul, pe care doamna îl făcea ghem, femeia care ședea turcește își băga în gură o bomboană rotundă, bătrânul continua să zâmbească pentru sine, frământându-și o ureche. Prin fereastra vagonului-restaurant, se vedea bucătarul, clătinându-se asudat, a apărut apoi chipul mașinistului iluminat de vâlvătaia flăcării roșii, și, subit, un şuierat, rapidul s-a răsucit în altă direcție și, iarăși, aceleași ferestre, aceleași chipuri s-au perindat iute, unul după altul, până când, deodată, nu s-a mai văzut nimic, înaintea lor, se deschidea depărtarea.

— Ne-ar prinde bine, ție și mie, să călătorim așa – a zis Karellov, uitându-se după rapid.

Vera i-a aruncat o privire.

— M-am dezobișnuit cu totul să nutresc și să am asemenea dorințe. Nu este absolut indiferent unde și cum?

El și-a abătut ochii, ca uluit de replica ei. Când s-a întors din nou spre ea, Vera nu-l privea, descojea o portocală, zâmbind pentru sine. Se gândea că, în săptămânile din urmă, fără să ajungă complet apatică, devenise mai puțin sensibilă la tot ce se petrecea în lumea din preajma ei și, în general, în lume; zâmbea, pentru că știa că starea asta va trece și că, fără nicio îndoială, va urma ceva și mai frumos.

El nu încerca să afle de ce zâmbește așa. Dacă există zâmbet, înseamnă că exista și o cauză a lui. Surâsul Verei îi schimbase viața și ea i-l dăruia din toată inima. Pentru moment, era însă preocupat să o examineze din afară (cu ceea ce îi mai rămăsese din capacitatea de a judeca), așa cum o vedeau vecinii de compartiment, șeful de vagon. Căuta pe chipul ei, în toată ființa ei, ceea ce mai înainte îl atrăgea la femei: o formă de supraactivitate vanitoasă, de duritate și, din când în când, de impenetrabilă melancolie. Căuta fără să găsească nimic. Totul la Vera i se părea încântător. Dar lucrul cel mai important, ceea ce până atunci nu putuse să conceapă, era echilibrul ei și totodată neistovita noutate care era pentru el echilibrul acesta – „echilibrul ei amețitor”, cum și-l definea sieși; părea că liniștea și fericirea neîncetată care iradiau din ea își găseau echilibrul în pasiune, în absența de reținere și în ardoarea pe care i le cunoștea; ca și cum ea întreagă, cu trupul ei îndrăzneț și fidel și cu sufletul ei iubitor, ar fi contrabalansat lumea aceasta unde domneau răutatea, bolile și necazurile.

— Te rog, nu-l mai privi pe șeful de vagon cu ochi atât de tandri – i-a cerut el. Vera s-a întors îndată spre fereastră. Numai că acesta era singurul fel de a privi de care era acuma în stare, și el știa.

— Bine, despre ce vorbeam? – a zis ea. – A, da! Cum s-au petrecut lucrurile... O clipă... – S-a ridicat și a ieșit pe culoar, apoi s-a întors la locul ei.

— Vezi tu... A apărut într-o zi, într-o seară... închipuie-ți apartamentul unui negustor din Petersburg. Întunericul. Sosesc acasă, el îngheață pe afară... Era ceva străin în el. Nu, n-o să fiu în stare să ți-l descriu.

Încercase până acum de câteva ori să-i povestească viața ei cu Aleksandr Albertovici.

— Te iubea? Dar tu, îl iubeai? De ce te-ai măritat cu el? Cum a murit?

— Încet, încet. A apărut într-o seară... Uită-te la pădurea aceea. Nu crezi că ar trebui să mergem acolo?

— O să mergem și acolo.

— Într-o zi de ger, în penumbră...

A tăcut. A avut brusc impresia că lucrul avusese deja loc și nu se va mai întâmpla niciodată. Lucrurile s-au petrecut așa: stătea așezată, singură, tăcea și doar gândurile îi vorbeau, despre Sam, micuțul Sam, în ziua în care se întorsese acasă după ce îl văzuse, mort. Cu aceste cuvinte și-a început povestirea, o povestire pentru ea însăși, despre el, despre Aleksandr Albertovici. O asemenea povestire nu se va repeta niciodată, pentru că niciodată nu i se va mai întâmpla să fie așezată astfel și să spună: „Prenumele lui era Karelov, cu *a*. Era la Nisa în o mie nouă sute...” Nu va mai fi nimeni cui să-i spună asta. Pentru că nu era cu puțință să rămână vreodată fără el.

Au coborât la o mică gară de cărămidă, unde un singur funcționar vindea bilete, le composta, îi făcea semn mașinistului, dădea pachete la vagonul de marfă; au intrat în pădurea care începea chiar în fața gării. Era cald și umed, tufe de mure, încărcate, încă foarte verzi, formau un adevărat meterez, vârfurile stejarilor tremurau și unduiau într-o baie de soare; Vera a declarat că nu-și amintește de ultima oară când a fost în pădure, ba chiar uitase că există păduri, într-adevăr, era demult, foarte demult! Poate chiar în copilărie. Dar, mai ales, nu se plimbase niciodată cu cineva, nici în pădure, nici pe câmp, nici pe vreo luncă de râu. Nu știa pe nimeni căruia să-i fi plăcut să facă așa ceva, care să-i fi îngăduit să se oprească și să asculte atent, cum făcea chiar în clipa aceea, fără motiv, sau să ofteze ușor din când în când, tot fără motiv.

Drumul urca, și umbra devenea mai întunecată.

— N-o să ne fie frică sus? – a întrebat ea cu un surâs larg, care îi dădea în clipa aceea o înfățișare maternă.

— Nu știu. Mie nu mi-e frică. Nu mi-e frică nici măcar de tine – a răspuns Karelov, reținându-se dinadins s-o privească.

— În ciuda gloanțelor care nu măucid?

— Este tocmai motivul...

Când a pus întrebarea, Vera nu era decât clocot, clocot de viață, de fericire, și ea știa că el își dă seama. S-a apropiat încet de el, fața îi era aproape de a lui, fiecare din mâinile lui forma o cortină de o parte și de alta, ai fi putut să crezi că e noapte, că se află în întuneric. L-a privit îndelung în ochi. Ar fi vrut să-i spună că, în ciuda acestui drumeag care șerpuia în susul dealului, ocolul lumii se încheiase pentru ea, că toată viața se crezuse fericită fără să fie deloc, că voia să fie neîncetat și nesfârșit alături de el, și ca

măinile acestea, care o mângâiau, să-i închidă cândva ochii. Voia să-i spună că știa că și el dorește același lucru. Și mai dorea – și acest lucru o mișca cel mai mult – să-i spună că, în tren, avusese grețuri și că era însărcinată.

Dar nu i-a spus nimic: când era atât de aproape de el, rămânea fără glas.